

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบท
ตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

นายกรณ์พงศ์ ทองศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ECONOMIC EFFECTS OF LAND TENURE PATTERNS: COMPARATIVE CASE
STUDIES OF RURAL LAND AND HOUSING SETTLEMENTS PROJECTS IN
WANGNAMKAEW, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE AND DONYOR, NAKHON
NAYOK PROVINCE

MR.KORNPONG THONGSRI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture
Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษา
เปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา
และบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก

โดย

นายกรณ์พงศ์ ทองศรี

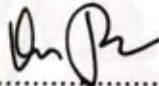
สาขาวิชา

การวางแผนภาคและเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

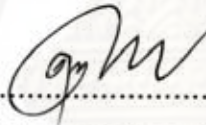
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

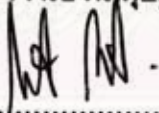

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย)

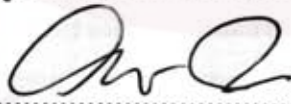
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

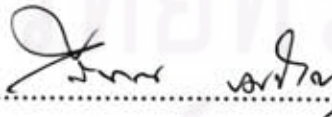
..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี ทายตะคุ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์)

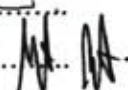

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์โสมณ ชมชาญ)

กรณีพงศ์ ทองศรี : ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก. (THE ECONOMIC EFFECTS OF LAND TENURE PATTERNS: COMPARATIVE CASE STUDIES OF RURAL LAND AND HOUSING SETTLEMENTS PROJECTS IN WANGNAMKAEW, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE AND DONYOR, NAKHON NAYOK PROVINCE) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 155 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนอันเนื่องจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่แตกต่างกัน คำถามวิจัย คือ รูปแบบการถือครองที่ดินต่างกันส่งผลให้เศรษฐกิจในระดับครัวเรือนภายในชุมชนต่างกันหรือไม่ อย่างไร สมมติฐานคือ การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมภายในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐจะส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน เป็นผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดีกว่าชุมชนที่ครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล หน่วยวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้คือครัวเรือน ตัวแปรต้นคือรูปแบบในการถือครองที่ดิน ตัวแปรตามคือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยใช้ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ได้แก่ รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การกู้ยืม การลงทุนสำหรับอาชีพซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจ วิจัยศึกษาคือการเปรียบเทียบกรณีศึกษาสองแห่งในโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐคือ บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก

ผลการศึกษารูปได้ว่า การถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมส่งผลให้สมาชิกตระหนักถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกัน สมาชิกจำเป็นต้องประชุมหารือร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปร่วม ภาครัฐมีบทบาทในการร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกเป็นผลให้เกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเกิดการรวมกลุ่มและจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ ภาคเอกชนเกิดแรงจูงใจในการเข้ามาลงทุนโดยการส่งเสริมอาชีพหรือการรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกส่งผลให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกที่เป็นผลให้สมาชิกในระดับครัวเรือนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ในทางกลับกันการถือครองกรรมสิทธิ์แบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลส่งผลให้สมาชิกมีความมั่นคงในการถือครองที่ดิน เกิดการตั้งกลุ่มแต่สมาชิกส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับกลุ่มเฉพาะส่วนของกรรมสิทธิ์ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเฉพาะที่ดินส่วนบุคคลเท่านั้นเป็นผลให้เศรษฐกิจในระดับชุมชนไม่แตกต่างจากก่อนเข้าร่วมโครงการ

ภาควิชา	การวางแผนภาคและเมือง	ลายมือชื่อนิติ	
สาขาวิชา	การวางแผนภาคและเมือง	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	
ปีการศึกษา	2552		

5174182225 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEYWORDS : LAND TENURE PATTERN / ECONOMIC EFFECT / COMMON PROPERTY

KORNPONG THONGSRI: THE ECONOMIC AFFECTS OF LAND TENURE PATTERNS:
COMPARATIVE CASE STUDIES OF RURAL LAND AND HOUSING SETTLEMENTS
PROJECTS IN WANGNAMKAEW, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE AND DONYOR,
NAKHON NAYOK PROVINCE.

THESIS ADVISOR: ASST. PROF. APIWAT RATANAWARAHA, Ph.D. 155 pp.

This thesis compares the economic effects at the household level of two types of land tenure patterns: common and individual land tenure. The research question is whether and how different land tenure types create economic effects at the household level. The hypothesis is that households under the common land tenure system fare better economically than those under the individual land tenure system. This is because the common land tenure system leads to more community interactions and participation, making it easier for the government to support community initiatives, in turn creating the confidence among private investors. The unit of analysis in this study is the household. The independent variable is land tenure types, while the dependent variable is economic conditions. The indicators of the dependent variable include income, expenditure, debt, and occupational investment. The comparative case-study method is adopted. The two case studies are rural land and housing settlements projects in Wangnamkaew, Nakhon Ratchasima province and Donyor, Nakhon Nayok province.

The empirical results indicate that the common land tenure system in Wangnamkaew creates mutual understanding among the community on land-use issues. The common land tenure systems in effect force people to participate in discussions to find common solutions to community matters. With the support from government agencies, the Wangnamekaew community is able to increase public participation in establishing community groups and enterprises. This in turn creates the incentives for the private sector to invest in the community or purchase products from the community, contributing to the increase in employment and improved economic conditions. By contrast, the individual land tenure system in Donyor creates ownership security, but the community members are more interested in developing their own land than in common land and community issues. Their household economic conditions after joining the project are not significantly different from before.

Department : Urban and Regional Planning

Student's Signature

Field of Study : Urban and Regional Planning

Advisor's Signature

Academic Year : 2009

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดินชั้นนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือและการให้ช่วยเหลือจากอาจารย์หลายท่าน อันประกอบด้วย ผศ.ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์โสภณ ชมชาญ, ผศ.ดร.ดุขฎิ ทายตะคุ และ รศ.ดร.ระหัตถโรจนประดิษฐ์ กรรมการวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำปรึกษาและแนะนำบุคคลสำคัญ อันนำมาซึ่งข้อมูลที่สำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์การวางแผนภาคและเมืองทุกท่าน ที่ได้อุทิศเวลาและให้คำแนะนำ ช่วยชี้แนะแนวทางให้ลูกศิษย์คนนี้ เพื่อให้พัฒนางานวิจัยตัวนี้ให้สมบูรณ์ด้วยดีมาโดยตลอด

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่สนับสนุนข้อมูลและทุนสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ อีกทั้งยังช่วยจัดเวที เพื่อนำเสนอผลงานทางวิชาการ ตลอดจนการตีพิมพ์บทความเพื่อเผยแพร่ ขอขอบคุณแกนนำและคณะกรรมการชุมชนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยใคร่ขอบพระคุณผู้ให้กำเนิด บิดาและมารดา รวมถึงเพื่อนๆ การวางแผนภาคและเมืองรุ่น 33 ทุกท่าน ที่เป็นทั้งกัลยาณมิตรและเป็นสหายร่วมรุ่นที่มีอุดมการณ์เดียวกันเสมอมา สำหรับข้อผิดพลาดประการใดที่เกิดขึ้นในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้จัดทำขออภัยแต่เพียงผู้เดียวและกราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฏ
สารบัญแผนที่.....	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
1.2 สมมติฐานงานวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.8 คำนียามในการวิจัย.....	8
บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน.....	10
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.....	18
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ.....	25
2.4 ตัวอย่างการจัดการที่ดินโดยชุมชน.....	30
2.5 สรุปแนวความคิด ทฤษฎีและตัวอย่างการจัดการที่ดินโดยชุมชน.....	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	38
3.1 ขั้นตอนในการศึกษา.....	38
3.2 วิธีการเก็บข้อมูล.....	40

บทที่	หน้า
3.3 เครื่องมือในการวิจัย.....	40
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	42
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	48
4.1 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	48
4.2 ข้อมูลทั่วไปของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	50
4.3 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก.....	58
4.4 ข้อมูลทั่วไปของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จ.นครนายก.....	60
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
5.1 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.....	69
5.2 การวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ.....	81
5.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม.....	93
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	112
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	112
6.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการถือครองที่ดิน.....	116
6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	118
รายการอ้างอิง.....	119
ภาคผนวก.....	127
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	150

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

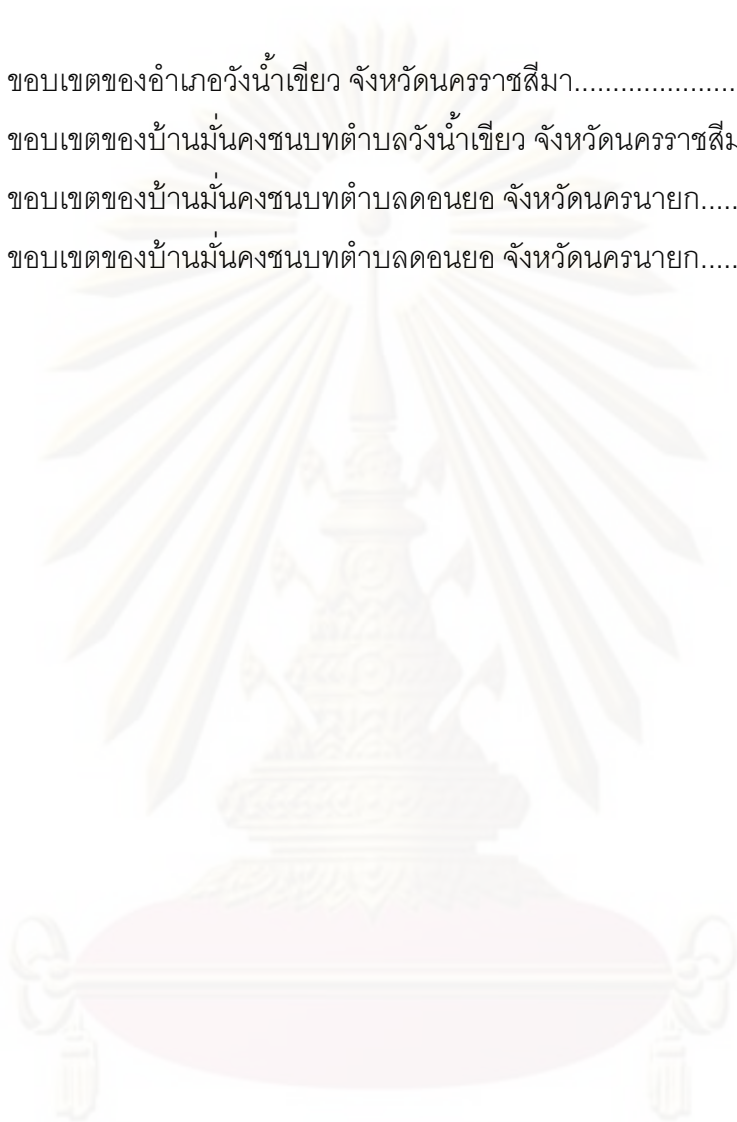
ตารางที่		หน้า
3.1	เกณฑ์วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการ...	42
3.2	เกณฑ์การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.....	43
3.3	ประเด็นที่ใช้ศึกษาเปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม...	45
5.1	ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบท... ตำบลวังน้ำเขียว.....	69
5.2	ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	70
5.3	ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำ เขียว.....	71
5.4	ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบล วังน้ำเขียว.....	72
5.5	ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบท ตำบลดอนยอ.....	73
5.6	ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ.....	74
5.7	ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ...	75
5.8	ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบล ดอนยอ.....	76
5.9	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน.....	77
5.10	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ.....	78
5.11	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์.....	79
5.12	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล.....	80
5.13	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของการพัฒนาเงินทุนภายในและภายนอกชุมชน.....	81
5.14	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากสัดส่วนการลงทุนเพื่อการผลิต.....	83
5.15	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของสัดส่วนรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ.....	86

สารบัญญัตินำ(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
5.16	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของสัดส่วนความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพและมูลค่าในการกู้ยืม.....	90
5.17	เปรียบเทียบจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของสมาชิก.....	93
5.18	เปรียบเทียบจำนวนแรงงานภาคการเกษตรของสมาชิก.....	94
5.19	เปรียบเทียบระดับการศึกษาของสมาชิก.....	95
5.20	เปรียบเทียบปัญหาก่อนเข้าร่วมโครงการของสมาชิก.....	96
5.21	เปรียบเทียบการประกอบอาชีพของสมาชิก.....	97
5.22	เปรียบเทียบรายได้ต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	98
5.23	เปรียบเทียบรายจ่ายต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	99
5.24	เปรียบเทียบรายได้สุทธิต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	100
5.25	เปรียบเทียบมูลค่าในการกู้ยืมในครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	101
5.26	เปรียบเทียบจำนวนแห่งในการกู้ยืม ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	102
5.27	เปรียบเทียบแหล่งสินเชื่อและเหตุผลในการกู้ยืม ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ.....	103
5.28	เปรียบเทียบความต้องการสินเชื่อและความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน.....	104
5.29	เปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน.....	105
5.30	เปรียบเทียบการได้ – เสียประโยชน์จากการรูปแบบการถือครองที่ดิน.....	107
5.31	เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุม ทักษะคิด ความพึงพอใจและความต้องการในกรรมสิทธิ์ที่ดินของสมาชิก.....	108

สารบัญแผนที่

แผนที่		หน้า
4.1	ขอบเขตของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	49
4.2	ขอบเขตของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.....	54
4.3	ขอบเขตของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก.....	59
4.4	ขอบเขตของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก.....	64

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

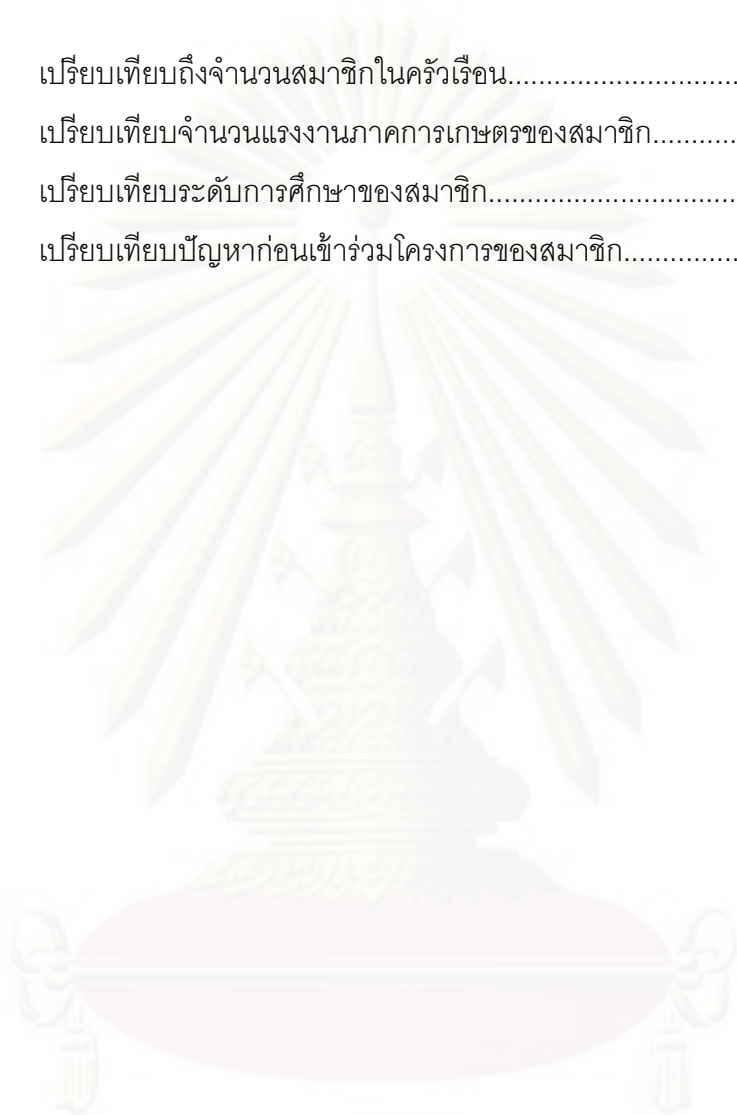
สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
4.1	โครงสร้างการบริหารจัดการภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว..	51
4.2	โครงสร้างการออมทรัพย์ภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	52
4.3	โครงสร้างการบริหารจัดการภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ.....	61
4.4	โครงสร้างการออมทรัพย์ภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	62
5.1	ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบท ตำบลวังน้ำเขียว.....	69
5.2	ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	70
5.3	ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำ เขียว.....	71
5.4	ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบท ตำบลวังน้ำเขียว.....	72
5.5	ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบท ตำบลดอนยอ.....	73
5.6	ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ.....	74
5.7	ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอน ยอ.....	75
5.8	ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบท ตำบลดอนยอ.....	76
5.9	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนจาก รูปแบบการถือครองที่ดิน.....	77
5.10	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจากรูปแบบการถือครอง ที่ดิน.....	78
5.11	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากรูปแบบการถือ ครองที่ดิน.....	79
5.12	เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลจาก รูปแบบการถือครองที่ดิน.....	80

สารบัญแผนภูมิ (ต่อ)

แผนภูมิที่		หน้า
5.13	เปรียบเทียบถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....	88
5.14	เปรียบเทียบจำนวนแรงงานภาคการเกษตรของสมาชิก.....	89
5.15	เปรียบเทียบระดับการศึกษาของสมาชิก.....	90
5.16	เปรียบเทียบปัญหาที่ก่อนเข้าร่วมโครงการของสมาชิก.....	91

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	ลักษณะที่อยู่อาศัยและระบบโครงสร้างพื้นฐานในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำ เขียว.....	55
4.2	การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนกลางและบริเวณบ้านของเกษตรกรในบ้านมั่นคง ชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	56
4.3	กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว.....	57
4.4	ลักษณะที่อยู่อาศัยและระบบโครงสร้างพื้นฐานในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอน ยอ.....	65
4.5	การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนกลางและบริเวณบ้านของเกษตรกรในบ้านมั่นคง ชนบทตำบลดอนยอ.....	66
4.6	กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ.....	67

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งในที่ดินเป็นตัวอย่างหนึ่งของ ความขัดแย้งในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเกิดจากการมองปัญหา “สิทธิในที่ดิน” ที่แตกต่างกันของภาครัฐ กลุ่มธุรกิจเอกชน และประชาชนที่เดือดร้อน ทำให้การแก้ไขปัญหามาเป็นเพียงการบรรเทาความขัดแย้งไว้ชั่วคราว ไม่สามารถแก้ไขที่ต้นเหตุได้อย่างแท้จริงรวมถึงขาดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญของคนจนในชนบท เนื่องจากที่ดินเป็นสิ่งที่แสดงถึงความมั่นคงในชีวิต หากคนในชนบทไร้ที่ดินทำกิน จะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาอื่น ทั้งด้านรายได้ อาชีพ การอพยพเข้าสู่เมือง ตลอดจนปัญหาสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามมา (ศยามล ไกยูรวงศ์, 2549: 4)

ปัจจุบันแนวทางการสร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดิน (land tenure security) มี 3 รูปแบบ คือ แบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) แบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ (state property) และแบบกรรมสิทธิ์ร่วม (common property) ที่ผ่านมานโยบายที่หน่วยงานภาครัฐใช้ในการแก้ไขปัญหา คือ แบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แนวทางดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นคงได้เพราะการถือครองมีเอกสารสิทธิ์ แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาในระยะยาวได้ เพราะประชาชนมีการขายเอกสารสิทธิ์ แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีแนวคิดการแก้ไขปัญหที่ดินโดยให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกัน คือ แบบกรรมสิทธิ์ร่วม หลักการสำคัญ คือ การมองที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิต เป็นแหล่งพึ่งพิงเพื่อการดำรงชีพ การจัดการที่ดินจึงต้องไม่มีฐานคิดของแบบระบบตลาดที่มองที่ดินเป็นสินค้า ปล่อยให้มีการเก็งกำไรซื้อขาย กล่าวคือ ที่ดินควรเป็นเจ้าของโดยชุมชน ให้ชุมชนได้มีสิทธิและถือครองในกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน ไม่ควรมีการถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ไม่ควรถูกนำมาซื้อขายในกลไกตลาด หากผู้ใดไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินควรให้คืนสิทธิการใช้ประโยชน์แก่ชุมชน ผ่านองค์กรที่บริหารจัดการภายในกลุ่ม

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก เป็น 1 ใน 13 โครงการนำร่องการแก้ไขปัญหที่ดินของรัฐบาล (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 4) ภายใต้โครงการแก้ไขปัญหที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยภายใต้ “โครงการบ้านมั่นคงชนบท” เริ่มดำเนินโครงการในปี 2547 มีกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มคนจนในชนบทที่ลงทะเบียนคนจนในพื้นที่นำร่องซึ่งไม่มีที่ดินทำกินหรือไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มุ่ง

สร้างโอกาสให้ผู้ไร้ที่ดินทำกินในชนบทได้มีที่อยู่อาศัยและมีที่ดินทำกินที่มั่นคง เพิ่มโอกาสให้ได้รับหลักประกันด้านความมั่นคงในชีวิต เกิดการพัฒนา ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการมีความความเป็นอยู่และความมั่นคงในชีวิต

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก เริ่มต้นจากที่ได้มีผู้มาลงทะเบียนในโครงการจัดสรรที่ดินทำกินของสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรและข้อมูลลงทะเบียนคนจนในประเด็นปัญหาที่ดินทำกินของคนยากจนในพื้นที่ ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนที่จดทะเบียนคนจนด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียวมีพื้นที่ทั้งหมด 3,700 ไร่ โดยใช้ที่ดินสำนักงานปฏิรูปที่ดินที่ยึดคืนจากเอกชน มาใช้จัดทำโครงการ มีสมาชิกทั้งหมด 150 ครอบครัว อาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิก คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเพาะปลูกพืชปลอดสาร เลี้ยงสัตว์และรับจ้าง โดยทางชุมชนมีแนวทางการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม (common property) และบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอมีพื้นที่ทั้งหมด 578 ไร่ ใช้ที่ดินสำนักงานปฏิรูปที่ดินและกรมชลประทานในการจัดทำโครงการ มีสมาชิกทั้งหมด 145 ครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและการทำเกษตรกรรม ชุมชนมีแนวทางการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property)

จากผลการดำเนินงาน 5 ปีที่ผ่านมา โครงการดังกล่าวไม่ได้มุ่งแก้ไขเฉพาะเรื่องที่ดินทำกินอย่างเดียวแต่มีการพัฒนากลุ่ม การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนากลุ่มและการจัดการที่อยู่อาศัยร่วมด้วย ทั้ง 2 โครงการได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชนในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษามาแล้วในเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจากการปฏิรูปที่ดิน ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดิน อำนาจอรัฐและสิทธิในการถือครองที่ดิน ความเสมอภาคและสิทธิในการถือครองที่ดิน ผลกระทบจากการจัดรูปที่ดินแต่การศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจจากรูปแบบการถือครองที่ดินยังไม่ได้รับการศึกษา ในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาถึงผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ภายหลังจากสมาชิกเข้าไปอยู่อาศัยและทำกินภายในพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์และเปรียบเทียบถึงรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ผลจากการศึกษาจะเป็นตัวบ่งชี้ว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการประชาชนได้เข้ามาอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนแตกต่าง

จากเดิมอย่างไร และรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันจะส่งผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่างกันอย่างไร

คำถามในการวิจัย

รูปแบบการถือครองที่ดินต่างกัน ส่งผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนต่างกันหรือไม่อย่างไร

1.2 สมมติฐานงานวิจัย

การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมภายในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐจะส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน เป็นผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดีกว่าชุมชนที่ครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาถึงลักษณะการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน สิทธิในที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน
2. ศึกษาบริบทด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมในพื้นที่ที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในชุมชน
3. วิเคราะห์ เปรียบเทียบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาที่มีผลจากรูปแบบการถือครองที่ดิน
4. วิเคราะห์ เปรียบเทียบถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันภายในชุมชน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ เลือกโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐ คือ บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก เป็นกรณีศึกษา สาเหตุที่เลือกโครงการดังกล่าวเป็นกรณีศึกษา คือ

1. เป็นโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนของภาครัฐ

2. เป็น 1 ใน 13 โครงการนำร่องที่นำที่ดินของภาครัฐมาใช้ในการจัดทำโครงการ โดยได้รับร่วมมือและสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
3. ทั้ง 2 โครงการมีจำนวนสมาชิกและมีสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินที่ใกล้เคียงกันแต่มีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันโดยเข้าทำกินในพื้นที่มาแล้วประมาณ 5 ปี
4. การวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน จะคิดเฉพาะรายได้ที่เกิดจากการวางแผนร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินร่วมกันของสมาชิก
5. ในกรณีที่สมาชิกมีรายได้จากกิจกรรมด้านอื่น เช่น รายได้จากการเป็นลูกจ้างโรงงาน ร้านค้า รายได้ที่เกิดจากบุตรหลานในการส่งเงินค่าเลี้ยงดูมาให้หรือรายได้ที่เกิดจากการขายกรรมสิทธิ์ที่ดิน จะไม่นำรายได้มาวิเคราะห์ในการศึกษา
6. รายได้-รายจ่ายที่นำมาคิด จะต้องสัมพันธ์กับกลุ่มเท่านั้น อาทิ การเป็นลูกจ้างของกลุ่มวิสาหกิจ การเป็นเจ้าของที่กลุ่มออมทรัพย์ การค้าขายผลผลิตจากภาคเกษตรเท่านั้น

■ ขอบเขตเชิงพื้นที่ศึกษา

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในความดูแลของนิคมเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองมะนาว มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 150 ครัวเรือนอยู่อาศัยในพื้นที่กว่า 5 ไร่ มีพื้นที่ทั้งหมด 3,700 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 200 ไร่ และจัดสรรเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2 ไร่ 2 งาน พื้นที่ส่วนกลาง 5 ไร่ และเป็นพื้นที่ส่วนกลางของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงประมาณ 50 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าชุมชน และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ โดยถือครองเอกสารสิทธิ์ร่วม มีกลุ่มกิจกรรม 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าสวัสดิการ กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ กลุ่มกลสิกรรมไร่สารพิษ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ และกลุ่มบริหารจัดการประปาชุมชน มีการประชุมกันต่อเนืองทุกเดือน โดยมีหน่วยงานรัฐมาอบรมและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้สมาชิกเรียนรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ และหน่วยงานเอกชนมาส่งเสริมอาชีพและรับซื้อสินค้าจากภาคการผลิตซึ่งเป็นเกษตรปลอดสารพิษ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก อยู่ในความดูแลของสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัด มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 145 ครัวเรือนอยู่อาศัยในพื้นที่กว่า 5 ไร่ มีพื้นที่ทั้งหมด 578 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 5,6,7 ของตำบลดอนยอ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินครอบครัวละ 2 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่เหลือจะใช้เป็นพื้นที่ในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ

ช่วยเหลือสวัสดิการของสมาชิก จัดทำแผนที่ทำมือและผังการใช้ที่ดินของชาวบ้านเอง ปัจจุบัน อบต.ดอนยอ มีแผนจะสนับสนุนในเรื่องการระบบประปา สระน้ำ ปลูกป่าชุมชน โรงเรียนกีฬา และ สนามเด็กเล่นและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่และสนับสนุนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายในชุมชน

■ ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน โดยศึกษาเปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนก่อนและหลังจากการเข้าทำกินในโครงการ ศึกษาถึงพื้นฐานรายรับ - รายจ่ายและภาระหนี้สินในระดับครัวเรือนจากการประกอบอาชีพ ทั้งในระดับภาพรวมทั้งโครงการและระดับเชิงลึก ระดับครัวเรือน บริบทของพื้นที่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการหนุนเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและการดูแลพื้นที่ ข้อมูลเหล่านี้จะใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบเศรษฐกิจระดับครัวเรือนว่ามีความเปลี่ยนแปลง และแตกต่างจากก่อนการมาอยู่อาศัยในพื้นที่อย่างไร

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เลือกศึกษาจากโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาครัฐ มีหน่วยวิเคราะห์เป็นระดับครัวเรือน ประกอบด้วย

- ตัวแปรต้น คือ รูปแบบในการถือครองที่ดิน (กรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล)
- ตัวแปรตาม คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
- ตัวชี้วัด คือ เศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

โดยขั้นตอนวิธีการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนภายในชุมชนจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน โดยรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

3. รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มครัวเรือนภาคการเกษตรในพื้นที่ศึกษา โดยมีข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

- รูปแบบการถือครองที่ดิน การมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- กลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจซึ่งมีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- รายได้-รายจ่าย-ภาระหนี้สิน-การกู้ยืมเพื่อการลงทุนจากการประกอบอาชีพของสมาชิก
- การจ้างงานและแรงงานภายในพื้นที่
- ระบบโครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนของภาครัฐภายในพื้นที่
- การเข้ามาสนับสนุนเรื่องอาชีพและการรับซื้อผลผลิตจากภาคเอกชน

4. วิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ เศรษฐกิจในระดับครัวเรือนที่มีผลมาจากการถือครองที่ดินและสรุปผลที่ได้จากการศึกษา

■ ข้อมูลและแหล่งที่มา

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม
2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพโดยทั่วไปและศักยภาพในด้านต่างๆของพื้นที่ศึกษา โดยข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่
  - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
  - สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร จ.นครราชสีมา
  - สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร จ.นครนายก
  - นิคมเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองมะนาว จังหวัดนครราชสีมา
  - เครือข่ายแผนชุมชนเครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ

■ การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ดังนั้นการจึงใช้โปรแกรม Excel ในการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอการเปรียบเทียบผ่านตารางและกราฟแท่งเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงก่อน-หลังไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทัศนคติ เกี่ยวกับรูปแบบการถือครองที่ดิน เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้วจึงเขียนพรรณนาเพื่อเปรียบเทียบผลจากข้อมูลซึ่งมีผลมาจากรูปแบบการถือครองที่ดิน

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน สิทธิในที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน
2. ทราบถึงบริบทด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมในพื้นที่ที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในชุมชน
3. ทราบถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกและผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันภายในชุมชน
4. ผลจากการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการวางแผน เพื่อบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่อื่นๆได้ต่อไป

1.8 คำนิยามในการวิจัย

การถือครองที่ดิน หมายถึง สิทธิต่างๆอันพึงมีระหว่างผู้ถือครองที่ดินกับที่ดินที่ถือครอง ซึ่งอาจมีฐานะแห่งการถือครองที่แตกต่างกัน อาทิ ผู้ถือครองที่ดินที่มีฐานะเป็นเจ้าของมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น มีฐานะเป็นผู้เช่า มีฐานะเป็นหุ้นส่วน หรือถือครองโดยไม่มีสิทธิ รูปแบบในการถือครองที่ดินในปัจจุบันมี 4 รูปแบบ คือ กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล/กรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ/กรรมสิทธิ์ร่วม/กรรมสิทธิ์แบบเปิดกว้าง

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆทางเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมและการบริการโดยดำเนินงานในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานในชุมชนของตนเอง มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์บนรากฐานของความสามารถแลทรัพยากรที่มีอยู่

ผลกระทบทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลกระทบของการลงทุนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อันเป็นผลมาจากใช้จ่ายและการประกอบอาชีพของผู้ทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1. **ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุน** เกิดจากการพัฒนาทุนภายในชุมชนของสมาชิกประกอบด้วย การออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ ส่วนทุนภายนอกชุมชนเกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนซึ่งจะสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2. **ผลกระทบภาคการผลิต** เกิดจากการลงทุนภาคการผลิตร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและการจัดหาตลาดของภาคเอกชน เป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพของสมาชิก
3. **ผลกระทบภาคการตลาด** เกิดจากการจัดหาตลาดเพื่อการจำหน่ายผลผลิตจากภายในชุมชน ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ เป็นผลมาจากการจ้างงานของกลุ่มอาชีพที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน จำเป็นต้องอาศัยแนวความคิด ทฤษฎีและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษา ตลอดจนการทบทวนงานวิจัยต่างๆที่มีรูปแบบเนื้อหาและวิธีการที่สอดคล้องกับงานวิจัย การศึกษาในครั้งนี้ ใช้แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
3. แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
4. กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยทั้งสองเรื่อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน

1) แนวความคิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน

▪ บทนิยามศัพท์

ที่ดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 1 หมายถึง พื้นที่ดินทั่วไปและให้หมายถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล

ตามนิยามของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2546: 3-1) โครงสร้างในการถือครองที่ดิน (Land Tenure Structure) หมายถึง ระบบการถือครองที่ดินตามกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณี การกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ใช้ในการเกษตร (Farm land) ระหว่างเกษตรกรระดับต่างๆ การเช่าที่ดิน การร่วมกันทำงานระหว่างผู้ใช้แรงงานและผู้เป็นเจ้าของที่ดิน รวมทั้งระบบภาษีที่ดินด้วย

การถือครองที่ดิน (Land tenure) หมายความถึง สิทธิต่างๆ ที่บุคคลมีต่อที่ดิน สิทธิดังกล่าวรวมถึงสิทธิในการใช้และ/หรือสิทธิในการเป็นเจ้าของ จากคำจำกัดความดังกล่าว การถือครองที่ดินจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐศาสตร์และกฎหมายที่กำหนดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิในการใช้และควบคุมที่ดิน

เนื่องจากไม่มีคำจำกัดความของคำว่า การถือครองที่ดินที่เป็นบทบัญญัติตามประมวลกฎหมาย ผู้วิจัยได้ทบทวนตามความหมายจากเอกสาร ดังนี้

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2542: 3) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “การถือครองที่ดิน” หมายถึง สิทธิในการครอบครองที่ดินหรือใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในลักษณะต่างๆ ของผู้ครอบครอง อาจเป็นเนื้อที่ของตนเอง หรือเป็นเนื้อที่ของคนอื่น เช่น เป็นเจ้าของ เช่า หรือถือครองที่ดินในลักษณะเดียว เช่น เป็นเจ้าของอย่างเดียว หรือเช่าอย่างเดียว หรืออาจจะถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ เช่น เป็นเจ้าของและเช่า หรือเช่าและถือครองในลักษณะอื่นร่วมกัน ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ (2514: 115-117) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การถือครองที่ดินมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างน้อย 3 ด้าน คือ การถือครองที่ดินมีผลต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตเทคนิคและมีผลต่อการลงทุน ส่วนไชยรงค์ ชูชาติ (2517: 1) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า ระบบการถือครองที่ดิน จะเป็นเครื่องชี้บอกถึงความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของประเทศและของประชาชน ระบบถือครองที่ดินนี้เองยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การกระจายรายได้ของคนกลุ่มต่างๆ ชาติความเป็นธรรมและไม่มีความเสมอภาคด้วย โดย Johnson (1969: 5) ให้ความหมายของการถือครองที่ดินในเชิงนิติศาสตร์ หมายถึง สิทธิตามกฎหมายหรือสิทธิตามสัญญาของภิกษุ หรือคนทั่วไปที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากที่ดิน ลักษณะการถือครองประเภทต่างๆ ทำให้เกษตรกรมีสิทธิในการใช้ที่ดินไม่เท่ากัน และในบางครั้งอาจทำให้เกษตรกรผู้ครอบครองที่ดินมีความมั่นคงไม่เท่ากันด้วย

สรุปได้ว่า การถือครองที่ดิน (Land Tenure) นั้นเป็นเรื่องของความเกี่ยวข้องกับระหว่างคนกับที่ดินในแง่สิทธิการใช้ที่ดิน การครอบครอง ตลอดจนการเช่าที่ดิน การถือครองที่ดิน จนหมายความว่า ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและทางกฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ที่ดินและการควบคุมที่ดิน เหตุนี้การถือครองที่ดินจึงเกี่ยวข้องกับสิทธิของการเป็นเจ้าของ

■ กรรมสิทธิ์ในที่ดิน

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Right) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสิทธิทั้งหลายทั้งปวงเหนือที่ดินเช่นเดียวกับทรัพย์สินประเภทอื่นที่ผู้มีกรรมสิทธิ์สามารถครอบครองไว้สำหรับใช้สอยหรือนำเอาไปทำนิติกรรมใดๆโดยชอบด้วยกฎหมายทุกประการ

สิทธิในที่ดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 1 หมายความว่า กรรมสิทธิ์และให้หมายความรวมถึงสิทธิครอบครองด้วย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) กรรมสิทธิ์ หมายถึง การได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น การได้กรรมสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมาย เท่ากับผู้ถือกรรมสิทธิ์ย่อมสามารถนำไปขาย หรือแลกเปลี่ยน หรือทำนิติกรรมโดยตนเอง ในฐานะเจ้าของได้
- 2) สิทธิครอบครอง หมายถึง สิทธิการเข้าครอบครองใช้ประโยชน์ในที่ดินเท่านั้นแต่ไม่มีสิทธิ ในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่สามารถนำไปขาย หรือแลกเปลี่ยน หรือทำนิติกรรม เช่น การ จดจำนอง การขายฝาก ฯลฯ ที่ถูกต้องตามกฎหมายได้

โฉนดที่ดิน หมายความว่า หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว”

ประมวล สวรรณศร (2547: 158-159) อธิบายไว้ว่ากรรมสิทธิ์ คือ ทรัพย์สินชนิดหนึ่ง และทรัพย์สินนั้นมีไว้ตัวทรัพย์สินเอง แต่เป็นอำนาจชนิดหนึ่งที่กฎหมายรับรอง บังคับบัญชาให้ ฉะนั้น ต้องทำความเข้าใจ เช่นเดียวกันว่า กรรมสิทธิ์นั้นมีไว้ทรัพย์สินของ หากเป็นแต่เพียงอำนาจ ชนิดหนึ่งที่บุคคลมีอยู่เหนือทรัพย์สินเท่านั้น แต่อำนาจอันนี้นับว่าเป็นอำนาจอันสมบูรณ์ที่สุดที่ บุคคลจะพึงมีทรัพย์สินได้ กล่าวคือ การเป็นเจ้าของนั่นเอง” Austin (1980 : 152) เห็นว่า กรรมสิทธิ์หมายถึงสิทธิในทรัพย์สินซึ่งไม่มีจำกัดในการใช้ ไม่มีข้อกำหนดห้ามในการจำหน่าย ไม่มี กำหนดเวลาจำกัด บัญญัติ สุชีวะ (2543: 182-183) อธิบายไว้ว่า “กรรมสิทธิ์ คือทรัพย์สินแสดง ความเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน” บุคคลอาจมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทุกชนิด เว้นแต่ที่ดิน ซึ่งจะมี กรรมสิทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อเป็นที่ดินมีโฉนด โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราได้ทำประโยชน์แล้ว เท่านั้น หากเป็นที่ดินที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ดังกล่าว เจ้าของที่ดินนั้นก็เพียงสิทธิ ครอบครอง หาได้ชื่อว่ากรรมสิทธิ์นั้นไม่ และเจ้าของผู้มีเพียงสิทธิครอบครองจะมีทางได้ กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดินและกฎกระทรวงว่าด้วยการ นั้น กล่าวคือ จะต้องมีการครอบครองและได้ทำประโยชน์แล้วทั้งต้องเป็นที่ดินที่อยู่ในท้องที่ซึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้ออกโฉนดที่ดินไว้ ด้วย

ตามคำนิยามของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2546: 16) กรรมสิทธิ์ใน ที่ดินหมายถึง สิทธิที่ได้รับการรับรองและระบุว่าผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิจากการเป็นเจ้าของ มีสิทธิใน การได้รับประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรหรือทรัพย์สิน โดยระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ที่ทำกินบนที่ดินนั้น
- 2) เพิ่มความเสมอภาคในการกระจายรายได้จากที่ดิน

- 3) เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของเกษตรกร
- 4) ทำให้มีการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ดิน

2) รูปแบบการถือครองที่ดิน

▪ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (2552: 20) ให้ความเห็นว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Right) หมายถึง สิทธิที่ได้รับการรับรอง (อาจโดยกฎหมายหรือสถาบันทางสังคม) และระบุว่าผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิจากการเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการได้รับประโยชน์และมีข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรหรือทรัพย์สินนั้น Daniel (1991: 12) ให้ความเห็นว่า ทรัพย์สิน (Property) คือ กระแสของผลประโยชน์และนิยามกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ว่าเป็น “ความสามารถที่จะกีดกันไม่ให้คนอื่นได้รับผลประโยชน์หรือทรัพย์สินนั้น” Bromley (1991: 12) ให้ความเห็นแย้งออกไปว่า สิทธิหรือ กรรมสิทธิ์ (Right) ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของกับทรัพย์สิน แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของกับบุคคลอื่นๆ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น ดังนั้นระบบกรรมสิทธิ์จึงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่มี 3 อย่าง ได้แก่

ทรัพย์สิน หมายถึง กระแสผลประโยชน์ ไม่ใช่ตัววัตถุสิ่งของ

เจ้าของ หมายถึง ผู้มีสิทธิถือครอง

บุคคลอื่น หมายถึง ผู้มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามและเคารพสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (2552) ให้ความเห็นว่าระบบกรรมสิทธิ์แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) หมายถึง ทรัพย์สินส่วนบุคคล เอกชนบุคคล หรือนิติบุคคลเป็นเจ้าของ เช่น ที่ดิน ป่าเชิงพาณิชย์ ภูเขาบางลูก ชายหาดบางแห่งที่ภูเก็ตหรือพัทยา เป็นต้น
- 2) ระบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ (state-property) หมายถึง ทรัพย์สินของรัฐ รัฐเป็นเจ้าของและควบคุมการใช้ทรัพย์สินนั้นโดยรัฐอาจให้หน่วยงานของรัฐดูแลหรือให้เอกชนเช่าทำประโยชน์ในระยะเวลาที่กำหนด เช่น สวนสาธารณะ วนอุทยาน ป่าอนุรักษ์ เขื่อนแม่เปิน เป็นต้น

- 3) ระบบกรรมสิทธิ์ร่วม (common-property) หมายถึง ทรัพย์สินร่วม หรือ ทรัพย์สินของชุมชนชุมชนหรือกลุ่มคนเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกันและจัดการการใช้ทรัพย์สินร่วมกัน เช่น ป่าชุมชน เหมืองฝาย หนองบึงและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ของหมู่บ้านที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันและมีกฎเกณฑ์ร่วมกันที่ชัดเจนในการจัดการปฏิบัติ

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (2552) ให้ความเห็นว่าระบบกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจนมีลักษณะ 3 ประการคือ

- 1) มีความจำเพาะสำหรับผู้เป็นเจ้าของ (Exclusivity) หมายถึง ผลประโยชน์และต้นทุนทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการเป็นเจ้าของและการใช้ทรัพย์สิน จะต้องตกเป็นของผู้เป็นเจ้าของเท่านั้น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม
- 2) สามารถที่จะโอนได้ (Transferability) กรรมสิทธิ์ทั้งหมดจะต้องสามารถโอนจากเจ้าของคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้
- 3) สามารถที่จะบังคับได้ (Enforceability) กรรมสิทธิ์จะต้องปลอดภัยจากการถูกบุคคลอื่นฉกฉวยหรือบุกรุกโดยเจ้าของไม่สมัครใจ

สรุปได้ว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หมายถึง สิทธิที่ได้รับการรับรองและระบุว่าผู้เป็นเจ้าของ มีสิทธิในการได้รับประโยชน์ในการใช้ทรัพย์สินหรือทรัพย์สินนั้น แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ระบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมและระบบกรรมสิทธิ์แบบเปิดกว้าง ลักษณะของระบบกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจนในการจัดสรรทรัพย์สินจะต้องมีลักษณะ 3 ประการ คือ มีความจำเพาะสำหรับผู้เป็นเจ้าของ สามารถที่จะโอนได้และสามารถที่จะบังคับได้

■ การจัดการที่ดินในรูปแบบของกรรมสิทธิ์ร่วม หรือโฉนดชุมชน

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (2552: 20) ให้ความหมายว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชนว่าเป็นรูปแบบการบริหารจัดการของการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 66 ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสิทธิร่วมกันของชุมชนในการบริหารจัดการ การครอบครองที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการรักษาพื้นที่เกษตรในการผลิตพืชอาหาร สร้างความมั่นคงด้านอาหารและความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของชุมชน โดยเลือกรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและระบบภูมินิเวศ รวมทั้งดูแล

รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุล การจัดการที่ดินในลักษณะของกรรมสิทธิ์ร่วม หรือโฉนดชุมชนยังไม่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน เนื่องจากแต่ละชุมชนยังอยู่ในช่วงของการทดลองหาแนวทางที่สอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่ของตนเองให้มากที่สุด โดยมีเงื่อนไข ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่ดิน ดังนี้

- 1) การจัดการที่ดินร่วมกัน จำเป็นต้องมีองค์กรเพื่อทำหน้าที่จัดการที่ดินร่วมกันทั้งชุมชน
- 2) องค์กรชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีส่วนร่วมในการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- 3) มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างองค์กรชุมชนและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสารและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน ตลอดจนวางแผนการจัดการที่ดินและสร้างกฎกติกาควบคุมการซื้อขายที่ดินร่วมกัน
- 4) จัดทำฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิทธิในการถือครองของสมาชิกเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดการที่ดินของชุมชน และเป็นฐานข้อมูลของการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน
- 5) ลักษณะของสิทธิในการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต้องมีการวางแผนเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกติกา ตลอดจนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 6) ชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพัฒนาระบบภาษีและจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า โดยจัดให้มีธนาคารที่ดินในระดับพื้นที่ เพื่อซื้อที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์มาจัดสรรที่ดินให้กับคนไร้ที่ดินในชุมชน และการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกร่วมรักษาพื้นที่ทำกิน
- 7) มีกลไกในระดับจังหวัดที่มีองค์ประกอบจากหลายภาคส่วนและตัวแทนของชุมชน เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ รวมถึงร่วมกันกำหนดนโยบายภาพรวมของจังหวัดเพื่อนำไปสู่การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการวางผังเมืองรวม
- 8) หากผู้ใดไม่ใช้ประโยชน์ให้คืนสิทธิการใช้ประโยชน์แก่ชุมชนผ่านองค์กรที่บริหารจัดการ

จากการศึกษาของธนาคารโลก (Diesinker: 1999) ได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายที่ดินในชนบทซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดความเท่าเทียมและควมมีประสิทธิภาพในการใช้ที่ดิน สรุปได้ว่า รูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลสามารถสร้างความมั่นคงในการถือครอง สร้างแรงจูงใจในการลงทุนให้กับผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ อีกทั้งเป็นหลักประกันในการลงทุนได้แต่ไม่สามารถสร้างความมั่นคงให้กับผู้ถือครอง หากแต่มีการเปลี่ยนสิทธิ์ในการถือครองแต่รูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมจะสามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ ถ้าหน่วยงานรัฐเข้าร่วมสนับสนุนจะสามารถลดต้นทุนในกิจกรรมเหล่านี้ได้ซึ่งประกอบด้วย

1. ลดค่าใช้จ่ายในด้านการเมืองและงบประมาณในการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน
2. ลดข้อจำกัดในเรื่องกรรมสิทธิ์และการใช้ที่ดิน
3. ลดข้อจำกัดในด้านการซื้อขายและการเช่าที่ดิน

สิ่งที่ดึงดูดให้เกิดการถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วม

1. สามารถสร้างความมั่นคงในเรื่องอาหาร เกษตรกรผู้ถือครองกรรมสิทธิ์สามารถทำกินและสร้างรายได้ในระยะยาว ที่สำคัญคือ จะไม่เกิดปัญหาการขาดแคลนที่ดินในการทำกินเพราะที่ดินดังกล่าวไม่สามารถซื้อขายกรรมสิทธิ์หรือเปลี่ยนมือได้
2. สามารถลดปัญหาความยากจนได้ โดยภาครัฐสามารถสนับสนุนด้านความรู้และการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเป็นผลให้เกิดการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจภายใน
3. การรวมกลุ่มของสมาชิก สามารถลดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ได้เพราะมีการกระจายทรัพย์สินอย่างเท่าเทียม

ข้อจำกัดของการถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วม คือ การขาดช่องทางในการเข้าถึงตลาดสินเชื่อ เป็นผลให้เกษตรกรที่ทำกินและอาศัยในพื้นที่อยู่ในฐานะที่ลำบาก ซึ่งต่างจากเกษตรกรที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์บุคคลที่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย

1. สมาชิกครัวเรือนต้องถือครองในกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ยอมรับในทรัพย์สินร่วมกัน
2. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาทำกินในพื้นที่ การซื้อขายกรรมสิทธิ์ที่ดินต้องอยู่ภายใต้ข้อตกลงของกลุ่ม

3. พื้นที่ที่ตั้งต้องมีความเหมาะสมในประกอบอาชีพและสามารถนำมาเป็นมรดกตกทอดให้กับลูกหลานในอนาคตได้

ปี 1975 (พ.ศ.2518) ธนาคารโลกได้เสนอแนะเรื่อง นโยบายด้านการปฏิรูปที่ดิน โดยมี 3 แนวทาง คือ

1. เน้นการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินโดยยึดหลักความเท่าเทียม
2. เน้นที่จะให้สิทธิในการถือครองที่ดินเป็นของผู้ที่ประกอบอาชีพและที่ทำกินในที่ดินแปลงนั้น
3. เน้นที่จะให้สิทธิในการถือครองที่ดินเป็นของผู้ที่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นได้มากกว่า

ประโยชน์สำคัญของรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม คือ

1. ระบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมให้ผลด้านค่าใช้จ่ายค้ำค่ามากกว่าการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล
2. โครงสร้างการออกเอกสารสิทธิ์ค้ำถึงความเท่าเทียมและควมมีประสิทธิภาพในการใช้ที่ดิน
3. การปฏิรูปที่ดินจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนได้ต่อเมื่อภาครัฐสามารถควบคุมกลไกการซื้อขายที่ดินได้ ดังนั้นภาครัฐควรดำเนินการกระจายอำนาจในการปฏิรูปที่ดินจากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาค

สรุปได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม สามารถแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการถือครองที่ดินให้กับผู้ถือครอง ลดปัญหาความขัดแย้งเพราะมีการกระจายทรัพย์สินอย่างเท่าเทียม สร้างความมั่นคงในเรื่องอาหารเพราะสามารถทำกินและสร้างรายได้ในระยะยาว ภาครัฐสามารถสนับสนุนด้านความรู้และการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ

■ ความแตกต่างระหว่างกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและกรรมสิทธิ์ร่วมมีดังนี้

- 1) กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property)

- การมีเอกสารสิทธิ์ที่ชัดเจน อาทิ โฉนดที่ดิน นส.3 หรือสปก.4-01

- สามารถไปใช้ในการจดทะเบียนนิติกรรมสัญญา กู้เงินหรือจากสถาบันการเงิน สามารถซื้อขายสิทธิได้
- สามารถนำมาเป็นมรดกให้กับลูกหลานในอนาคตได้
- กรรมการสามารถบริหารจัดการได้เฉพาะพื้นที่ส่วนกลาง

2) กรรมสิทธิ์ร่วม (common property)

- ไม่มีเอกสารสิทธิ์การถือครองทำให้ไม่สามารถขายสิทธิ์ที่ดิน แต่สามารถทำกินในพื้นที่ร่วมกันได้
- ไม่สามารถนำไปใช้ในการจดทะเบียนสัญญา กู้เงินหรือจำนองจากสถาบันการเงินได้
- ลูกหลานสามารถทำกินในพื้นที่ต่อไปได้
- การบริหารจัดการที่ดินอยู่ภายใต้คณะกรรมการชุมชน

สรุปได้ว่า กรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) คือ รูปแบบการบริหารจัดการของการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสิทธิรวมหมู่ของชุมชนในการจัดการการครอบครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน และเป็นการรักษาพื้นที่เกษตรในการผลิตพืชอาหารในการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

1.) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

- **ความหมายของการมีส่วนร่วม**

อีกแนวคิดหนึ่งที่เป็นพื้นฐานของงานวิจัยนี้คือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย เงื่อนไขในการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วมและแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ประกอบด้วยความจำเป็นและระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เทคนิคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

อัครธรรมณี สามีกักตี (2539: 29) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังประชาชนในระดับต่างๆ คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรต่างๆเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. ในการเข้าร่วมปฏิบัติการตามแผนการหรือโครงการในรูปแบบต่างๆ ด้วยความสมัครใจ

นเรศ สงเคราะห์สุข และยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2541: 32) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่กระบวนการของการพัฒนานับตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการได้แก่ การวิจัยศึกษาชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารการจัดการ การติดตามผลและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2541: 19) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินโครงการนั้นๆด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรที่มีความสนใจและมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองร่วมกัน ได้มาร่วมกันคิดเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมในชุมชนในลักษณะของการลงแรง การบริจาคทรัพย์สินของร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์และทำการติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

■ เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2541: 23) ได้กล่าวถึงว่าเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่าอย่างน้อยต้องประกอบด้วย 3 ประการ คือ

- 1) ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participation)
- 2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participation)
- 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participation)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมจะสำเร็จได้ต้องขึ้นกับเงื่อนไข คือ ต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วม ต้องไม่เสียเงินทองหรือค่าใช้จ่ายเกินกว่าผลตอบแทนที่จะได้รับ ต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่และต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องทั้งสองฝ่าย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มจากความต้องการช่วยเหลือตนเองและความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะบรรลุผลสำเร็จได้ ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้

- 1) ประชาชนต้องมีความรู้ความสามารถ มีอิสรภาพและมีความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- 2) ประชาชนต้องมีเวลา มีความสนใจ มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ โดยไม่กระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน
- 3) ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรในการให้โอกาสแก่ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

▪ รูปแบบการมีส่วนร่วม

ธิตี กิตติวิทิตคุณ (2540: 32) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในการผลประโยชน์ (Benefit)
- 4) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Evolution)

ปิยะ ประทีปรักมณี (2546: 27) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมต่างออกไป โดยแนวทางการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

- 1) ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมหรือปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบและการดูแลรักษาเพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์
- 2) ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้วจะต้องร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
- 3) ร่วมปฏิบัติ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น
- 4) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตรา ดูแลรักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ

สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วม คือ พฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องของกระทำกิจกรรมร่วมกันโดยช่วยกันศึกษาสาเหตุของปัญหา ร่วมกันคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา ร่วมกันดำเนินการตามที่ตัดสินใจ จากนั้นก็ร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ ตลอดจนร่วมประเมินผลการดำเนินการด้วย

2.) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

▪ ความหมายของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ธิตี กิตติวิทิตคุณ (2540: 38) ได้ให้แนวคิดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2546) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ การเข้าไปมีส่วนแบ่งในอำนาจการตัดสินใจในการกำหนดสิ่งชุมชนหรือสังคมต้องการ แล้วร่วมกันค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน จากนั้นจึงกำหนดแนวทางเลือกที่จะทำให้สิ่งที่ปรารถนานั้น แล้วร่วมปฏิบัติ จากนั้นร่วมกันประเมินผลและรับผลประโยชน์ ศิริวรรณ วัชรพงศ์ มีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมว่า เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มสังคม ซึ่งสามารถแสดงความต้องการหรือข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเรียกร้องหรือปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง โดยได้รับอำนาจในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

■ ความจำเป็นและระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

สืบเนื่องมาจากการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยในหลายหมวด อาทิ หมวดสิทธิ เสรีภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา อาจแบ่งได้เป็น 5 ระดับ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ทั้งข้อมูลของตนเอง/ครอบครัว/ชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร
- 3) เมื่อประชาชนทราบเกี่ยวกับปัญหาและมีข้อมูลในการตัดสินใจแล้ว
- 4) การมีส่วนร่วมในการทำ เป็นการดำเนินการตามที่วางแผนไว้
- 5) การมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน

สาเหตุที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นั้น นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2546: 33) ให้ความเห็นโดยแบ่งรายละเอียดออกเป็น 6 ประการ คือ

- 1) ความสนใจร่วมกัน จะส่งผลให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องนั้นๆ
- 2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ผลักดันให้ประชาชนเกิดการรวมกลุ่ม เพื่อวางแผนและลงมือแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 3) การตกลงร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมนั้น
- 4) ความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อาทิ การลงแขก การทำประโยชน์ร่วมกัน
- 5) ความเกรงใจต่อบุคคลที่นับถือ ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจ และเข้ามามีส่วนร่วม

6) อำนาจบังคับ ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน ให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เช่น การสำรวจความต้องการและจัดลำดับความต้องการ อาทิ การจัดทำประชาพิจารณ์ในการจัดสรรงบประมาณและกำหนดเป้าหมายโครงการ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมแตกต่างกันไปตามความรู้ความสามารถและโอกาสที่ได้รับ ส่วนสาเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ ความสนใจร่วมกัน หรือความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน จนนำไปสู่การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

▪ เทคนิคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์ (2545: 142) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น คือ ช่วยเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ สร้างฉันทามติ ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา และยังง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2546) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนว่าเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมถึงอาณาเขตพื้นที่ ความผูกพันและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งเกิดจากความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเอง อาศัยความร่วมมือพร้อมใจและความรู้สึกรับผิดชอบที่เป็นเจ้าของชุมชน โดยดำเนินการตามลำดับคือ

- 1) ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน
- 2) ร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดในชุมชน พร้อมแนวทางแก้ไข
- 3) ร่วมเลือกวิธีการที่เหมาะสมจากแนวทางเลือกต่างๆ แล้ววางแผนแก้ไขปัญหา
- 4) แบ่งความรับผิดชอบ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 5) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินไปแล้ว

ข้อดีของการมีส่วนร่วม คือ การทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยให้สามารถทำงานที่ยากบางอย่างสำเร็จได้ การดำเนินงานของชุมชนโปร่งใสและส่งเสริมให้บุคคลช่วยตนเอง และช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการ อีกทั้งยังก่อให้เกิดความเป็นเจ้าของ ในส่วนข้อเสียของการมีส่วนร่วม คือ อาจทำให้เกิดความล่าช้าในการทำกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากความคิดเห็นของแต่ละ

ฝ่ายขัดแย้งกัน ทำให้เสียทรัพยากรในการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม และหากการมีส่วนร่วมแบ่งเงินด้วยวัตถุประสงค์อื่นจะทำให้การมีส่วนร่วมเสียประโยชน์

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนหรือองค์กร คือช่วยเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ สร้างฉันทามติ ช่วยให้สามารถทำงานที่ยากบางอย่างสำเร็จได้ และช่วยให้การดำเนินงานของชุมชนมีความโปร่งใสมากขึ้น แม้ว่าอาจจะทำให้เสียเวลาและทรัพยากรในการระดมความคิดเห็น

■ ความหมายและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2548: 162) กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็งโดยพื้นฐานควรมีลักษณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง/วิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่ชุมชนต้องการ ฐานของสังคมที่เข้มแข็ง หมายถึง ความเข้มแข็งในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง แม้กระทั่งเรื่องศาสนา จริยธรรม คุณธรรมรวมทั้งคุณภาพของผู้ผู้นำ คุณภาพบุคคล คุณภาพประชากร ที่มีการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ฐิรุฒิศานาคำ (2540: 4-16) ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

- 1) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร โดยมีพื้นที่ทางสาธารณะทางกายภาพที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีโอกาสพบปะและสื่อสาร เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนและประเด็นสาธารณะโดยใช้ “เวทีสาธารณะ”(Public Space) สามารถแบ่งเวทีเป็น 3 ระดับ คือ ประการที่หนึ่งเป็นการพบปะแบบชั่วคราวหรือพบปะในระดับปกติ เป็นระดับพื้นฐานที่สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบกันตามประเพณีงานบุญหรืองานเทศกาลต่างๆ ประการที่สอง ระดับสังคมและองค์กร มากกระตุ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน ประการที่สามระดับการเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะเข้ามารวมมือกัน
- 2) ภาวะการนำและผู้นำชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีผู้นำที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนเพื่อสิ่งที่ดี มีวิสัยทัศน์ มองปัญหาของทั้งชุมชนและพร้อมเรียนรู้บทเรียนจากความล้มเหลว เป็นผู้มีความอดทน ประณีประนอมสูง
- 3) กระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการเรียนรู้ของสาธารณะ ควรจะดำเนินการไปตามกระบวนการที่มีการร่วมคิดของสมาชิก ไม่รีบเร่ง

- 4) ในการพิจารณาปัญหาสาธารณะ สมาชิกต้องตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน หรือตระหนักว่าเป็นปัญหาของส่วนรวมและปัญหาสามารถแก้ไขได้โดยสมาชิกอย่างไม่ย่อท้อหรือรอรับการช่วยเหลือ

สรุปได้ว่า ในชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้น สมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาศักยภาพของคนเพื่อการแก้ไขปัญหาวิกฤตต่างๆ ความเข้มแข็งของคนเกิดจากคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

2.3) แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

กรมการพัฒนาชุมชน (2542: 55) ให้คำนิยามของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” หมายถึง แนวคิดในการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากฐานของสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล

เอกสารสัมมนาทบทวนองค์ความรู้ (2544) ให้คำนิยามของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาแบบผสมผสานที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมโดยสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง มุ่งเน้นรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและเชื่อมโยงองค์กรชุมชนให้เป็นเครือข่าย

กรมการปกครอง (2544: 21) ให้ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับล่าง คือ ชุมชนชนบท ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับบน คือ ระดับประเทศ โดยมีการรวมกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อทำกิจกรรมทางการเกษตร กิจกรรมการผลิตนอกภาคการเกษตรและกิจกรรมด้านการบริการ

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชนหรือเอกชนร่วมกิจการหรือช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมดหรือบางส่วน หรือรับช่วงงานจากเอกชนหรือกลุ่มองค์กรอื่น โดยการประสานงานร่วมกับพหุภาคี หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือการผลิต การตลาด การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อมุ่งผลให้เกิดรายได้

■ เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2542: 55) ให้คำนิยามของคำว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” ว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการใช้พลังพหุภาคีและพลังทางสังคมในรูปกลุ่มเครือข่ายและประชาชนในระดับต่างๆ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาอย่างบูรณาการหรือแบบองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 3 ระดับ คือ

- 1) ระดับพื้นฐาน คือ การพัฒนาให้ชุมชนพอมี พอกิน หมายถึง มีเพียงพอต่อการบริโภคในครอบครัว
- 2) ระดับปานกลาง คือ การพัฒนาให้ชุมชนอยู่ดี กินดี หมายถึง การรวมตัวขององค์กรให้การผลิตเกินพอ เพื่อนำผลผลิตส่วนเกินไปขายเป็นการเพิ่มรายได้
- 3) ระดับก้าวหน้า คือ การพัฒนาชุมชนมั่งมี ศรีสุข หมายถึง มีการดำเนินธุรกิจโดยผู้ประกอบการในระดับครอบครัว กลุ่มและชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการ ทำให้มีผลรายได้ตอบแทนเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกชุมชนและเป็นสวัสดิการแก่สมาชิก

■ รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กรมการปกครอง (2541: 56) ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

- 1) โครงสร้างพัฒนารัฐบาลท้องถิ่น ประกอบด้วย ตำบล ซึ่งมีกิจกรรมการพัฒนาอันเกิดจาก กระทรวง ทบวง กรม องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา ธุรกิจเอกชน ตลอดจนองค์กรการกุศลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน้าที่จัดหาสาธารณูปโภค ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนและส่งเสริมการประกอบอาชีพราษฎร อีกทั้งยังทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่น
- 2) กิจกรรมทางเศรษฐกิจขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่งต้องมีแผนพัฒนาตำบลประจำปีที่สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและศักยภาพของประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลนั้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งผู้นำชุมชน ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้ ความสามารถในการผลิต การแปรรูป การค้า การบริหารจัดการและการติดต่อกับภายนอก การพัฒนากลุ่มองค์กร การสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกัน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจโดยเฉพาะการระดมทุนในหมู่บ้าน การพัฒนาพื้นฐานกายภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิต

■ หลักการหรือวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีองค์ประกอบดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน 2542: 57)

- 1) การใช้พื้นที่ คือ หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นหน่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพราะชุมชนมีทรัพยากรในการผลิต
- 2) การพัฒนากลุ่ม องค์กรชุมชนและเครือข่าย ให้เป็นกบไกในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่การผลิต การบริโภค การแปรรูป การตลาด การบริหารจัดการและการบริหารทุนของชุมชน
- 3) การพัฒนากองทุนชุมชนทุกรูปแบบ เพื่อสนับสนุนปัจจัยการผลิต การตลาดและการแปรรูป การจัดการและด้านอื่นที่มีความจำเป็นจะต้องการความช่วยเหลือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท
- 4) การพัฒนาด้านการตลาดชุมชน ให้เป็นศูนย์รวมของผลิตภัณฑ์ ความต้องการและเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประสานการตลาดภายนอก ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ลานค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน เป็นต้น
- 5) การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนในด้านการจัดการ การพัฒนาทุน การพัฒนาระบบตลาด การพัฒนากระบวนการผลิตและแปรรูป และการจัดการทรัพยากรต่างๆในชุมชน
- 6) การพัฒนาระบบการทำงานพหุภาคี ประสานหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน ภาคราชการเพื่อสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านต่างๆ

- 7) การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การรายงาน การติดตามผลโครงการเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้
จะได้ทราบเป้าหมาย แผนงาน ผลงานและปรับปรุงแก้ไขการบริหารงาน

■ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2542: 75) ได้วางแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดย
การพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

- 1) การพัฒนาเงินทุน เพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีทุนในการประกอบอาชีพ โดยเน้น
การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกิจกรรมเครือข่าย กลุ่มอาชีพและครัวเรือนยากจน
- 2) การพัฒนาการผลิต ให้สามารถพัฒนาคุณภาพการผลิตและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้ได้
คุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านวัตถุดิบ การแปรรูปและการบรรจุภัณฑ์
- 3) การพัฒนาการตลาด ให้สามารถจำหน่ายสินค้าจากชุมชนได้มากขึ้นและซื้อสินค้าได้ใน
ราคาถูกรวมทั้งสามารถประกอบการทางด้านธุรกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) การพัฒนาการบริหารและการจัดการ เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการให้สามารถบริหารจัดการ
โครงการและกิจกรรมกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

■ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

Klosterman, Bral and Brossard (1993) Charles M. Tiebout และ
A. Bendavid อังโน มนตรี (2541) เป็นผู้กล่าวถึงทฤษฎีฐานเศรษฐกิจ ซึ่งตามทฤษฎี
ฐานเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ภาคเศรษฐกิจหลักที่เป็นรากฐานภาค
การเกษตรเศรษฐกิจรองที่มีฐานการเกษตร ความเจริญเติบโตขึ้นอยู่กับการส่งออกไปนอกภาค
การเกษตร สินค้าออกอาจอยู่ในรูปของสินค้าและบริการ แรงงาน หรือรายจ่ายของคนต่างภาคที่
เกิดขึ้นภายในภาค เช่น การท่องเที่ยว การส่งออก ดังนั้นฐานเศรษฐกิจของภาคการเกษตรและรวม
เรียกว่า เศรษฐกิจหลัก

การผลิตในภาคการเกษตรเพื่อการบริโภคภายในสนองต่อความต้องการของ
แรงงานและครอบครัว ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสนองต่อความต้องการของภาคเกษตรกรรมส่งออก
เรียกรวมกันว่า ภาคเศรษฐกิจรองหรือภาคการบริการ ซึ่งทั้ง 2 ภาคเศรษฐกิจจะขึ้นอยู่กับอุปสงค์
จากภายนอกทั้งสิ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม การคิดสัดส่วนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ภายในชุมชน ใช้วิธีวิเคราะห์แบบสมการถดถอย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังสมการนี้

กลุ่มควบคุม	O^C_{t-1}		O^C_{t+1}	(ก่อนเข้าร่วมโครงการ)
กลุ่มทดลอง	O^E_{t-1}	X	O^E_{t+1}	(หลังเข้าร่วมโครงการ)

โดยที่

O^C_{t-1}	คือ	การวัดค่าของกลุ่มควบคุมก่อนการเข้าร่วมโครงการ
O^C_{t+1}	คือ	การวัดค่าของกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมโครงการ
X	คือ	การทดลอง หรือโครงการออกเอกสารสิทธิ์
O^E_{t-1}	คือ	การวัดค่าของกลุ่มควบคุมก่อนการเข้าร่วมโครงการ
O^E_{t+1}	คือ	การวัดค่าของกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมโครงการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากฐานของสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหลัก ใช้พื้นที่การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางในการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาเงินทุน การพัฒนาการผลิต การพัฒนาการบริหารจัดการและการพัฒนาการตลาด การศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน มีการทดสอบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ใช้การใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อน-หลัง เป็นเครื่องมือในการคำนวณเป็นการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติควบคุมอิทธิพลของตัวแปร ศึกษาโดยแบ่งผลกระทบออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุน เกิดจากการพัฒนาทุนภายในชุมชนของสมาชิก ประกอบด้วย การออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ ส่วนทุนภายนอกชุมชนเกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จะสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
2. ผลกระทบภาคการผลิต เกิดจากการลงทุนภาคการผลิตร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและการจัดหาตลาดของภาคเอกชน

3. ผลกระทบภาคการตลาด ของสมาชิกส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ รายจ่าย รายได้สุทธิและความเปลี่ยนแปลงในการกักเก็บเป็นผลมาจากเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพ

2.4 ตัวอย่างการจัดการที่ดินโดยชุมชน

- การจัดการที่ดินโดยชุมชน ชุมชนทุ่งชำเขียว (เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย, 2552: 32)

ตำบลโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ชุมชนมีรูปแบบการจัดการที่ดินโดยการจัดทำเป็นโฉนดชุมชน จัดตั้งกองทุนที่ดิน จัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้า พัฒนาระบบเพื่อการผลิตและจัดระบบสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนมีหลักการคิดเรื่องการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน ไว้ว่า

- 1) เพื่อป้องกันการสูญเสียที่ดินของชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการที่ดิน เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง
- 2) สร้างรูปแบบการจัดการที่ดินโดยชุมชนและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดิน
- 3) เพิ่มศักยภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินให้ตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน คือ

- 1) กองทุนที่ดินและการจัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้า เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง มีกองทุนการพัฒนาชุมชนในการผลิต การครอบครองที่ดินของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นที่ดินที่ได้รับมรดกจากบรรพบุรุษ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการซื้อขายที่ดินในอนาคต จึงหารือกันเพื่อจัดตั้งกองทุนที่ดินชุมชน โดยการเก็บภาษีที่ดินในอัตราส่วนก้าวหน้าในรูปแบบเงินออมแล้วนำเงินออมเหล่านั้นมาเป็นทุนในการพัฒนาภายในชุมชน
- 2) การจัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้าในอัตราไร่ละ 10 บาท/ 6 เดือนสำหรับพื้นที่ใช้ประโยชน์และอัตราไร่ละ 20 บาท/6 เดือนสำหรับพื้นที่ที่ไม่ใช้ประโยชน์
- 3) การพัฒนาระบบเพื่อการผลิต โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด มีการผลิตแบบรวมหมู่ การปลูกแปลงรวม

4) การพัฒนาระบบกลุ่มออมทรัพย์และพัฒนาระบบสวัสดิการ จัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. การส่งเสริมการออมร่วมกันในชุมชน
2. ช่วยเหลือ ทายาทของสมาชิกของชุมชนผู้เสียชีวิตโดยการออมวันละ 1 บาท หรือ 30 บาทต่อเดือน โดยสมาชิกทุกคนต้องเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ

จากการศึกษากรณีศึกษา ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการที่ดินร่วม การพัฒนาระบบการผลิตแบบแปลงรวม การจัดระบบสวัสดิการมาใช้ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในงานวิจัยชิ้นนี้

■ **การจัดการที่ดินโดยชุมชน ชุมชนทับเขือ-ปลักหมู หมู่ 1** (เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย, 2552: 35)

ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรังและหมู่ 1 ตำบลบ้านนา อำเภอสวีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ได้จัดการทรัพยากรในรูปแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน โดยชุมชนมีแผนการจัดการหรือนโยบายมีเป้าหมายเพื่อจัดการทรัพยากรแบบสมดุลและยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ คือ ระบบกรรมสิทธิ์ร่วม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุลและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่ดีงาม

1) ระบบกรรมสิทธิ์แบบรวมหมู่ ชุมชนจะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทั้งหมด สำหรับกระบวนการจัดทำระบบกรรมสิทธิ์เริ่มจากการทำความเข้าใจสมาชิกและการวางแผนดำเนินงาน หลังจากนั้นจะเริ่มปฏิบัติการและจัดทำหนังสือรับรองที่ดินทำกินให้สมาชิกโดยคณะกรรมการชุมชนและนำเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยอมรับในระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ในส่วนขั้นตอนการปฏิบัติ มีดังนี้

- จัดทำประวัติหมู่บ้านโดยการบันทึกไว้ให้สมบูรณ์และนำมาแลกเปลี่ยนในเวทีศึกษาขององค์กร อีกทั้งยังรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ทางภูมิศาสตร์เส้นทาง ลำห้วย ภูเขา ล่าคลองร่วมในข้อมูล
- กำหนดเขตที่ดินทำกินเดิมอย่างชัดเจน ในระหว่างที่สำรวจแนวเขตจะศึกษาและบันทึกพันธุกรรมสัตว์และพืชไปด้วย หลังจากจึงจะจัดทำแผนที่ขอบเขตชุมชน

- รั้ววัดที่ดินทำกินเดิมอย่างชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำประวัติการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของสมาชิก หลังจากนั้นจะทำแผนที่รายละเอียดของสมาชิก
- 2) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืนมีองค์ประกอบ ดังนี้
- ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี เพื่อรักษาระบบนิเวศ
  - หากจำเป็นต้องตัดต้นไม้ ต้องแจ้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณา หากฝ่าฝืนให้พ้นจากสภาพการเป็นสมาชิกทันที
  - ห้ามตัดไม้ใหญ่
  - หากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนมือการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต้องแจ้งให้คณะกรรมการทราบ
  - ส่งเสริมสนับสนุนให้ปลูกต้นไม้ใหญ่ในบริเวณแนวเขตที่ดิน
  - ทั้งนี้หากสมาชิกต้องการขายที่ดิน ต้องขายที่ดินให้กับองค์กรชุมชนเท่านั้น โดยมีแนวคิดการตั้งกองทุน “ธนาคารที่ดิน” เพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ไม่ให้นายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดิน

จากการศึกษากรณีศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการจัดทำข้อมูลทรัพยากรภายในพื้นที่ การกั้นแนวเขตที่ดินและใช้ประโยชน์ร่วมในการจัดการทรัพยากร มาใช้ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมกับงานวิจัยชิ้นนี้

- การจัดการที่ดินโดยชุมชน ชุมชนบ้านโป่ง (เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย, 2552: 37)

ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดการที่ดินโดยชุมชนมีองค์ประกอบ 3 ส่วนที่ต้องมีการจัดการร่วมกัน ได้แก่การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์และการเข้าถึงสิทธิที่มั่นคง

- 1) ด้านการบริหารจัดการภายในชุมชน ประกอบด้วย กฎระเบียบที่สมาชิกทุกคนร่วมกันกำหนด ซึ่งจะครอบคลุมเรื่องการกระจายที่ดินและการควบคุมการเปลี่ยนมือโดยมีกลไกคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมสมาชิก มีการพัฒนาเครื่องมือในการจัดการที่ดิน ได้แก่ แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ 1:4,000 ซึ่งจะแสดงแนวเขตที่ดินรวมและ

ที่ดินรายแปลง การจัดทำเอกสารแสดงสิทธิ์หรือเรียกว่า “กรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน” ซึ่งมอบให้สมาชิก และจัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนมือที่ดินของสมาชิก ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินร่วมกัน มีข้อกำหนดคร่าวๆดังนี้

- สมาชิกต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับ ห้ามปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า
  - ถ้ามีความจำเป็นต้องขายที่ดิน ต้องปรึกษาคณะกรรมการและต้องนำเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุมของสมาชิกเพื่อเห็นชอบทุกครั้งและห้ามขายที่ดินให้กับคนต่างถิ่น
  - การขายที่ดิน จะหักส่วนแบ่งรายได้เข้ากองทุนกลางตามอัตราที่กำหนด เพื่อนำเงินไปใช้ในการบริหารจัดการที่ดิน
  - สมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ อาทิ การเข้าร่วมการประชุมร่วมระดมเงินทุน ติดตามการแก้ปัญหา ช่วยเหลือผู้ถูกจับกุม เป็นต้น
  - ผู้ละเมิดข้อตกลงจะถูกยึดที่ดินคืนสู่ชุมชน และไม่อนุญาตให้ทำกินในที่ดินผืนนั้นอีกต่อไปโดยคณะกรรมการอาจจัดสรรให้ผู้อื่นเช่าใช้ต่อไป
  - ห้ามมิให้สมาชิกนำที่ดินที่ได้รับการจัดสรรไปให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์
- 2) ด้านการใช้ประโยชน์ ชุมชนต้องมีการทำประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรรอย่างเต็มประสิทธิภาพ ไม่ทิ้งร้างโดยไม่ทำประโยชน์มุ่งเน้นการผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคภายในครัวเรือน ลดรายจ่ายจากการซื้ออาหาร
- 3) ด้านการเข้าถึงสิทธิอย่างมั่นคง สมาชิกทั้งหมดไม่ต้องการเอกสารสิทธิ์แบบส่วนบุคคล เนื่องจากได้มีการสรุปบทเรียนจากสิ่งที่ผ่านมา ซึ่งพบว่ากรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลจะถูกกว่านซื้อจากนายทุนรวมถึงการใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ในการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ทั้งในและนอกระบบ ที่ดินจึงหลุดมือไปจากสมาชิก ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชนจึงถูกคิดค้นและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการบริหารจัดการที่ดิน โดยสมาชิกทุกคนจะมีสิทธิ์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินภายใต้กฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกัน ส่วนสิทธิการใช้ที่ดินของสมาชิกที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละแปลงเป็นสิทธิที่กลุ่มมอบให้โดยสามารถใช้ประโยชน์และทำกินได้อย่างเต็มที่

4) ผลที่ได้รับจากการการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน

- ที่ดินไม่หลุดมือไปจากสมาชิก โดยมีกฎระเบียบที่เป็นตัวกำกับการบริหารจัดการที่ดินของชุมชน รวมทั้งกองทุนธนาคารที่ดินที่รองรับการเปลี่ยนมือของสมาชิก
- สร้างความมั่นคงในด้านอาหารแก่ครอบครัว ลดค่าใช้จ่ายจากภายนอกโดยการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน และยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว
- สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การทอดผ้าป่าพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ ทั้งในระดับภาคและชาติ ในการแลกเปลี่ยนแนวทางและทราบถึงความคิดเห็นเรื่องการจัดการที่ดินโดยชุมชน
- ระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ และทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

จากการศึกษากรณีศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับสร้างข้อตกลงร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาการขายสิทธิ์ที่ดิน การตั้งกองทุนที่ดิน ร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานที่ผ่านมา มาใช้ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมกับงานวิจัยชิ้นนี้

- **การจัดการที่ดินโดยชุมชน ชุมชนพุนทรัพย์** (เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย, 2552: 34)

เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีการบริหารจัดการแบบ “กรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน” ชุมชนดังกล่าวได้ย้ายจากที่อยู่อาศัยเดิมใต้สะพาน มาตั้งชุมชนใหม่โดยเข้าร่วมต่อสู้กับสมัชชาคนจนในปี 2549 รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณผ่านการเคหะแห่งชาติในการซื้อที่ดินในแปลงที่ชาวบ้านเป็นผู้เลือกและมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนมีองค์ประกอบในการจัดการที่ดิน 4 ส่วน คือ

- 1) การใช้รูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ซึ่งมี 2 ลักษณะ

- ในกรณีซื้อที่ดินจากเอกชน จะใช้รูปแบบสหกรณ์เคหสถานในการจัดซื้อที่ดิน
  - ในกรณีที่ดินรัฐ จะเช่าที่ดินทั้งผืนในนามกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน
- 2) การจัดการที่ดิน จะแบ่งเป็น 3 ส่วนหลักๆ
- แปลงที่อยู่อาศัย
  - แปลงรวม อาทิ สนามกีฬาขนาดเล็ก ศูนย์เด็ก หอประชุม สวน
  - แปลงอาชีพรวม อาทิ กลุ่มชาเลี้ยง ร้านค้าชุมชน ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลาและอื่นๆ
- 3) ออกกฎระเบียบ ข้อกำหนดของชุมชน ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการอยู่อาศัย
- 4) องค์กรชุมชนมีแนวคิดในการบริหารจัดการในพื้นที่ร่วมกัน ดังนี้

ชุมชนได้มีการทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น

- 1) มีร้านค้าชุมชน โดยจัดแบ่งผลกำไรออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับคนทำงาน ส่วนที่สองเป็นเงินกองกลางเก็บไว้ใช้ในงานพัฒนา ส่วนที่สามปันผลคืนสมาชิก
- 2) ธนาคารเศษแก้ว เป็นการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยนำขวดแก้วมาออมทรัพย์และคำนวณเป็นเงิน สมาชิกสามารถถอนเงินไปช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง
- 3) กองทุนสวัสดิการ วันละ 1 บาท สามารถช่วยเหลือสมาชิกตั้งแต่เกิดจนถึงตาย
- 4) แปลงเกษตรกรรมรวม สมาชิกจะร่วมกันปลูกผักสวนครัวเพื่อให้คนในชุมชนได้นำไปบริโภค ทำอาหารแบ่งปันกันในชุมชน

อุปสรรคสำคัญในการบริหารจัดการที่ดินกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดชุมชน คือ คนจนเข้าไม่ถึงที่ดิน เพราะที่ดินกระจุกอยู่ในมือคนบางกลุ่ม โดยรัฐไม่มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม เพื่อจะให้คนจนได้มีที่ดินที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน อันจะนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดในสังคม

สรุปได้ว่า จากกรณีตัวอย่างการจัดการที่ดินโดยชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินร่วมกัน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจสมาชิกและวางแผนดำเนินงาน สมาชิกต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำวางแผนร่วมกันในการจัดทำข้อมูลทรัพยากรภายในพื้นที่ ทำให้สมาชิกได้ทราบถึงลักษณะทั่วไปในพื้นที่ ทำให้สมาชิกได้สามารถวางแผนใช้ทรัพยากรเหล่านั้นร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคนจะมีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินภายใต้กฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันโดยองค์กรชุมชนจะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรทั้งหมด มีการพัฒนาระบบการผลิตแบบแปลงรวม ส่งผลให้สมาชิกมีการตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพกลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชน มีกองทุนออมทรัพย์และสวัสดิการในชุมชน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ หลังจากนั้นจะเริ่มปฏิบัติการและจัดทำหนังสือในการรับรองที่ดินให้สมาชิกและนำเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การก่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อพัฒนาที่ดินในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันสมาชิกต้องร่วมกันสร้างข้อตกลงร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาการขายสิทธิ์ที่ดิน โดยจัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนมือที่ดินของสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาการขายสิทธิ์และร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานที่ผ่านมา

2.5 สรุปแนวความคิด ทฤษฎีและตัวอย่างการจัดการที่ดินโดยชุมชน

จากแนวความคิด ทฤษฎีและตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน รูปแบบการถือครองที่ดิน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐ ที่ผ่านมา ภาครัฐมุ่งเน้นแก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์แต่ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้กับเกษตรกรในภาคชนบท อีกทั้งยังไม่มีจัดหาแหล่งทุนสำหรับการลงทุน การประกอบอาชีพ เป็นผลให้เกิดการหลุดมือของเอกสารสิทธิ์ ส่งผลให้เกิดการอพยพคนเข้าสู่เมืองโดยเข้ามาเป็นแรงงานคุณภาพต่ำ ราคาถูก การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมสามารถลดความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ สมาชิกในชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมจำเป็นต้องมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกัน ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาและวางแผนการพัฒนาอาชีพผ่านรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าร่วมสนับสนุนโครงการ เมื่อมีกิจกรรมจากการรวมกลุ่ม ภาครัฐจึงสามารถสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาความรู้ ซึ่งจะเป็นไปได้ตามความต้องการของชุมชนซึ่งสมาชิกได้ร่วมกันวางแผนงานร่วมกันไว้ ภาคเอกชนก็เกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน โดยมีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพเฉพาะด้าน จัดหาแหล่งทุนระยะสั้นการกู้ยืมสำหรับการประกอบอาชีพตลอดจนการรับซื้อผลผลิตจากภาคการเกษตร การศึกษาในครั้งนี้เป็น

การศึกษาถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจซึ่งเกิดจากการดำเนินโครงการโดยชุมชนทั้งสองโครงการมีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ใช้การใช้วิธีวิเคราะห์แบบวิธีวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อน-หลัง เป็นเครื่องมือในการคำนวณ วิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติควบคุมอิทธิพลของตัวแปรผลกระทบ หรือความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุน เกิดจากการพัฒนาทุนภายในชุมชนของสมาชิก ประกอบด้วย การออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ ส่วนทุนภายนอกชุมชนเกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จะสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
2. ผลกระทบภาคการผลิต เกิดจากการลงทุนภาคการผลิตร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและการจัดหาตลาดของภาคเอกชน
3. ผลกระทบภาคการตลาด ของสมาชิกส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ รายจ่าย รายได้สุทธิและความเปลี่ยนแปลงในการกู้ยืมเป็นผลมาจากเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบทางเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน ใน 2 กรณีศึกษาซึ่งมีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน โดยมีหน่วยการวิเคราะห์เป็นระดับครัวเรือน แนวทางการวิจัยเป็นการผสมผสานเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักคือการใช้แบบสอบถามเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และทัศนคติของผู้เข้าร่วมก่อนและหลังการเข้าไปทำกินในโครงการ แล้วจึงนำผลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง ด้วยเครื่องมือสถิติพื้นฐาน

3.1 ขั้นตอนการศึกษา

1. การกำหนดปัญหาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงผลของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลมาจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ที่ผ่านมานำทางการแก้ไขปัญหาที่ดินมักใช้วิธีการแจกเอกสารสิทธิให้กับผู้เข้าร่วม ผลที่ได้คือให้เกิดการขายสิทธิในที่ดิน แต่การจัดการที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วมยังไม่มีการศึกษา จึงเป็นศึกษาเชิงเปรียบเทียบจากรูปแบบการถือครอง โดยใช้การมีส่วนร่วมของสมาชิกและเศรษฐกิจมาเป็นตัววิเคราะห์ ผลจากการศึกษาจะเป็นตัวบ่งชี้ว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการ สมาชิกที่เข้าร่วมมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด แผนหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนของสมาชิกต่างจากก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างไร

2. วิธีการคัดเลือกกรณีศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เลือกศึกษาจากโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐ คือ บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก เป็นกรณีศึกษา สาเหตุที่เลือกโครงการดังกล่าวเป็นกรณีศึกษา คือ

- 1) เป็นโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนของภาครัฐ
- 2) เป็น 1 ใน 13 โครงการนำร่องที่นำที่ดินของภาครัฐมาใช้ในการจัดทำโครงการ โดยได้รับร่วมมือและสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

- 3) ทั้ง 2 โครงการมีจำนวนสมาชิกและมีสิทธิในการถือครองที่ดินทำกินที่ใกล้เคียงกันแต่มีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันโดยเข้าทำกินในพื้นที่มาแล้วประมาณ 5 ปี
- 4) การวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน จะคิดเฉพาะรายได้ที่เกิดจากการวางแผนร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินร่วมกันของสมาชิก
- 5) ในกรณีที่สมาชิกมีรายได้จากกิจกรรมด้านอื่น เช่น รายได้จากการเป็นลูกจ้างโรงงาน ร้านค้า รายได้ที่เกิดจากบุตรหลานในการส่งเงินค่าเลี้ยงดูมาให้หรือรายได้ที่เกิดจากการขายกรรมสิทธิ์ที่ดิน จะไม่นำรายได้มาวิเคราะห์ในการศึกษา
- 6) รายได้-รายจ่ายที่นำมาคิด จะต้องสัมพันธ์กับกลุ่มเท่านั้น อาทิ การเป็นลูกจ้างของกลุ่มวิสาหกิจ การเป็นเจ้าหน้าที่กลุ่มออมทรัพย์ การค้าขายผลผลิตจากภาคการเกษตรเท่านั้น

3. การคัดเลือกประชากรในการศึกษา

■ ประชากรที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 1) สมาชิกทุกครัวเรือนในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 150 ครัวเรือน
- 2) สมาชิกทุกครัวเรือนในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก จำนวน 145 ครัวเรือน

■ แกนนำชุมชนที่มีผลก่อกำเนิดตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ประกอบด้วย

- 1) แกนนำชุมชนในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 10 คน
- 2) แกนนำชุมชนในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก จำนวน 10 คน

■ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุนโครงการ ประกอบด้วย

- 1) เจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 2 คน
- 2) เจ้าหน้าที่จากสำนักปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร จำนวน 2 คน
- 3) เจ้าหน้าที่จากเครือข่ายแผนกสิกรรมไร้สาร จำนวน 3 คน
- 4) เจ้าหน้าที่จากเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคลองมะนาว จำนวน 2 คน
- 5) เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลดอนยอ จำนวน 2 คน

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดขอบเขตและกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยจะต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ การเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

- 1) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดทำแบบสอบถาม
- 2) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ โดยการสำรวจข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนทั้ง 2 โครงการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยการแจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ

- 1) แบบสอบถาม เพื่อการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานด้านการตั้งถิ่นฐาน ด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและปลายปิด โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 5 ส่วน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลทางด้านสังคม ข้อมูลด้านทัศนคติและข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก
- 2) สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ใช้การการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

รายบุคคลการบันทึกเทป การจดบันทึกและการถ่ายภาพเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการแจกแบบสอบถามด้วยตัวเองโดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับแกนนำจากทั้ง 2 โครงการจำนวน 20 คน ระหว่างวันที่ 10-30 พฤศจิกายน 2552 จากนั้นจึงได้นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริง จากนั้นจึงได้นำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 295 ชุด ประกอบด้วย

- 1) บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างวันที่ 1-15 ธันวาคม 2552 โดยใช้สอบถามจำนวน 150 ชุด ได้รับข้อมูลจริงจำนวน 126 ชุด
- 2) บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก ระหว่างวันที่ 16-30 ธันวาคม 2552 โดยใช้สอบถามจำนวน 145 ชุด ได้รับข้อมูลจริงจำนวน 81 ชุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ใช้วิธีการวัดแบบ ลิเคิทสเกล (สุชาติ: 2534) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Excel เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปรผล เพื่อนำเสนอในเชิงพรรณนา ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

- ค่าร้อยละ (Percentage)
- ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (Arithmetic Mean)
- ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยใช้หลัก Mid-Point: Upper-Lower ดังนี้

ตารางที่ 3.1 เกณฑ์วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการ

ระดับ	จำนวนเข้าร่วมการประชุม ในช่วง 5 ปี (1 ปี ประชุม 3 ครั้ง)
1	1-4 ครั้ง
2	5-8 ครั้ง
3	9-12 ครั้ง
4	13-16 ครั้ง
5	16 ครั้งขึ้นไป

โดยประเด็นที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ถึงประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินร่วม การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานก่อสร้าง

การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยใช้หลัก Mid-Point: Upper-Lower ดังนี้

ตารางที่ 3.2 เกณฑ์การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1	1.00 - 1.49	ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด
2	1.50 - 2.49	ระดับการมีส่วนร่วมน้อย
3	2.50 - 3.49	ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง
4	3.50 - 4.49	ระดับการมีส่วนร่วมมาก
5	4.50 - 5.00	ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอการเปรียบเทียบผ่านตารางและกราฟแท่งเพื่อให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมของแต่ละกิจกรรม และเปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมจากรูปแบบการถือครองที่ดิน เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้วจึงเขียนพรรณนาเพื่อเปรียบเทียบผลจากข้อมูล

2. การวิเคราะห์ถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ในการศึกษาถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน กลุ่มทดลองมาจากประชากรทุกครัวเรือนที่อาศัยในพื้นที่โครงการ เนื่องจากทั้งสองชุมชนมีจำนวนประชากรไม่เท่ากันจึงขอใช้สัดส่วนร้อยละในการวิเคราะห์ โดยระบบการวิจัยมีการทดสอบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มีกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ดังนี้

กลุ่มควบคุม O^C_{t-1} O^C_{t+1} (ก่อนเข้าร่วมโครงการ)

กลุ่มทดลอง O^E_{t-1} X O^E_{t+1} (หลังเข้าร่วมโครงการ)

โดยที่

O^C_{t-1} คือ การวัดค่าของกลุ่มควบคุมก่อนการเข้าร่วมโครงการ

O^C_{t+1} คือ การวัดค่าของกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมโครงการ

X คือ การทดลอง หรือโครงการออกเอกสารสิทธิ์

O^E_{t-1} คือ การวัดค่าของกลุ่มควบคุมก่อนการเข้าร่วมโครงการ

O^E_{t+1} คือ การวัดค่าของกลุ่มควบคุมหลังการเข้าร่วมโครงการ

ในบางกรณีไม่มีข้อมูลพื้นฐานก่อนมีโครงการมาใช้เปรียบเทียบ แบบการวิจัยที่นำมาใช้เป็นแบบเปรียบเทียบกลุ่มสถิติ ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

กลุ่มก่อนการเข้าร่วมโครงการ O_{t-1}^C

กลุ่มหลังการเข้าร่วมโครงการ O_{t+1}^E

ที่ซึ่ง X , O_{t+1}^E และ O_{t-1}^C มีความหมายเหมือนข้างต้น

■ การวิเคราะห์

การวิเคราะห์และผลกระทบสามารถทำในรูปแบบการเปรียบเทียบโดยใช้ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มควบคุมและของกลุ่มตัวอย่าง

กล่าวคือ จะเปรียบเทียบ $(O_{t+1}^E - O_{t-1}^E) / O_{t-1}^E \times 100$

กับ $(O_{t+1}^C - O_{t-1}^C) / O_{t-1}^C \times 100$

หรือในบางกรณีการวิเคราะห์ใช้วิธีเทียบอัตราส่วน คือ เปรียบเทียบว่า O_{t+1}^E / O_{t+1}^C แตกต่างจาก O_{t-1}^E / O_{t-1}^C หรือไม่ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มทดลองที่แตกต่างไปจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มควบคุม ถือว่าเป็นผลกระทบของโครงการ

การใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อน-หลัง เป็นการวิเคราะห์โดยใช้วิธีทางสถิติ แยกพิจารณาผลของรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่วนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณที่จะบอกถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นหาวิเคราะห์แบบพรรณนา โดยใช้วิธีทางสถิติแบบง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ เป็นต้น ในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางต่างๆ

การศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน ใช้การใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อน-หลัง เป็นเครื่องมือในการคำนวณเป็นการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติควบคุมอิทธิพลของตัวแปร ศึกษาโดยแบ่งผลกระทบออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุน ประกอบด้วย การพัฒนาเงินทุนภายในและภายนอกชุมชน

2. ผลกระทบภาคการผลิต ประกอบด้วย สัดส่วนการลงทุนภาคการผลิตและความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพเพื่อการผลิต
3. ผลกระทบภาคการตลาด ประกอบด้วย รายได้ รายจ่าย รายได้สุทธิจากการจ้างงาน และสัดส่วนของการกู้ยืม

3. การเปรียบเทียบข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ใช้ค่าทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Excel เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปรผล เพื่อนำเสนอในเชิงพรรณนา ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

- ค่าร้อยละ (Percentage)
- ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (Arithmetic Mean)
- ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ตารางที่ 3.3 ประเด็นที่ใช้ศึกษาเปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็น	เนื้อหา
ข้อมูลทั่วไป	จำนวนสมาชิก / จำนวนแรงงาน / ระดับการศึกษา / ปัญหาที่ดิน / อาชีพ
ด้านเศรษฐกิจ	รายได้ / รายจ่าย / รายได้สุทธิ / มูลค่าในการกู้ยืม / จำนวนแห่งในการกู้ยืม / แหล่งสินเชื่อ / เหตุผลในการกู้ยืม / ความต้องการสินเชื่อ / ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน
ด้านสังคมและทัศนคติ	สภาพปัญหา / ความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน / การได้-เสียประโยชน์จากรูปแบบการถือครองที่ดิน / การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก / ทัศนคติความพึงพอใจ / ความต้องการในกรรมสิทธิ์ที่ดิน

การวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอการเปรียบเทียบผ่านตารางและกราฟแท่งเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงก่อน-หลังการเข้าร่วมโครงการโดยเปรียบเทียบจากรูปแบบการถือครองที่ดิน เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้วจึงเขียนพรรณนาเพื่อเปรียบเทียบผลจากข้อมูล

4. ตัวแปรในการศึกษา

จากการศึกษา ทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้กำหนดตัวแปรที่จะทำการศึกษา ดังนี้

1) **ตัวแปรต้น** คือ รูปแบบในการถือครองที่ดิน

- กรรมสิทธิ์ร่วม
- กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

2) **ตัวแปรตาม** คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

- **การพัฒนาเงินทุน** - การพัฒนาเงินทุนจากภายในและภายนอกชุมชน การรวมกลุ่มของสมาชิก / การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต / การสนับสนุนจากภาครัฐ / การสนับสนุนจากภาคเอกชน
- **การผลิต** - สัดส่วนอาชีพ / การลงทุนเพื่อการผลิต / ค่าใช้จ่ายในการการลงทุนเพื่อพัฒนาผลผลิต
- **ภาคการตลาด** - สัดส่วนรายได้ / สัดส่วนรายจ่าย / สัดส่วนรายได้สุทธิ / ความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพเพื่อการผลิตและสัดส่วนของการกู้ยืม

3) **ตัวแปรแทรก** คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

- การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน
- การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
- การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

4) **ตัวชี้วัด** คือ เศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

- ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน - รายได้ / รายจ่าย / รายได้สุทธิ / ความต้องการสินเชื่อ
- ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม - ความต้องการในการกำหนดอาชีพ / การได้-เสียประโยชน์จากรูปแบบการถือครองที่ดิน / ทัศนคติ ความพึงพอใจ / ความต้องการในกรรมสิทธิ์

- การสนับสนุนของภาคเอกชนในด้านธุรกิจชุมชน / การรับซื้อผลผลิต/ การจ้างงาน / การหารายได้ / รายได้ / รายจ่าย / การจ้างงาน / ภาระหนี้สิน / จำนวนแหล่งทุนกู้ยืม/ การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก / ความพึงพอใจ / ความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน / ความต้องการในกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

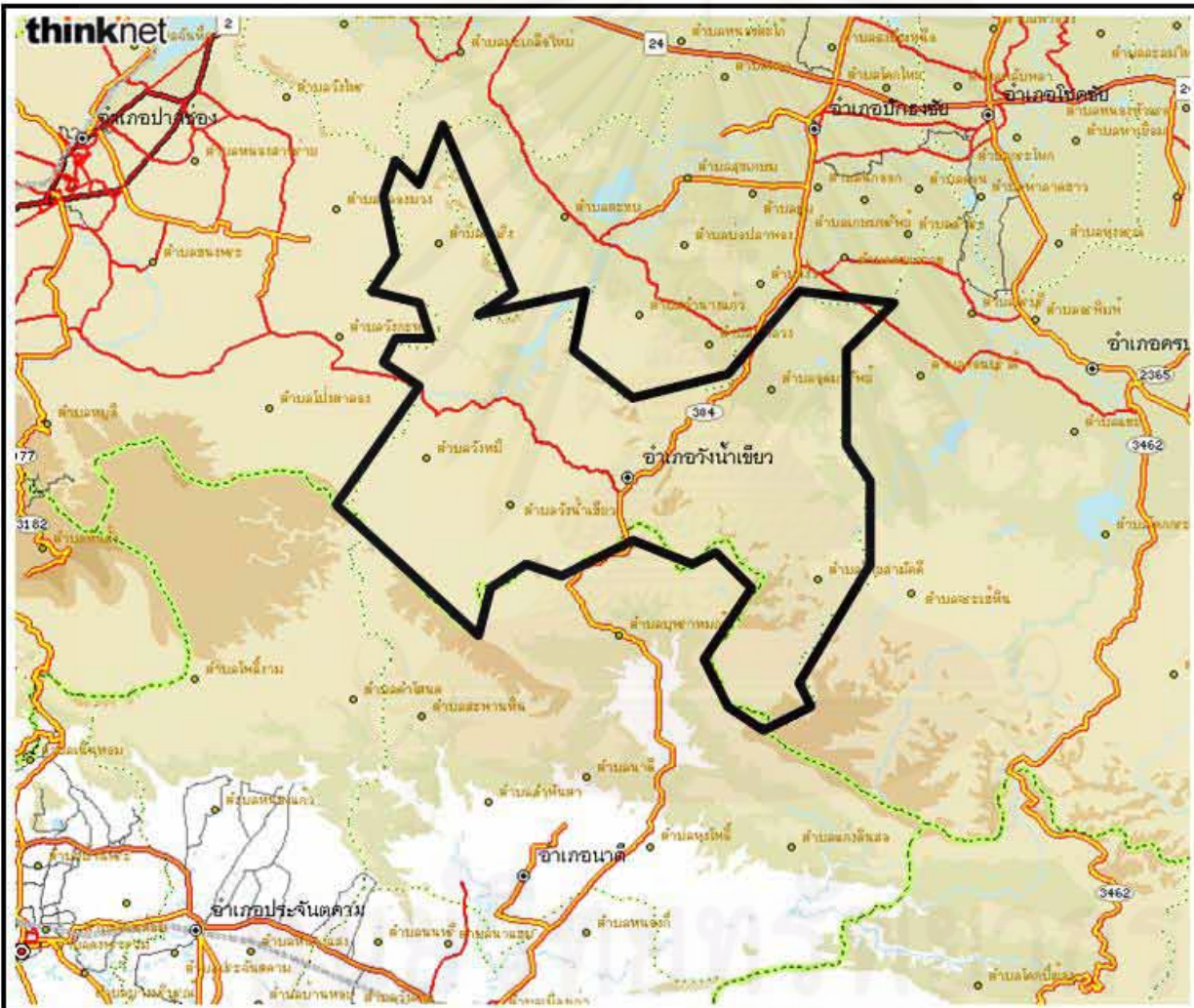
สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอวังน้ำเขียว เป็นอำเภอหนึ่งที่อยู่ตอนใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ที่มาของชื่อ วังน้ำเขียว นั้นได้มาจากสภาพภูมิประเทศของที่นี่ เพราะพื้นที่ในแถบนี้มีวังน้ำที่ใสงดงามเป็นธรรมชาติ น้ำนั้นใส จนมองเห็นเงาสะท้อนสีเขียวของต้นไม้จึงเรียกพื้นที่นี้ว่า “วังน้ำเขียว” (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 13) มีถนนเส้นหลักที่พาดผ่านอำเภอกบินทร์บุรี จากด้าน จ.ปราจีนบุรี ผ่านวังน้ำเขียวยาวลงไปถึงปักธงชัย คือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางที่จะมายังวังน้ำเขียวได้หลายด้าน ทั้งด้านมอเตอร์เวย์มาเชื่อม 304 หรือนครนายกมาเชื่อม 304 หรือด้านสระบุรี-ปากช่อง มาเชื่อมเข้า 304 บริเวณปักธงชัย นอกจากทางถนนหลักแล้ว วังน้ำเขียวยังสามารถเดินทางทะลุไปออกปากช่องได้อีกทางโดยถนนเส้นศาลเจ้าพ่อ ที่มีความสวยงามทางธรรมชาติ อำเภอวังน้ำเขียวตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสูงเนินและอำเภอปักธงชัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอครบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอนาดีและอำเภอประจันตคาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอปากช่อง

ภูมิประเทศของอำเภอวังน้ำเขียว ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง พื้นที่ลาดชัน อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สัตว์ป่าหายาก เช่น กระต๊อบฝูงสุดท้ายที่เขาแผงม้า พญากระรอกสีด้า ที่สถานีวิจัยเขาสะแกกราช แหล่งสงวนชีวมณฑล พื้นที่ของวังน้ำเขียวประกอบไปด้วยน้ำตกหลายแห่ง อาทิ น้ำตกคลองดินดำ น้ำตกขุนโจร น้ำตกห้วยใหญ่ใต้ น้ำตกสวนหอม ฯลฯ ที่ล้วนแต่มีความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง ด้วยลักษณะภูมิอากาศ และภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้วังน้ำเขียวมีอากาศที่เย็นสบายเกือบทั้งปีฝนก็ชุก และมีหมอกมาก นอกจากนี้ยังมีการทำเกษตรเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ ทั้งสวนผัก ผลไม้นานาชนิด มีพื้นที่ทั้งหมด 1,129 ตารางกิโลเมตร โดยมีประชากร 40,209 คน (พ.ศ. 2551) ความหนาแน่น 36 คน / ตารางกิโลเมตร การปกครองส่วนภูมิภาค: อำเภอวังน้ำเขียว แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 5 ตำบล 83 หมู่บ้าน

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลคณโย จังหวัดนครนายก

คำอธิบายสัญลักษณ์
 — ขอบเขตของอำเภอวังน้ำเขียว

ที่มา : Think map, 2552

แผนที่ 4.1 แสดงขอบเขตของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

มาตราส่วน NOT TO SCALE

4.2 ข้อมูลทั่วไปของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

▪ ประวัติความเป็นมา

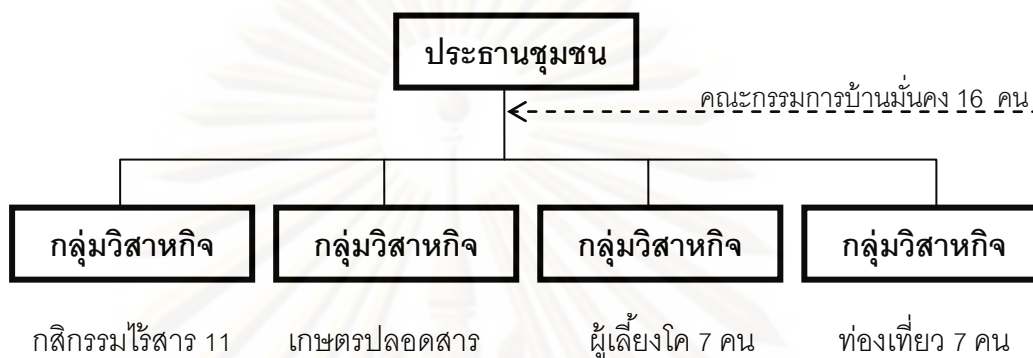
บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (พรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 14) ตั้งอยู่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคลองมะนาว เป็นโครงการที่เกิดจากนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบทของภาครัฐ มีจุดเริ่มต้นจากมีผู้มาลงข้อมูลลงทะเบียนคนเดือดร้อนในประเด็นปัญหาที่ดินทำกินในเขตอำเภอวังน้ำเขียว ต่อมาเครือข่ายแผนชุมชน เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษ องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเขียว และสำนักงานปฏิรูปที่ดิน จ. นครราชสีมาได้ร่วมกันในการจัดทำโครงการพัฒนาที่ดินทำกินโดยนำที่ดิน สปก. มาใช้จัดทำเป็นแปลงทำกินสำหรับผู้เดือดร้อน โดยส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ การทำเกษตรปลอดสารพิษ ซึ่งคัดเลือกผู้เข้าร่วมในโครงการได้จำนวน 150 ครัวเรือน ต่อมา สปก. ได้ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่นำร่องใช้ชื่อว่า “นิคมเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการสนับสนุนแผนงานงบประมาณและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงได้แบ่งเป็น มีพื้นที่ทั้งหมด 3,700 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 200 ไร่ จัดสรรเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2 ไร่ 2 งาน พื้นที่ส่วนกลาง 5 ไร่ และเป็นพื้นที่ส่วนกลางของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงประมาณ 50 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าชุมชน และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จากการดำเนินงาน 5 ปีที่ผ่านมา สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต อาชีพ รายได้ซึ่งเป็นผลมาจากการเข้าร่วมกิจกรรมภายในโครงการ โดยก่อนเข้าร่วมสมาชิกส่วนใหญ่ต้องเช่าที่เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นผลให้ต้องเสียค่าเช่า ปัจจุบันสมาชิกมีที่ดินทำกินโดยได้รับการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและงบประมาณพัฒนาอาชีพจากหน่วยงานท้องถิ่น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนในการจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

▪ ลักษณะทางสังคม

ปัจจุบันบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียวมีสมาชิกทั้งหมด 150 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 755 คน โดยแบ่งออกเป็นช่วงอายุไม่เกิน 15 ปี จำนวน 125 คน ช่วงอายุ 16-59 ปี จำนวน 437 คน และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 193 คนเงื่อนไขสำคัญในการเข้าร่วมโครงการคือสมาชิกต้องเข้าอบรมเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งมีการอบรมทั้งหมด 3 รุ่น แต่ละรุ่นใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (พรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 15) ปัจจุบันชุมชนมีกลุ่มกิจกรรมทั้งหมด 15 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจ 4กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจกสิกรรมไร้สาร กลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดสาร กลุ่มวิสาหกิจผู้เลี้ยงโค กลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยว และกลุ่มกิจกรรม 11 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแม่บ้านทอผ้า กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์

กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มหมอนวดแผนโบราณ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มป่าชุมชน และกลุ่มบริหารจัดการประปาชุมชน แต่ละกลุ่มมีสมาชิกเข้าร่วมตั้งแต่ 10 -145 ราย กิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่ร่วมในกิจกรรม อาทิ การปลูกพืชปลอดสาร กลีกรรรมไร้สาร กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ เป็นต้น ชุมชนมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1 โครงสร้างการบริหารจัดการภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

▪ ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

จากการสำรวจของผู้วิจัย สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ประมาณ 60,000-140,000 บาท/ปีหรือประมาณ 5,000-12,000 บาท/เดือน รายจ่ายประมาณ 40,000-120,000 บาท/ปีหรือประมาณ 3,500-9,500 บาท/เดือน (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 16) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างและค้าขายรายได้ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มอาชีพที่ได้วางแผนร่วมกันเป็นผลให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน อาทิ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดสารและกลุ่มวิสาหกิจกลีกรรรมไร้สาร มีรายได้จากการประกอบอาชีพ ประมาณ 5,000 บาท/เดือน โดยที่ทางตลาดจะเข้ามารับผักปลอดสารในพื้นที่โดยที่สมาชิกไม่จำเป็นต้องออกไปขายสินค้าในเมือง สมาชิกมีเงินเหลือเก็บประมาณ 1,000-2,000 บาท/เดือน บางครัวเรือนมีรายรับพอดีกับรายจ่าย ไม่มีเงินเหลือเก็บ สมาชิกทั้ง 150 ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีการออมทรัพย์ตั้งแต่ปี 2548 โดยมีการออมเดือนละ 100 บาท แบ่งออกเป็น การออมเพื่อการผลิต 30 บาท/เดือน ออมเพื่อสวัสดิการ 30 บาท/เดือนและออมสัจจะพิเศษ 40 บาท/เดือน ปัจจุบันมีเงินออมทรัพย์ 126,400 บาท

แผนภูมิที่ 4.2 โครงสร้างการออมทรัพย์ภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

■ ลักษณะทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในชุมชน

1. ระบบไฟฟ้า ปัจจุบันสมาชิกอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่โครงการโดยมีระบบไฟฟ้าแยกมิเตอร์ในแต่ละบ้าน ค่าไฟฟ้าอยู่ที่ประมาณ 100-300 บาท/เดือน ตามจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือน
2. ระบบประปา ปัจจุบันทางอบต.ตำบลวังน้ำเขียวได้สนับสนุนระบบน้ำประปาภายในชุมชน โดยการตั้งแท่งค้ประปาในสวนกลางของชุมชนซึ่งเป็นจุดที่มีความสูงที่สุดซึ่งจะสามารถจ่ายน้ำให้กับทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง
3. เส้นทางภายในโครงการ ปัจจุบันท้องถิ่นได้สนับสนุนการก่อสร้างถนนลูกรังภายในพื้นที่และ อบจ.ได้ก่อสร้างถนนเพื่อเชื่อมระหว่างหมู่บ้านให้กับโครงการเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเดินทางและขนส่งสินค้าจากภาคการเกษตรไปค้าขายภายในตัวเมืองได้

■ รูปแบบการถือครองที่ดินและกติการ่วมภายในชุมชน

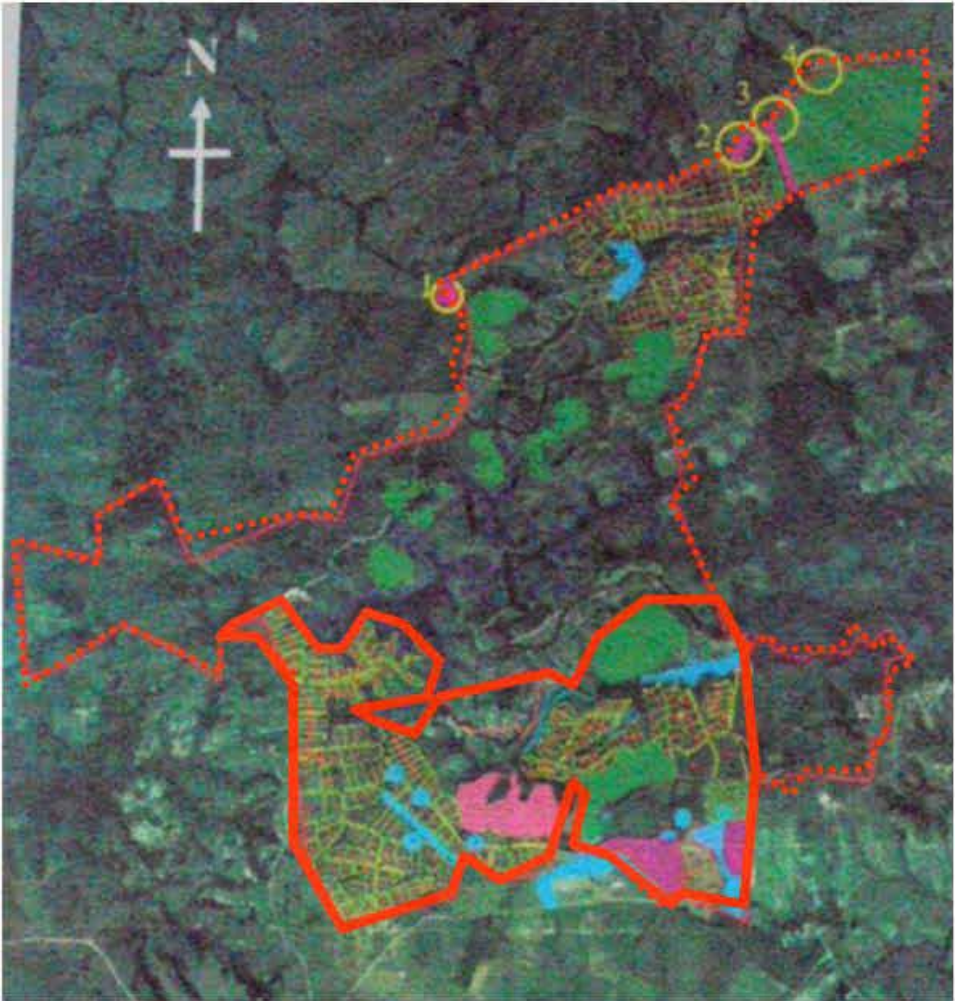
ปัจจุบันบ้านมั่นคงชนบทใช้รูปแบบการถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม โดยมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันก่อนเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

1. ห้ามมีการซื้อขายที่ดิน เพื่อให้ที่ดินแปลงนี้ตกทอดสู่รุ่นลูกหลาน
2. การบริหารจัดการที่ดินอยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่ม ห้ามสมาชิกบุกรุกที่ดินข้างเคียงเพิ่มขึ้น
3. สมาชิกต้องใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับการจัดสรร ห้ามปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า

4. สมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น ร่วมการประชุม ร่วมระดมเงินทุน การติดตามการแก้ปัญหา ช่วยเหลือผู้ถูกจับกุม ดำเนินคดี เป็นต้น
5. ห้ามมิให้สมาชิกนำที่ดินที่ได้รับการจัดสรรไปให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

คำอธิบายสัญลักษณ์

- ขอบเขตของผังชุมชน
- ..... ขอบเขตพื้นที่ ลปภ. ทั้งหมด

พื้นที่ทั้งหมด 3,700 ไร่ 150 คค.

- พื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 200 ไร่
- จัดสรรเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2-2-0 ไร่
- พื้นที่ส่วนกลาง 5 ไร่
- พื้นที่ส่วนกลางนิคม 50 ไร่

รวมใช้ทั้งหมด 705 ไร่

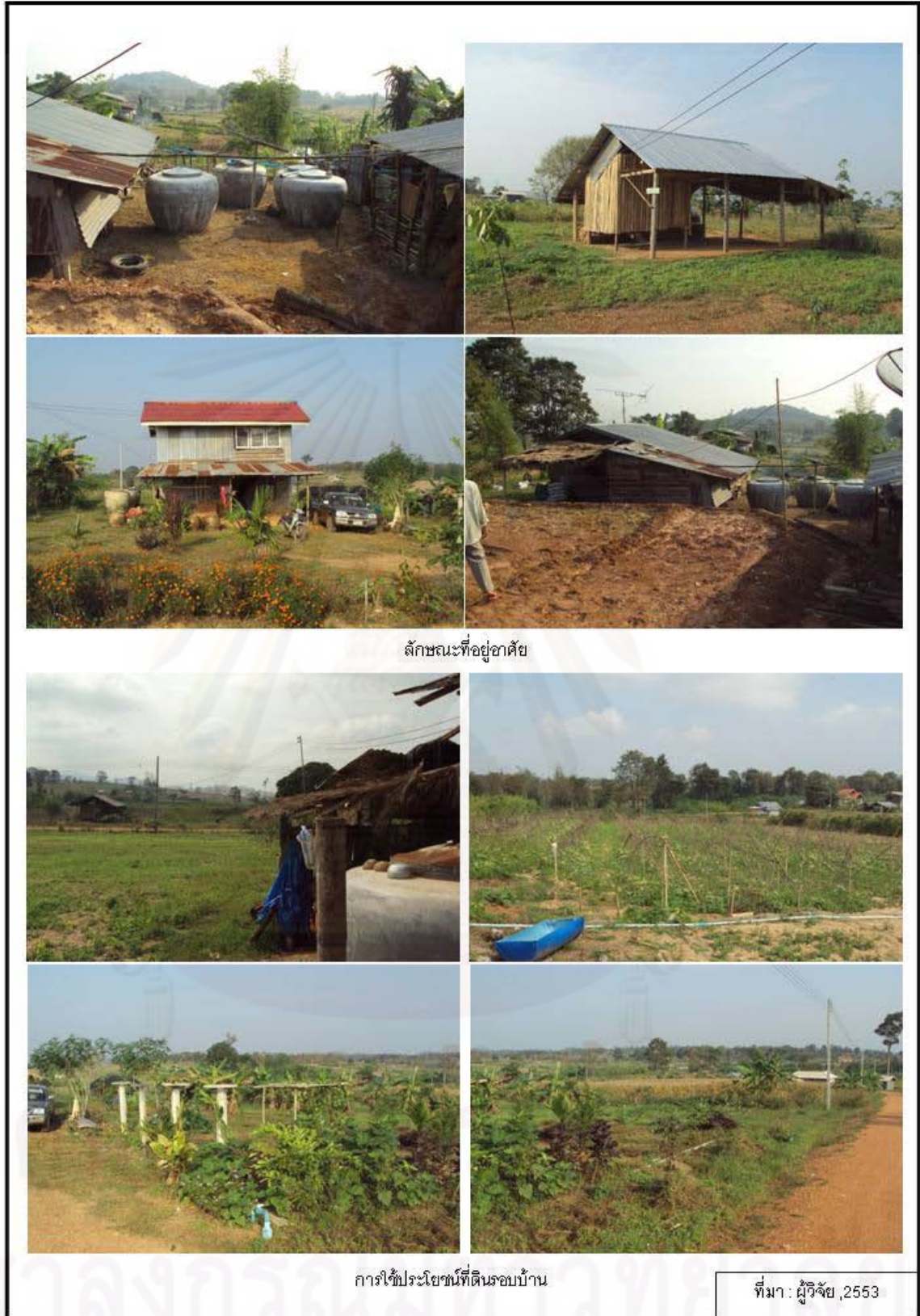

ที่มา : Think map, 2552

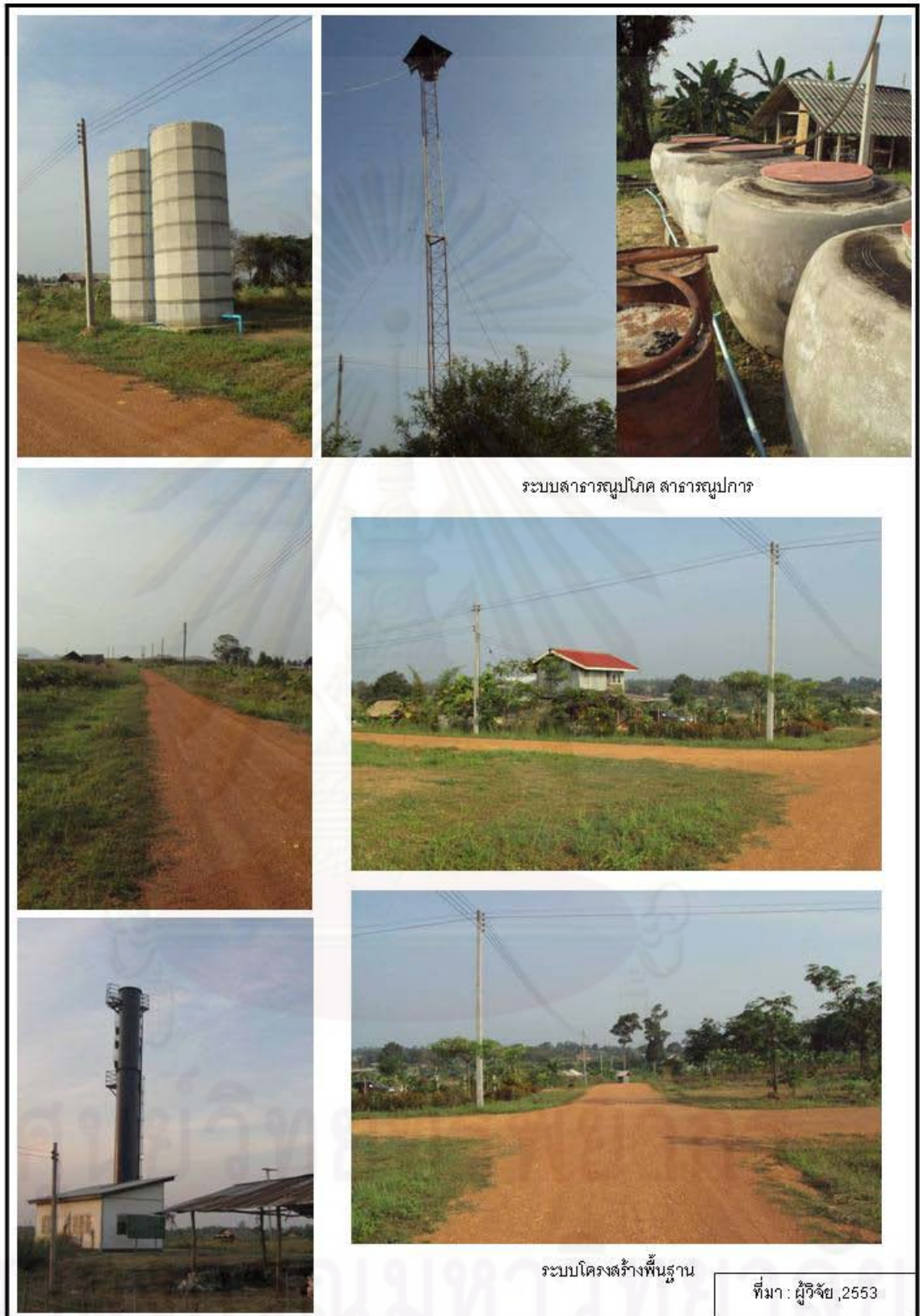
มาตราส่วน NOT TO SCALE

แผนที่ 4.2 แสดงผังชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

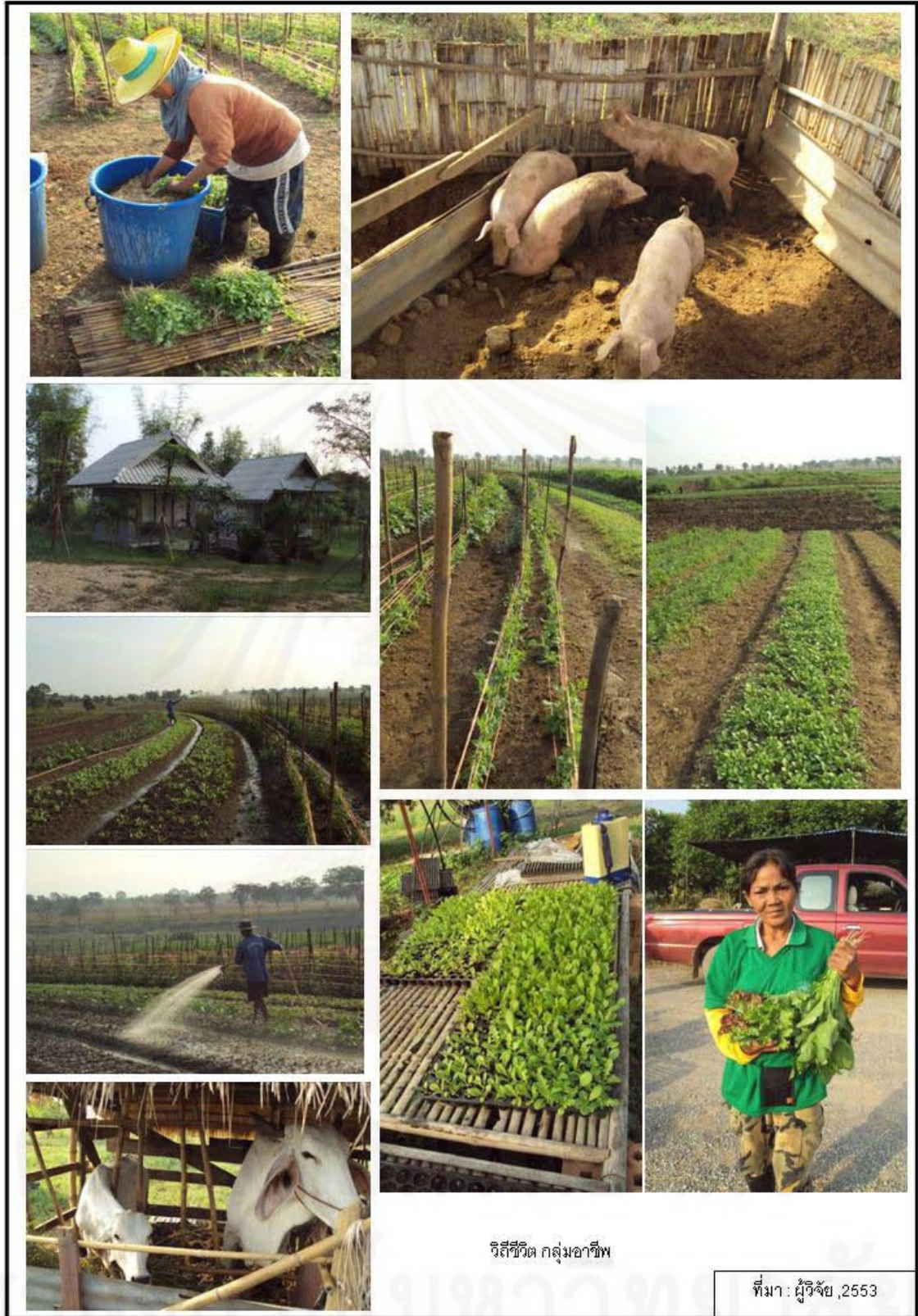

ภาพที่ 4.1 ลักษณะที่อยู่อาศัยและระบบโครงสร้างพื้นฐานในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

ภาพที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนกลางและบริเวณบ้านของเกษตรกรในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

วิศิษฐ์ดี กลุ่มอาชีพ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ภาพที่ 4.3 กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

4.3 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

อำเภอเมืองเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครนายก มีระยะทางจากกรุงเทพมหานครตามถนนรังสิต-นครนายก (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305) ผ่านอำเภอองครักษ์ ถึงจังหวัดนครนายกระยะทาง 105 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 2,122 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,326,250 ไร่ (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 32) สันนิษฐานว่าเคยเป็นเมืองสมัยทวารวดี มีหลักฐานแนวกำแพงเนินดินและสันคูอยู่ที่ตำบลดงละคร ในช่วง พ.ศ. 2486-2489 นครนายกได้โอนไปรวมกับจังหวัดปราจีนบุรีและสระบุรี หลังจากนั้นจึงแยกเป็นจังหวัดอิสระ จังหวัดนครนายกเดิมชื่อบ้านนา เล่ากันว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาดินแดนของนครนายกเป็นป่ารกชัฏเป็นที่ดอนทำนา หรือทำการเพาะปลูกอะไรไม่ค่อยได้ผล มีไข้ป่าชุกชุมผู้คนจึงพากันอพยพไปอยู่ที่อื่นจนกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาพระมหากษัตริย์ทรงทราบความเดือดร้อนของชาวเมืองจึงโปรดให้ยกเลิกภาษีค่านา เพื่อจูงใจให้ชาวเมืองอยู่ที่เดิมทำให้มีคนอพยพมาอยู่เพิ่มมากขึ้นจนเป็นชุมชนใหญ่ และเรียกเมืองนี้จนติดปากว่า เมืองนา-ยก ภายหลังจึงกลายเป็นนครนายก อำเภอเมืองนครนายกมีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอมวกเหล็ก และอำเภอปากช่อง

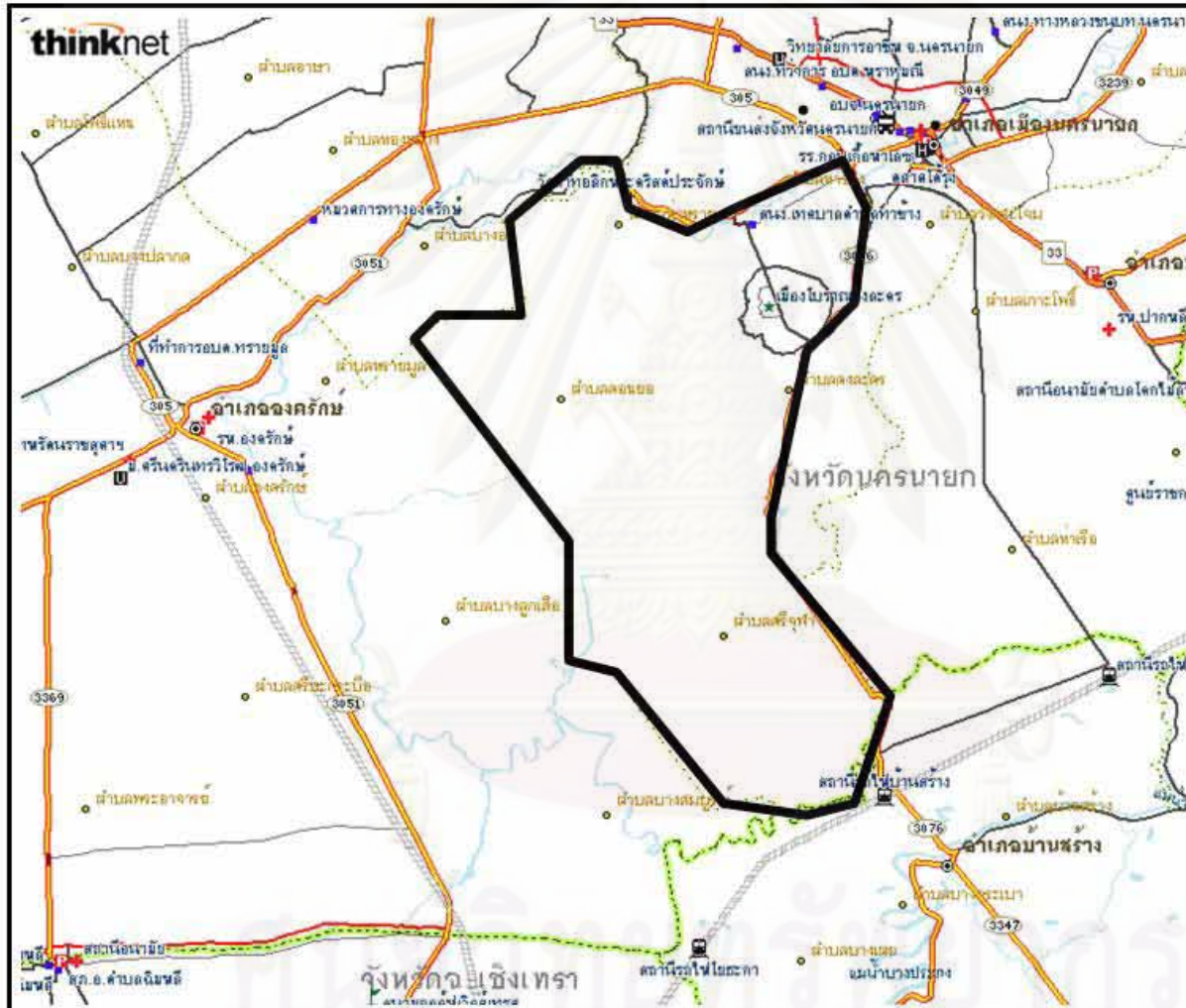
ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอปากพลี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอปากพลี อำเภอบ้านสร้าง และอำเภอองครักษ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอองครักษ์ อำเภอบ้านนา และอำเภอแก่งคอย

สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบ ทางตอนเหนือและตะวันออกเป็นภูเขาสูงชันในเขตอำเภอบ้านนา อำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ซึ่งเป็นเขตรอยต่อกับอีก 3 จังหวัด ได้แก่สระบุรี นครราชสีมา และปราจีนบุรี ซึ่งมีเทือกเขาติดต่อกับเทือกเขาแดงพญาเย็น มียอดเขาสูงที่สุดของจังหวัดคือ ยอดเขาเขียวมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,351 เมตร ส่วนทางตอนกลางและตอนใต้เป็นที่ราบอันกว้างใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบสามเหลี่ยมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เรียกว่า “ที่ราบกรุงเทพฯ” ลักษณะดินเป็นดินปนทราย และดินเหนียวเหมาะแก่การทำนา ทำสวนผลไม้ และการอยู่อาศัยการปกครองแบ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 728.1 ตารางกิโลเมตร โดยมีประชากร 99,219 คน (พ.ศ. 2551) ความหนาแน่น 136.27 36 คน / ตารางกิโลเมตร การปกครองส่วนภูมิภาค: อำเภอเมืองนครนายกแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 13 ตำบล 125 หมู่บ้าน

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

คำอธิบายสัญลักษณ์
 ——— ขอบเขตของตำบลดอนยอ

ที่มา : Think map, 2552

แผนที่ 4.3 แสดงขอบเขตของตำบลดอนยอ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

มาตราส่วน NOT TO SCALE

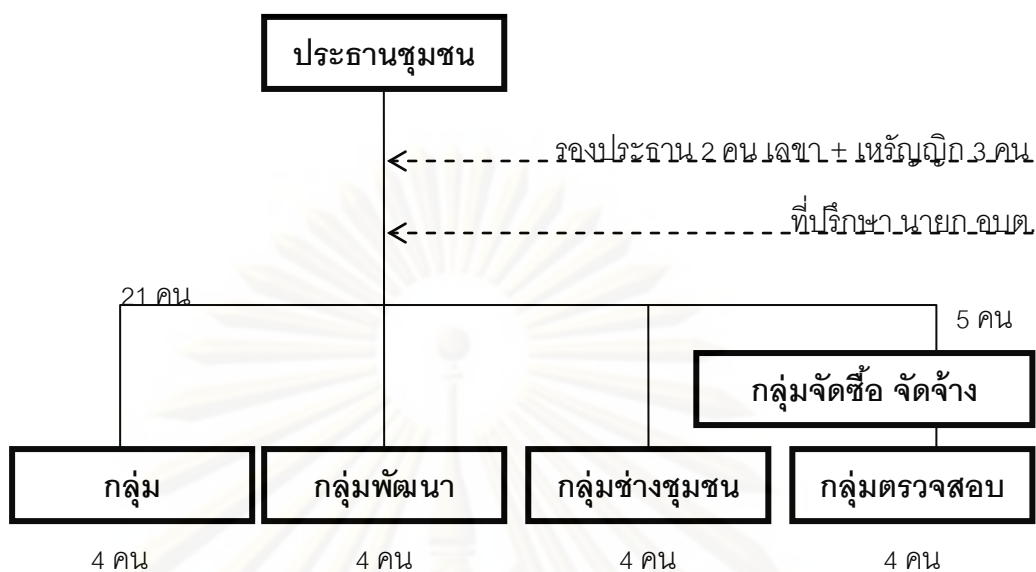
4.4 ข้อมูลทั่วไปของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จ.นครนายก

▪ ประวัติความเป็นมา

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 33) ตั้งอยู่ตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก เป็นโครงการที่เกิดจากนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบทของภาครัฐ มีจุดเริ่มต้นจากที่ได้มีผู้มาลงข้อมูลลงทะเบียนคนจนในประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนที่จดทะเบียนคนจน ซึ่งตำบลดอนยอมีผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ทั้งหมด 700 ครอบครัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม อาศัยอยู่ในที่ดินของ สปก.และกรมชลประทาน เป็นผู้ดูแล ซึ่งคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการได้ 145 ครอบครัว ต่อมา สปก. ได้ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์นำร่องการแก้ไขปัญหาที่ดินสำหรับเกษตรกร จึงมีการปรับแผนงานและงบประมาณ มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงได้แบ่งเป็น พื้นที่ชุมชน 578 ไร่ แบ่งออกเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2 ไร่ 2 งาน พื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำแปลงสาธิต 8 ไร่ อบต.ขอใช้ทำสระน้ำระบบประปาชุมชน ประมาณ 80 ไร่ โดยให้สิทธิผู้อยู่อาศัยเดิมจำนวน 52 ครอบครัวได้ที่ทำกินครอบครัวละ 5 ไร่ จากการดำเนินงาน 5 ปีที่ผ่านมา สมาชิกที่เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต อาชีพและรายได้ไม่มากนัก เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ต้องการเพียงสิทธิในการถือครองที่ดิน เมื่อได้เอกสารสิทธิจึงไม่เข้าไปประกอบอาชีพหรือทำกินในพื้นที่ ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเดิม คือการค้าขายและรับจ้าง มีบางส่วนที่เข้าไปทำกินในพื้นที่ ภาครัฐไม่สามารถเข้าไปพัฒนาพื้นที่ได้มากนักเนื่องจากติดขัดปัญหาในเรื่องรูปแบบการถือครองกรรมสิทธิ์

▪ ลักษณะทางสังคม

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสมาชิกทั้งหมด 145 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 715 คน โดยแบ่งออกเป็นช่วงอายุไม่เกิน 15 ปี จำนวน 97 คน ช่วงอายุ 16-59 ปี จำนวน 517 คน และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 101 คน สมาชิกทั้งหมดมาจากผู้ที่อาศัยในพื้นที่ 7 หมู่บ้านในตำบลดอนยอ (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 34) ปัจจุบันมีกลุ่มกิจกรรมในชุมชนทั้งหมด 6 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจ 2 กลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลา กลุ่มวิสาหกิจเกษตรชีวภาพ และ กลุ่มกิจกรรม 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทำขนมหวาน กลุ่มแม่บ้านมุสลิม กลุ่มมะพร้าวหวาน กลุ่มถักพรมเช็ดเท้า ซึ่งแต่ละกลุ่มมีสมาชิกตั้งแต่ 10 - 15 คน จะพบว่ากิจกรรมต่างๆของสมาชิกจะไม่เกี่ยวกับที่ดินแต่จะยังคงจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพในบ้านเดิมของสมาชิก ชุมชนมีรูปแบบการบริหารจัดการกันเองภายในชุมชน ดังนี้

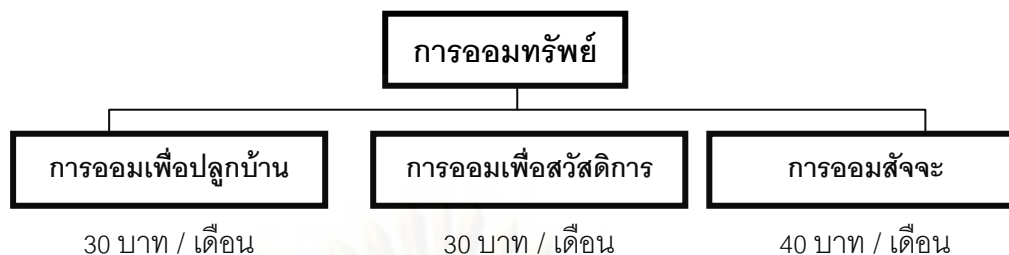

แผนภูมิที่ 4.3 โครงสร้างการบริหารจัดการภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

■ ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

จากการสำรวจของผู้วิจัย ส่วนใหญ่ของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงตำบลดอนยอ จะเป็นผู้มีรายได้ประมาณ 60,000-120,000 บาท/ปีหรือประมาณ 5,000-11,000 บาท/เดือน รายจ่ายประมาณ 45,000-110,000 บาท/ปีหรือประมาณ 4,000-10,000 บาท/เดือน(พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2550: 35) ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพรับจ้าง ค้าขาย และเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่ มาจากอาชีพรับจ้างเพราะลักษณะการใช้ที่ดินของเกษตรกรในพื้นที่ คือ ใช้สำหรับการปลูกข้าว เท่านั้น นอกเหนือจากการปลูกข้าว เกษตรกรในพื้นที่จะการออกไปทำงานในพื้นที่ข้างเคียง เช่น ทำงานในโรงงานในอำเภอองครักษ์ ปราจีนบุรี ส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจก็จะรวมกลุ่ม ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เสริม ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจที่นี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่นกลุ่มมะยมชิตมะปรางหวาน ทางจังหวัดได้ให้การสนับสนุนโดยการจัดงานประจำปีให้ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้น มาจำหน่าย สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างมาก ความสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่าย มีเงินเหลือเก็บประมาณ 1,000-1,500 บาท/เดือน บางครัวเรือนมีรายรับพอดีกับรายจ่าย ไม่มีเงินเหลือเก็บ ในอดีตสมาชิก ทั้ง 145 ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีการออมทรัพย์ตั้งแต่ปี 2547 แต่ในปัจจุบันไม่มีกลุ่มออมทรัพย์แล้ว เนื่องจากไม่ได้รับความสนใจจากเกษตรกรในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเกิดจากไม่ได้อยู่อาศัยร่วมกันในแปลงที่ดินทำกิน

แผนภูมิที่ 4.4 โครงสร้างการออมทรัพย์ภายในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

ตารางที่ 4.2 แสดงตัวอย่างค่าใช้จ่ายรายปีของสมาชิกในชุมชนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

ประเภท	ค่าใช้จ่ายต่อปี (บาท)
ทำไร่-ปลูกพืช <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ▪ ค่าเมล็ดพันธุ์ ▪ ค่าปุ๋ยเคมี ▪ ค่ายาปราบศัตรูพืช ▪ ค่าจ้างแรงงานต่างๆ ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) 	ทำไร่-ปลูกพืช <ul style="list-style-type: none"> ▪ 20,000 ▪ 13,000 ▪ 12,500 ▪ 1,000 ▪ 5,000 ▪ 39,000
เลี้ยงสัตว์ <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าพันธุ์สัตว์ ▪ ค่าอาหารสัตว์ ▪ ค่าป้องกันโรค ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) 	เลี้ยงสัตว์ <ul style="list-style-type: none"> ▪ 10,000 ▪ 4,000 ▪ 7,000 ▪ 12,000

ที่มา : บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา, (2553)

▪ **ลักษณะทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในชุมชน**

1. ระบบไฟฟ้า สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ได้เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในพื้นที่ เป็นผลให้ไม่มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่ สมาชิกส่วนใหญ่ใช้ที่ดินทำกินเพื่อปลูกข้าว เลี้ยงปลาและปลูกผักเท่านั้น
2. ระบบประปา ปัจจุบันทาง อบต.ตำบลดอนยอมีแผนในการมีแผนจะสนับสนุนในเรื่องการระบบประปา สระน้ำ ปลูกป่าชุมชน โรงเรียนกีฬาและสนามเด็กเล่น แต่

ยังไม่สามารถก่อสร้างได้เนื่องจากสมาชิกในชุมชนยังไม่เข้าไปอาศัยในพื้นที่โครงการ

3. เส้นทางภายในโครงการ ปัจจุบันชุมชนได้เบิกงบประมาณในการก่อสร้างถนนเพื่อจะสามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ แต่ยังคงสร้างไม่แล้วเสร็จ การเข้าถึงพื้นที่แต่ละแปลงจึงทำได้ลำบาก

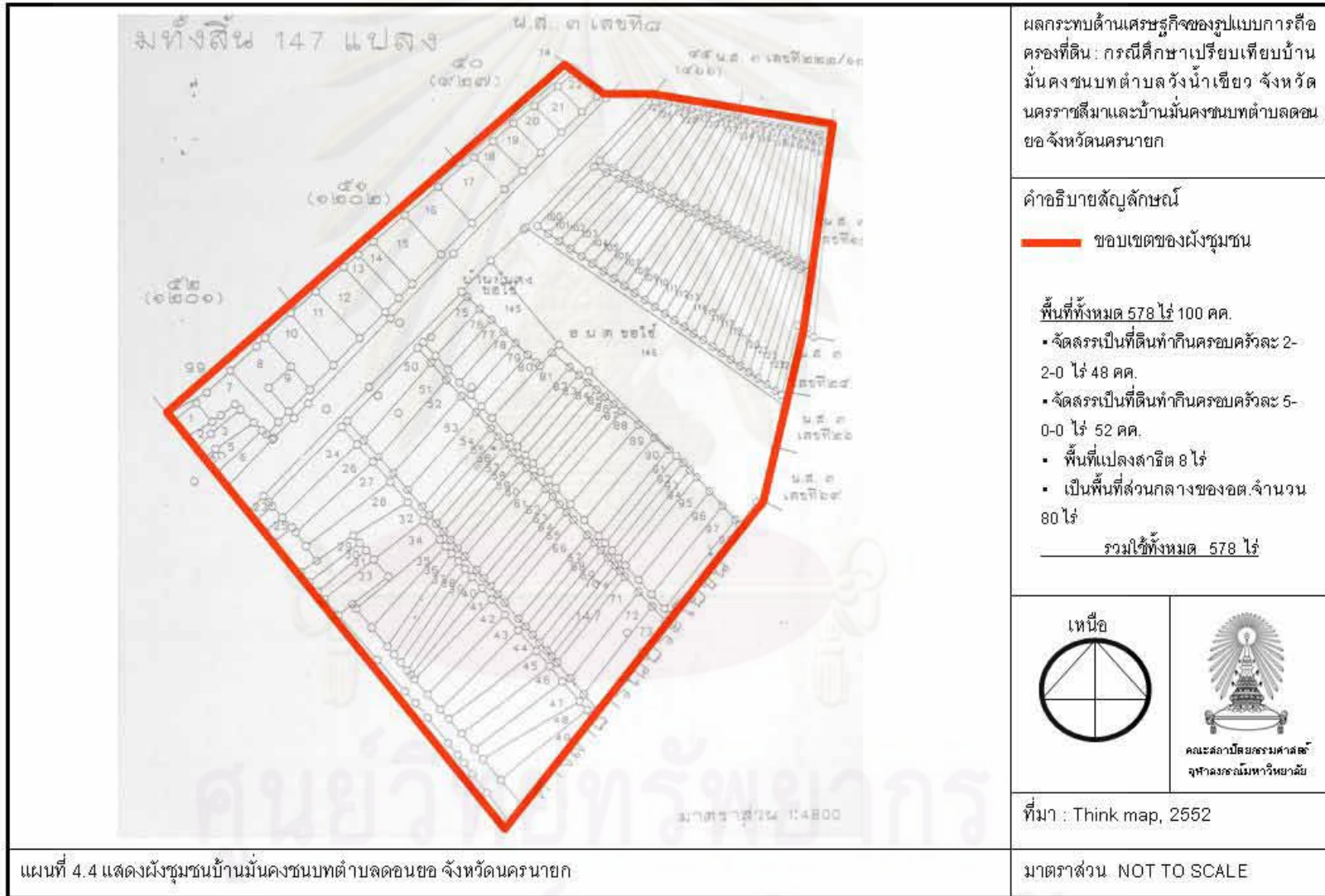
▪ รูปแบบการถือครองที่ดินและกติการ่วมภายในชุมชน

ปัจจุบันบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอได้เอกสารสิทธิการถือครองแบบสปก.4-01 แล้ว ซึ่งชุมชนมีกติกา เงื่อนไขการอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1. สมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทุกครั้ง
2. ที่ดินส่วนกลางเป็นของทุกคน ดังนั้นจึงห้ามมิให้ใครเข้าไปใช้ประโยชน์
3. สมาชิกต้องใช้ประโยชน์ในที่ดิน ห้ามปล่อยไว้รกร้างว่างเปล่า
4. สมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น ร่วมการประชุม ร่วมระดมเงินทุน การติดตามการแก้ปัญหา ช่วยเหลือผู้ถูกจับกุม ดำเนินคดี เป็นต้น
5. ห้ามมิให้สมาชิกนำที่ดินที่ได้รับการจัดสรรไปให้ผู้อื่นเช่าทำประโยชน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.4 ลักษณะที่อยู่อาศัยและระบบโครงสร้างพื้นฐานในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

ระบบโครงสร้างพื้นฐาน

ภาพที่ 4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนกลางและบริเวณบ้านของเกษตรกรในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

วิสิษฐ์ วัฒนกิจ

ที่มา : ผู้วิจัย ,2553

ภาพที่ 4.6 กิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

บทที่ 5

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก ได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุน
2. ผลกระทบด้านการผลิต
3. ผลกระทบภาคการตลาด

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป
2. เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
3. เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

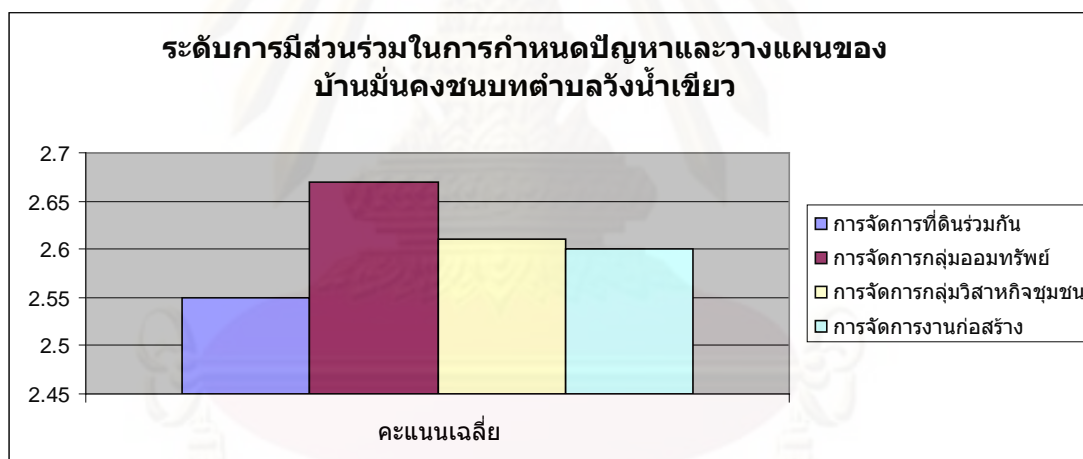
5.1 การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนวังน้ำเขียว

1.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน

ตารางที่ 5.1 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	23	33	51	15	4	321	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	26	32	31	32	6	336	2.67	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	27	34	32	28	5	329	2.61	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	28	32	31	30	4	328	2.60	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	26	32	36	26	4	328	2.61	ปานกลาง

แผนภูมิที่ 5.1 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

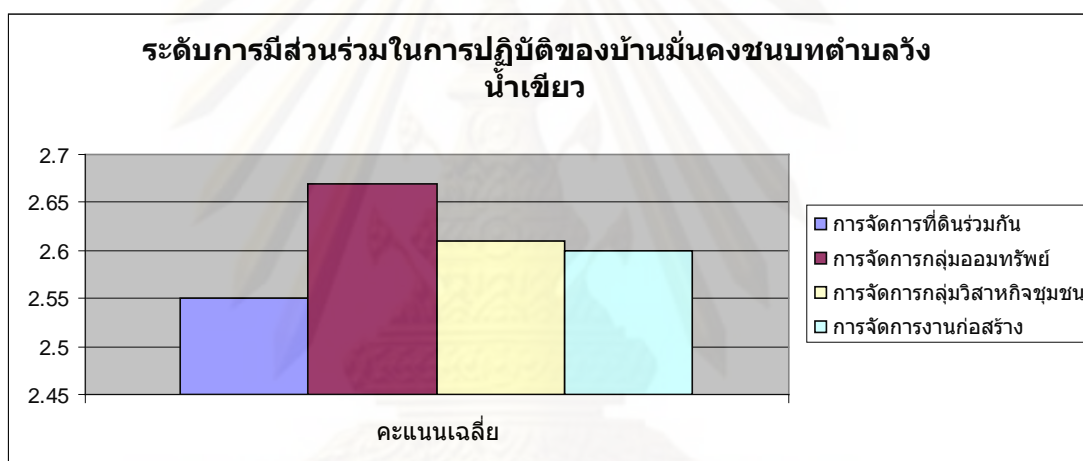
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการกำหนดปัญหาและวางแผนในระดับปานกลาง (Mean 2.61) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.67) ตามมาด้วยการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.61) การจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.60) และการจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 2.55) ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาที่สมาชิกในชุมชนต้องถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม จำเป็นต้องมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนำไปสู่การสร้างอาชีพ ดังนั้นความจำเป็นต้องมีทุนสำหรับประกอบอาชีพจึงส่งผลให้สมาชิกในชุมชนต้องร่วมกันออมทรัพย์และสร้างวิสาหกิจซึ่งจะทำให้สมาชิกมีรายได้จากการประกอบอาชีพนั้น

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ตารางที่ 5.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	21	40	38	22	6	328	2.60	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	24	39	33	26	5	328	2.60	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	29	34	33	27	4	321	2.55	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	28	35	27	32	4	327	2.60	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	25	36	32	26	4	325	2.59	ปานกลาง

แผนภูมิที่ 5.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

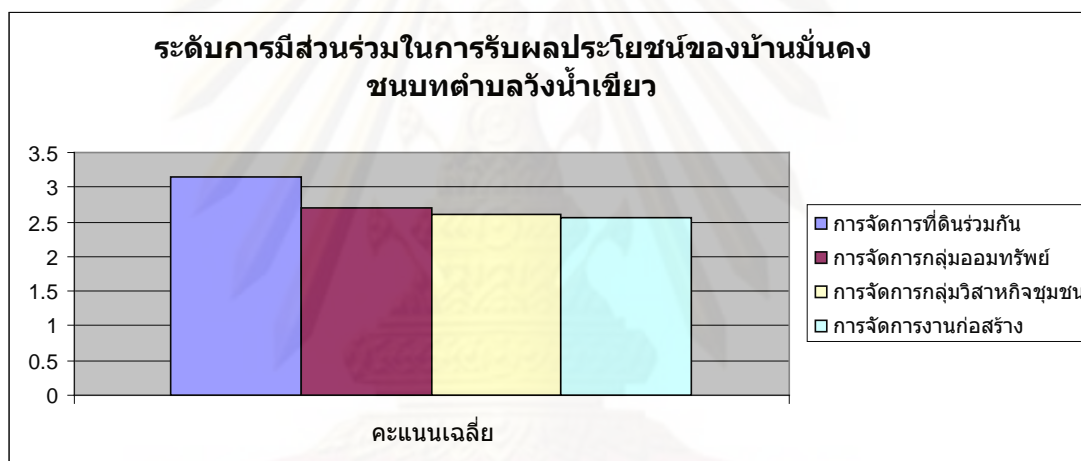
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติในระดับปานกลาง (Mean 2.59) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ จัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการจัดการที่ดินร่วมกันเท่ากัน (Mean 2.60) และการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.55) ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาในชุมชนต้องถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันในที่ดินแปลงรวม ดังนั้นการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันไปซึ่งจะส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงรวม

1.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ตารางที่ 5.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	8	33	35	30	20	397	3.15	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	25	32	32	31	6	339	2.69	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	26	36	29	31	4	328	2.61	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	30	34	29	30	4	322	2.55	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	22	33	31	30	8	346	2.75	ปานกลาง

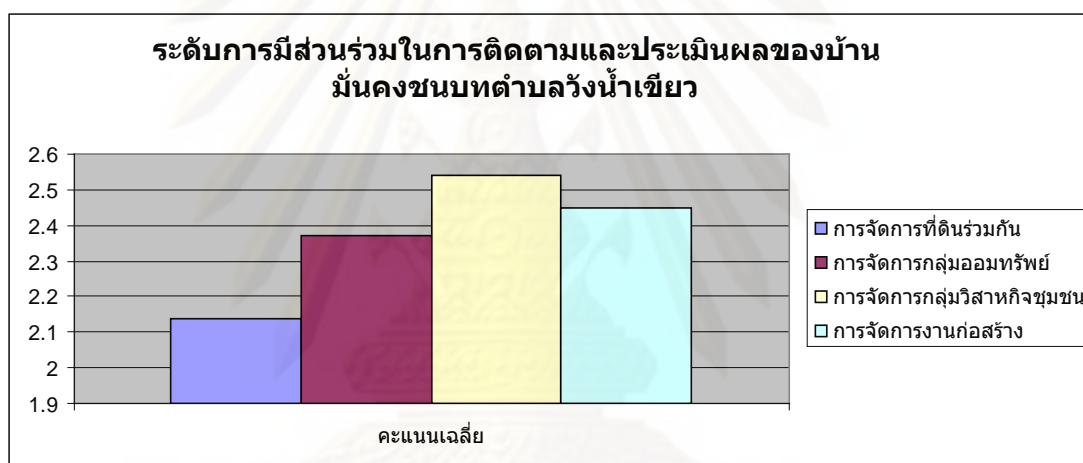
แผนภูมิที่ 5.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ในระดับปานกลาง (Mean 2.75) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 3.15) ตามมาด้วยการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.69) จัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.61) และการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.55) ด้วยเหตุที่ว่าคนที่สมาชิกในชุมชนต้องถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม เมื่อมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน สมาชิกจะสามารถเข้าไปทำกินในที่ดินแปลงรวมร่วมกัน เกิดการลงทุนทั้งแรงงานและงบประมาณ ส่วนการออมทรัพย์นั้นสมาชิกจะได้รับสิทธิในกู้ยืมในการเข้าไปลงทุนสำหรับการประกอบอาชีพรวมถึงการปันผล

1.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ตารางที่ 5.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	40	46	26	9	5	270	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	41	30	30	19	7	299	2.37	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	35	29	28	29	6	320	2.54	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	33	39	25	23	6	309	2.45	น้อย
ค่าเฉลี่ย	37	36	27	19	5	299	2.38	น้อย

แผนภูมิที่ 5.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว

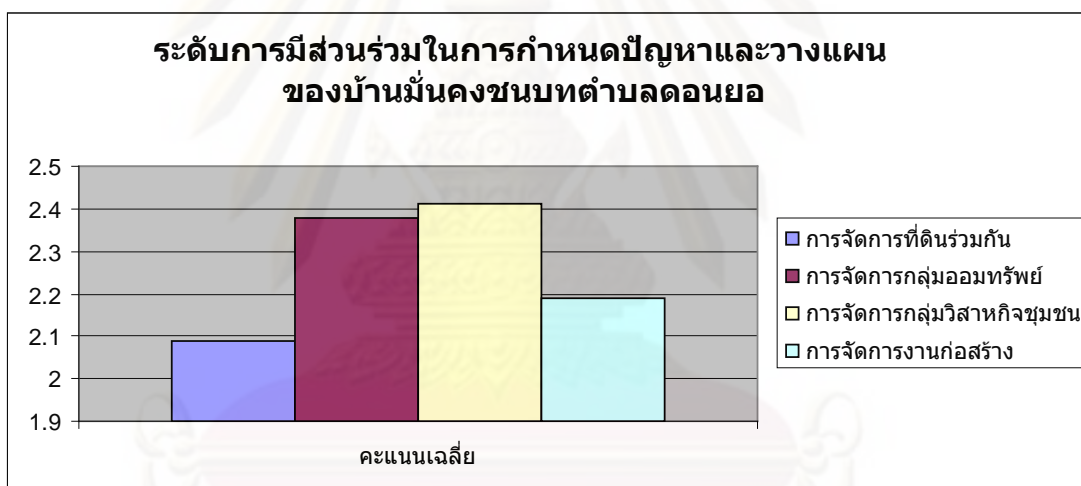
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลในระดับน้อย (Mean 2.38) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.54) ตามมาด้วยการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.45) การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.37) และการจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 2.14) ด้วยเหตุที่ว่ากรณีที่สมาชิกในชุมชนต้องถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วมส่งผลให้สมาชิกต้องร่วมกันในการดูแลกิจกรรมต่างๆที่เกิดจากการวางแผน ส่วนใหญ่สมาชิกจะอาชีพเพราะจะทำให้เกิดรายได้ สิ่งสำคัญที่ให้ความสำคัญรองลงมาคือการจัดการงานก่อสร้าง เพราะถ้าหากไม่มีระบบสาธารณูปโภคสมาชิกก็ไม่สามารถทำกินในที่ดินแปลงรวมได้

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนดอนยอ

2.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน

ตารางที่ 5.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	41	15	11	6	8	169	2.09	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	28	24	7	16	7	193	2.38	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	25	22	17	13	6	196	2.41	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	26	28	18	6	4	178	2.19	น้อย
ค่าเฉลี่ย	29	22	13	10	5	183	2.27	น้อย

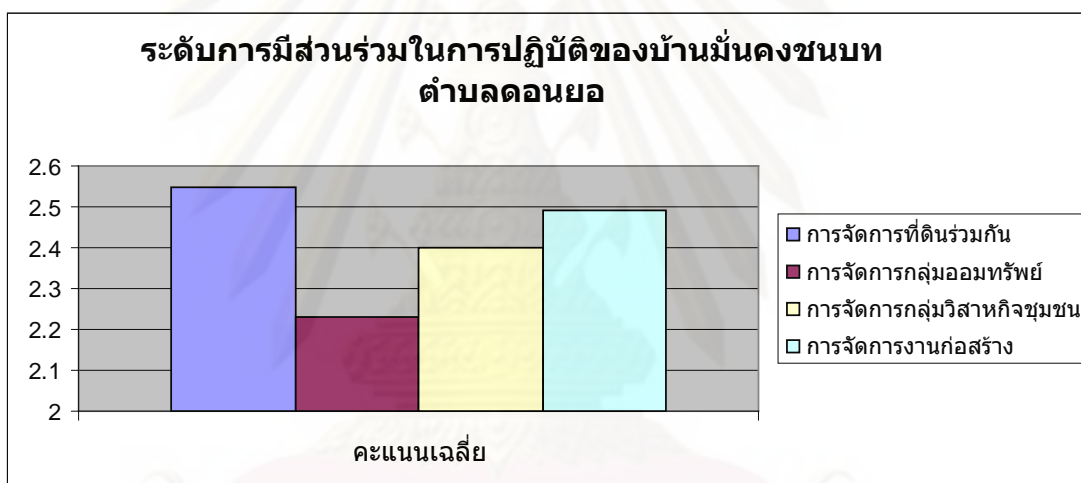
แผนภูมิที่ 5.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการกำหนดปัญหาและวางแผนในระดับน้อย (Mean 2.27) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.41) ตามมาด้วยการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.38) การจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.19) และการจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 2.09) ด้วยเหตุที่ว่าผู้ที่สมาชิกในชุมชนได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินเรียบร้อยแล้วเป็นผลให้สมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน สมาชิกส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการกลุ่มวิสาหกิจ การออมทรัพย์เพราะจะสามารถกู้ยืมเงินส่วนกลางมาประกอบอาชีพในแปลงที่ดินส่วนตัวได้

2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ตารางที่ 5.6 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	29	17	6	19	10	207	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	25	27	20	6	4	181	2.23	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	25	23	16	11	7	195	2.40	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	24	22	10	21	4	202	2.49	น้อย
ค่าเฉลี่ย	25	22	13	14	6	195	2.42	น้อย

แผนภูมิที่ 5.6 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

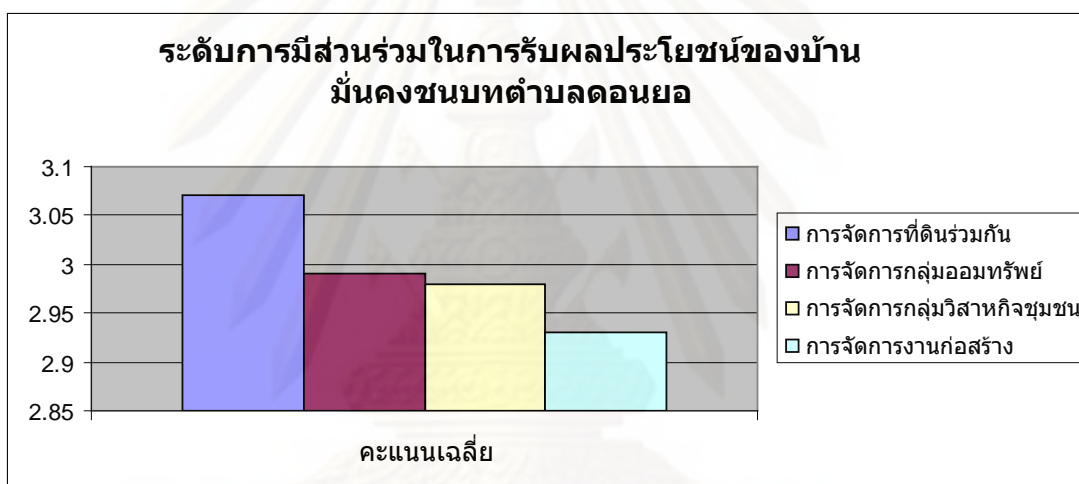
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติในระดับน้อย (Mean 2.42) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 2.55) ตามมาด้วยการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.49) การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.40) และการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.23) ด้วยเหตุที่ว่าสมาชิกส่วนใหญ่เมื่อทราบว่าจะได้รับเอกสารสิทธิ์แล้ว จะไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมกลุ่ม เป็นผลให้ระดับการมีส่วนร่วมมีคะแนนน้อย ส่วนใหญ่การปฏิบัตินั้น คณะกรรมการชุมชนหรือแกนนำจะเป็นผู้จัดทำเองไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน งานก่อสร้างหรือการจัดการวิสาหกิจ สมาชิกส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับแปลงทำกินของตนเองเท่านั้น

2.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ตารางที่ 5.7 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	5	14	40	16	6	248	3.07	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	10	18	23	25	6	243	2.99	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	11	16	25	25	5	241	2.98	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	12	17	24	22	6	237	2.93	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	9	15	27	21	5	242	2	ปานกลาง

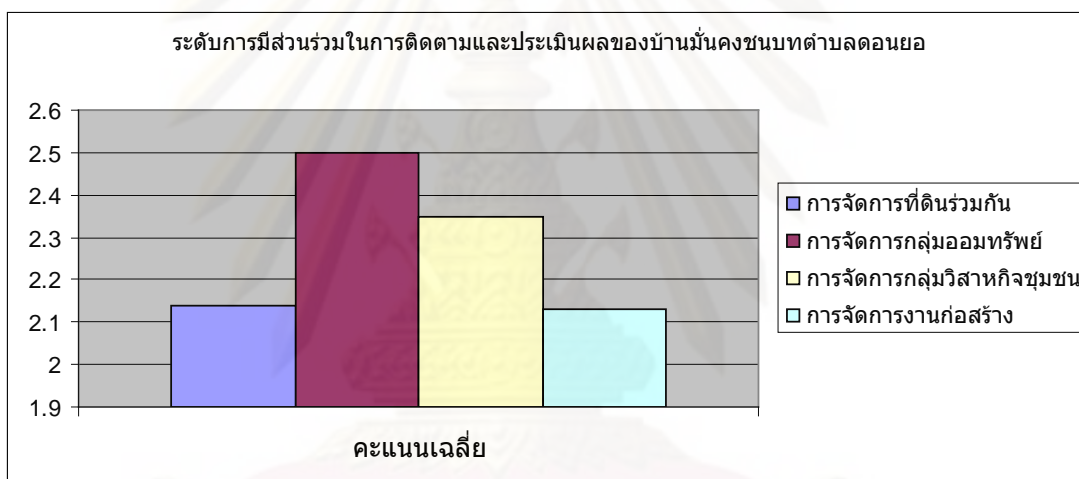
แผนภูมิที่ 5.7 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ในระดับปานกลาง (Mean 2.99) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 3.07) ตามมาด้วยการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.99) จัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.98) และการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.93) ด้วยเหตุที่ว่าสมาชิกส่วนใหญ่เมื่อทราบว่าจะได้รับเอกสารสิทธิจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ถ้าหากไม่เข้าร่วมอาจไม่ได้รับในสิทธิ์นั้น รวมถึงกิจกรรมงานก่อสร้าง วิสาหกิจหรือกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกจะให้ความสำคัญในประเด็นนี้มากเพราะสมาชิกจะมีสิทธิในการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาประกอบอาชีพหรือลงทุนในที่ดินแปลงนั้นได้

2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ตารางที่ 5.8 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน	31	23	17	7	4	173	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	21	25	16	12	7	203	2.50	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	27	22	16	9	7	190	2.35	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	30	22	19	6	3	173	2.13	น้อย
ค่าเฉลี่ย	27	23	17	8	5	184	2.28	น้อย

แผนภูมิที่ 5.8 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ

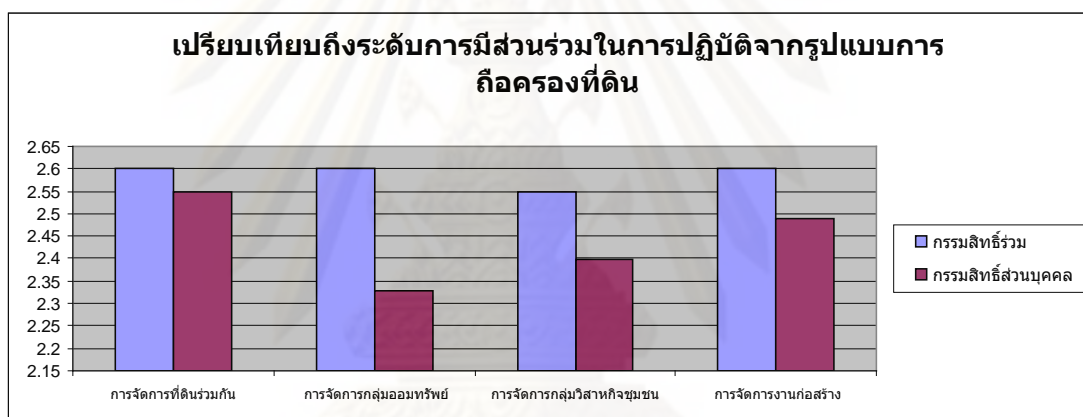
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผลในระดับน้อย (Mean 2.28) โดยมีประเด็นที่ได้รับการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ (Mean 2.50) ตามมาด้วยการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Mean 2.35) การจัดการที่ดินร่วมกัน (Mean 2.14) และการจัดการงานก่อสร้าง (Mean 2.13) ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาที่สมาชิกในชุมชนได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินเรียบร้อยแล้วเป็นผลให้สมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับที่ดินของตนเองเท่านี้ กิจกรรมการตรวจสอบแผนการทำงานที่ผ่านมาคณะกรรมการชุมชนและแกนนำจึงเป็นเพียงผู้ตรวจสอบ สมาชิกจะให้ความสำคัญกับการออมทรัพย์และวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น เพราะว่าทั้งสองกิจกรรมสมาชิกจะสามารถกู้เงินมาลงทุนได้

3. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกจากรูปแบบการถือครองที่ดิน

3.1 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน

ตารางที่ 5.9 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน

กระบวนการ	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	321	2.55	ปานกลาง	196	2.09	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	336	2.67	ปานกลาง	193	2.38	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	329	2.61	ปานกลาง	196	2.41	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	328	2.60	ปานกลาง	178	2.19	น้อย
ค่าเฉลี่ย	329	2.61	ปานกลาง	184	2.27	น้อย

แผนภูมิที่ 5.9 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนจากรูปแบบการถือครองที่ดิน

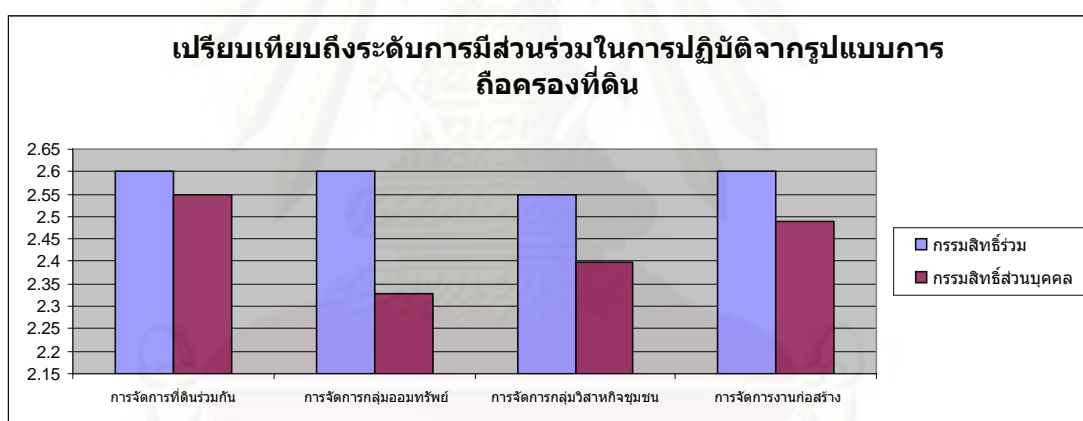
จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่มากกว่าโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก โดยมีระดับปานกลาง (Mean 2.61) ก็ระดับน้อย (Mean 2.27) โดยบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จะให้ความสำคัญกับเรื่อง การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและการจัดการที่ดินร่วมกัน เป็นผลให้ชุมชนมีการรวมกลุ่ม ทำให้ชุมชนมีการวางแผนการสร้างกลุ่มอาชีพ สามารถวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ปัญหาสำคัญของกลุ่มอาชีพคืองบประมาณในการลงทุน การออมทรัพย์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มมีทุนในการประกอบอาชีพ ทำให้ชุมชนนี้เกิด 4 กลุ่มวิสาหกิจ 11 กลุ่มกิจกรรม ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก จะให้ความสำคัญกับเรื่อง การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการงานก่อสร้าง เป็นผลให้ชุมชนมีการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นผลให้ที่ดินไม่ได้รับการพัฒนามากนัก ปัจจัยสำคัญคือรูปแบบ

กรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งชุมชนนี้ใช้รูปแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลทำให้สมาชิกดูแลเฉพาะแปลงของตนเองเท่านั้น พื้นที่อื่นๆเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ จึงทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเพียง 2 กลุ่มวิสาหกิจ 4 กลุ่มกิจกรรม

3.2 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ตารางที่ 5.10 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

กระบวนการ	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	328	2.60	ปานกลาง	207	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	328	2.60	ปานกลาง	181	2.33	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	321	2.55	ปานกลาง	195	2.40	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	327	2.60	ปานกลาง	202	2.49	น้อย
ค่าเฉลี่ย	326	2.59	ปานกลาง	196	2.42	น้อย

แผนภูมิที่ 5.10 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจากรูปแบบการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่มากกว่าโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก โดยมีระดับปานกลาง (Mean 2.59) กับระดับน้อย (Mean 2.42) โดยบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จะให้ความสำคัญกับเรื่อง การจัดการที่ดินร่วมกัน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดการที่ดินร่วมกัน เป็นผลให้ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาในระดับพื้นที่เป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งมาจากการวางแผนร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้มีการตั้งกองทุนอาชีพ และการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เพื่อรองรับการสร้างอาชีพภายในอนาคต กลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มกิจกรรมต่างๆที่ร่วมกันตั้งขึ้นมา ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก จะให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดการที่ดินร่วมกัน การจัดการงานก่อสร้าง และ

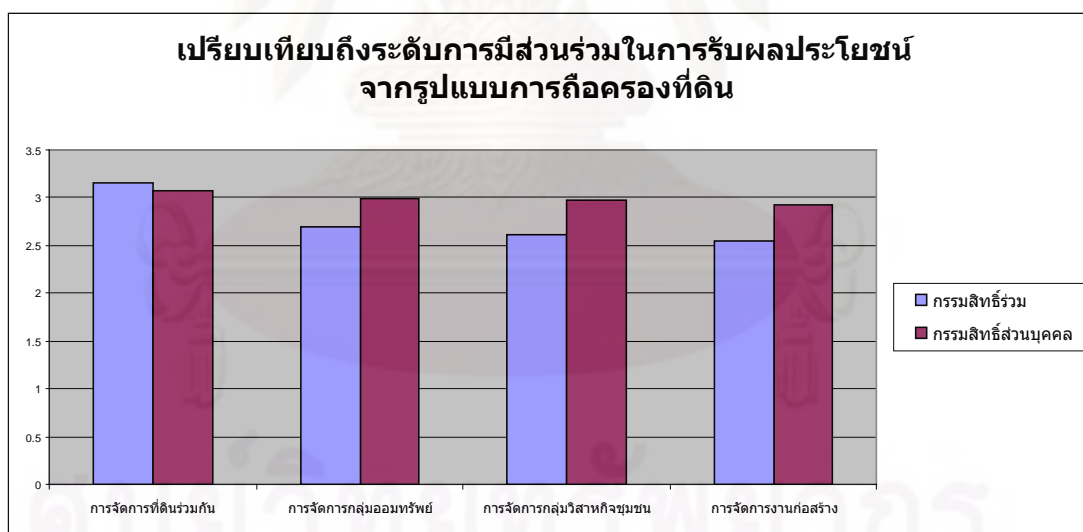

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นผลชุมชนไม่มีการสร้างกิจกรรมภายในพื้นที่เป็นผลที่ดินไม่ได้รับการพัฒนา ทำให้ไม่มีการเข้ามาปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ สมาชิกแต่ละครัวเรือนก็จะทำประโยชน์เฉพาะในแปลงที่ดินของตนเอง พื้นที่ส่วนกลาง ถนน คูระบายน้ำจึงไม่เป็นที่สนใจมากนัก การตั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่างๆ จึงนอกพื้นที่โครงการ อาทิ บ้านเดิมของสมาชิก-เช่าที่ดินในบริเวณกลางหมู่บ้านเพื่อตั้งร้านค้า เป็นต้น

3.3 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ตารางที่ 5.11 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

กระบวนการ	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	397	3.15	ปานกลาง	248	3.07	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	339	2.69	ปานกลาง	243	2.99	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	328	2.61	ปานกลาง	241	2.98	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	322	2.55	ปานกลาง	237	2.93	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	347	2.75	ปานกลาง	242	2.99	ปานกลาง

แผนภูมิที่ 5.11 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากรูปแบบการถือครองที่ดิน

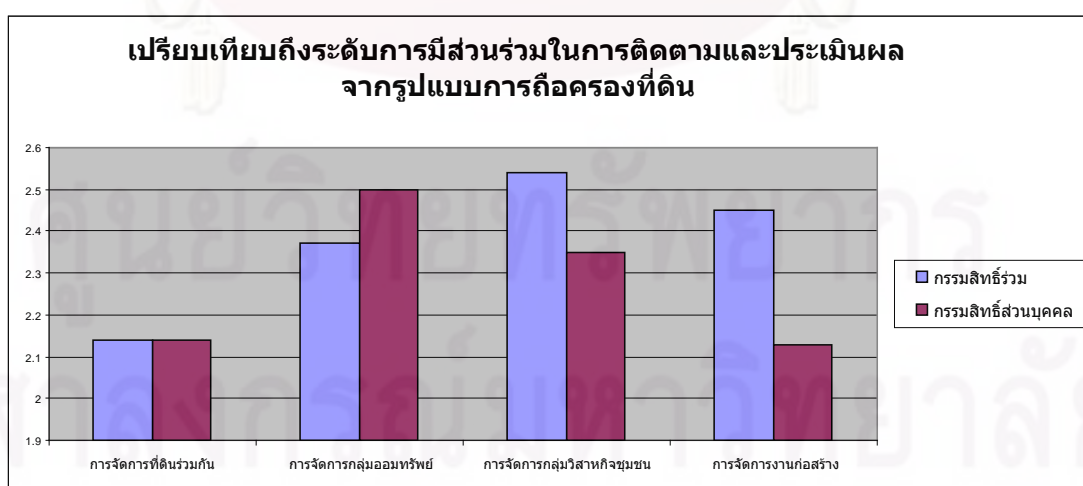
จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยกว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก โดยมีระดับปานกลาง (Mean 2.75) กับระดับปานกลาง (Mean 2.99) โดยบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา จะให้ความสำคัญกับเรื่อง การจัดการที่ดินร่วมกัน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นผลให้สมาชิกชุมชนได้มีการวาง

แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน กลุ่มตั้งกลุ่มอาชีพ และได้ร่วมแรงกันในการทำกิจกรรมแล้ว ประเด็นการจัดการที่ดินร่วมจึงกลายเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจ เพราะมองไปตรงไหน ก็มีกิจกรรมในทุกๆจุด ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก จะให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดการที่ดินร่วมกัน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นผลให้ชุมชนถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เมื่อได้รับเอกสารสิทธิ์เรียบร้อยแล้ว หน่วยงานต่างๆจะเข้ามาสนับสนุนในโครงการต่างๆได้ยากมาก ด้วยปัญหาในหลายๆประการ อาทิ การรวมกลุ่ม ตั้งโครงการและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หากต้องลงทุนในการประกอบอาชีพ สมาชิกจำเป็นต้องนำเอกสารสิทธิ์ไปจำนองกับสถาบันการเงินหรือนายทุนเพื่อนำมาลงทุนประกอบอาชีพ ทางเลือกที่ใกล้ที่สุดคือ กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มวิสาหกิจที่ร่วมกันตั้งขึ้นมา ซึ่งกลุ่มจะมีทุนซึ่งจะสามารถกู้เงินมาลงทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

3.4 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

ตารางที่ 5.12 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

กระบวนการ	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	270	2.14	น้อย	173	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	299	2.37	น้อย	203	2.50	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ	320	2.54	ปานกลาง	190	2.35	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	309	2.45	น้อย	173	2.13	น้อย
ค่าเฉลี่ย	300	2.38	น้อย	185	2.28	น้อย

แผนภูมิที่ 5.12 เปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลจากรูปแบบการถือครองที่ดิน

5.2 การวิเคราะห์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจด้านการพัฒนาเงินทุน

■ ผลกระทบด้านการพัฒนาเงินทุนภายในและภายนอกชุมชน

ตารางที่ 5.13 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของการพัฒนาเงินทุนภายในและภายนอกชุมชน

รายการ	รูปแบบการถือครองที่ดิน	
	กรรมสิทธิ์ร่วม	กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล
การออมทรัพย์ภายในชุมชน		
- การออมทรัพย์	126,400	85,000
- การพัฒนาสวัสดิการ	45,000	18,400
รวม	171,400	103,400
การสนับสนุนจากภาครัฐ		
- งบประมาณสาธารณูปโภค	9,150,000	6,100,000 0
- การอบรมพืชปลอดสาร	200,000	-
- การอบรมการเลี้ยงวัว	200,000	-
- การอบรมผลิตดินซีเมนต์	200,000	-
- การอบรมผู้นำ-เยาวชน	200,000	-
- การอบรมแปรรูป	200,000	200,000
- การอบรมน้ำยาซักผ้า	200,000	200,000
- การอบรมปุ๋ยชีวภาพ	200,000	200,000
รวม	10,650,000	6,700,000
การสนับสนุนจากภาคเอกชน		
- การอบรมเกษตรปลอดสาร	50,000	50,000
- การอบรมแปรรูปผลิตภัณฑ์	30,000	30,000
- การอบรมผู้นำชุมชน	40,000	40,000
- การอบรมปุ๋ยชีวภาพ	50,000	-
รวม	170,000	120,000
รวมทั้งหมด	10,820,000	6,820,000

■ การพัฒนาเงินทุนภายในชุมชน

ภายหลังจากการเข้าร่วม ทั้งสองโครงการได้มีการสร้างทุนจากภายในชุมชน โดยร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และจัดระบบสวัสดิการขึ้นภายในชุมชน โดยจัดตั้งมาแล้วประมาณ 5 ปี แบ่งออกเป็น

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสมาชิกเข้าร่วมจำนวน 150 ครัวเรือน ปัจจุบันมีเงินรวม 171,400 บาท แบ่งออกเป็น ออมทรัพย์กลุ่มจำนวน 126,400 บาทและออมสวัสดิการจำนวน 45,000 บาท

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสมาชิกเข้าร่วมจำนวน 145 ครัวเรือน ปัจจุบันมีเงินรวม 103,400 บาท แบ่งออกเป็น ออมทรัพย์กลุ่มจำนวน 85,000 บาทและออมสวัสดิการจำนวน 18,400 บาท

▪ พัฒนาเงินทุนภายนอกชุมชน

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐจำนวน 10,650,000 บาท แบ่งเป็นทุนสำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจำนวน 9,150,000 บาท และสำหรับการพัฒนาอาชีพจำนวน 1,500,000 บาท ภาคเอกชนสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพจำนวน 170,000 บาท รวม 10,820,000 บาท

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐจำนวน 6,700,000 บาท แบ่งเป็นทุนสำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจำนวน 6,100,000 บาท และสำหรับการพัฒนาอาชีพจำนวน 500,000 บาท ภาคเอกชนสนับสนุนทุนในการพัฒนาอาชีพจำนวน 120,000 บาท รวม 6,820,000 บาท

จะพบว่า ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่มากกว่าชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เนื่องจากการจัดการที่ดินร่วมกัน พื้นที่ดังกล่าวจะถือว่่าเป็นที่ส่วนกลาง ภาครัฐก็สามารถเข้ามาวางแผน พัฒนาในพื้นที่ได้มากกว่าชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจภาคการผลิต

■ สัดส่วนการลงทุนเพื่อการผลิต

ตารางที่ 5.14 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากสัดส่วนการลงทุนเพื่อการผลิต

รายการ	รูปแบบการถือครองที่ดิน					
	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	ก่อน	หลัง	%	ก่อน	หลัง	%
ค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูก						
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	22,034	22,490	2.07	10,396	15,757	51.56
- ค่าเมล็ดพันธุ์	13,220	14,994	13.42	17,327	19,696	13.67
- ค่าปุ๋ยเคมี	8,813	3,748	-57.47	13,862	19,696	42.09
- ค่ายาปราบศัตรูพืช	8,813	3,748	-57.47	6,931	11,818	70.51
- ค่าจ้างแรงงาน	22,034	26,239	19.09	10,396	7,879	-24.22
- ค่าเช่าที่ดิน , ภาษีที่ดิน	8,813	-	-100.00	6,931	-	-100.00
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	962	1,354	40.77	3,465	3,939	13.67
ค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์						
- ค่าเครื่องจักร	26,440	18,742	-29.12	17,327	23,636	36.41
- ค่าพันธุ์สัตว์	13,220	14,994	13.42	10,396	15,757	51.56
- ค่าอาหารสัตว์	17,627	11,245	-36.20	13,862	11,818	-14.75
- ค่าจ้างแรงงาน	22,034	26,239	19.09	17,327	19,696	13.67
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	8,813	3,748	-57.47	10,396	7,879	-24.22
อื่นๆ						
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	57,287	52,478	-8.40	41,585	43,332	4.20
- ค่าเดินทาง	30,847	22,490	-27.09	27,724	35,453	27.88

■ สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูก

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่ลดลงจากก่อนเข้าร่วมโครงการ สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเฉลี่ย 88,134 บาทต่อปี ลดลงเหลือ 74,968 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 17.5 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นในเรื่องค่าใช้จ่ายอื่นๆ คิดเป็นสัดส่วน 40.77 % ตามมาด้วยค่าจ้างแรงงาน ค่าเมล็ดพันธุ์และค่าเชื้อเพลิง คิดเป็นสัดส่วน 19.09 % , 13.42 % และ 2.07 % ส่วนอาชีพที่มีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูกในสัดส่วนลดลงคือ ค่าเช่าที่ดินและค่าปุ๋ยและค่ายาปราบศัตรูพืช คิดเป็นสัดส่วน 57.47 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่

ลดลงเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการวางแผนเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือนในพื้นที่โครงการ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการ สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเฉลี่ย 69,309 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นเป็น 74,785 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น 12 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นในเรื่องค่ายาปราบศัตรูพืช คิดเป็นสัดส่วน 70.51 % ตามมาด้วยค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าปุ๋ยเคมีและค่าเมล็ดพันธุ์ 51.56 % , 42.09 % และ 13.67 % ส่วนอาชีพที่มีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเพาะปลูกในสัดส่วนลดลง คือ ค่าเช่าที่ดินและค่าจ้างแรงงาน มีสัดส่วนลดลง 24.22 % ส่งผลให้ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้นเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม

▪ สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่ลดลง จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการ สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเฉลี่ย 88,134 บาทต่อปี ลดลงเป็น 74,968 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 17.50 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นในเรื่องค่าจ้างแรงงาน คิดเป็นสัดส่วน 19.09 % ตามมาด้วยค่าพันธุ์สัตว์ คิดเป็นสัดส่วน 13.67 % ส่วนอาชีพที่มีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์ในสัดส่วนลดลงคือ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ค่าอาหารและค่าเครื่องจักร คิดเป็นสัดส่วน 57.47 % , 36.20 % และ 29.12 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่าการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่ลดลงเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการวางแผนเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือนในพื้นที่โครงการ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเฉลี่ย 69,309 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นเป็น 74,785 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 12 % โดย มีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นในเรื่องค่าพันธุ์สัตว์ คิดเป็นสัดส่วน 51.56 % ตามมาด้วยค่าเครื่องจักรและค่าแรงงาน 36.41 % , 13.52 % ส่วนอาชีพที่มีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์ในสัดส่วนลดลง คือ ค่าใช้จ่ายอื่นๆและค่าอาหารสัตว์ มีสัดส่วนลดลง 24.22 % และ 14.75 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้สัดส่วนการลงทุนเพื่อ

ประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้นเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม

▪ **สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านอื่นๆ**

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ลดลง จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการ สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพอื่นเฉลี่ย 88,134 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพอื่นลดลงเป็น 74,968 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 17.50 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านอื่นลดลงในเรื่องค่าเดินทาง คิดเป็นสัดส่วน 27.09 % ตามมาด้วยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 8.40 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่าการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมส่งผลให้สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพอื่นมีสัดส่วนลดลง เพราะเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการวางแผนเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือนในพื้นที่โครงการ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการ สัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเฉลี่ย 69,309 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นเป็น 74,785 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.00 โดยมีความเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายในการลงทุนด้านอื่นเพิ่มขึ้นในเรื่องค่าเดินทาง คิดเป็นสัดส่วน 27.09 % ตามมาด้วยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 4.20 ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจภาคการตลาด

▪ สัดส่วนด้านรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ

ตารางที่ 5.15 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของสัดส่วนรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ

รายการ	รูปแบบการถือครองที่ดิน					
	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	ก่อน	หลัง	%	ก่อน	หลัง	%
รายได้						
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0	0	0	0	0
10,001-20,000	0	0	0	0	0	0
20,001-40,000	0	0	0	4.94	1.23	-75.00
40,001-60,000	59.52	27.78	-53.33	7.41	8.64	16.67
60,001-80,000	3.97	5.56	40.00	8.64	11.11	28.67
80,001-100,000	20.63	53.97	161.54	74.07	35.80	-51.67
มากกว่า 100,001 บาท	15.87	12.70	-20.00	4.94	43.21	775.00
รายจ่าย						
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0	0	0	0	0
10,001-20,000	0	0	0	1.23	4.94	300.00
20,001-40,000	2.38	4.76	100.00	8.64	7.41	-14.29
40,001-60,000	11.90	31.75	166.67	30.86	12.35	-60.00
60,001-80,000	3.97	3.97	0.00	12.35	18.52	50.00
80,001-100,000	65.87	50.79	-22.89	33.33	40.74	22.22
มากกว่า 100,001 บาท	15.87	8.73	-45.00	13.58	16.05	18.18
รายได้สุทธิ						
น้อยกว่า 10,000 บาท	76.98	26.19	-65.98	27.16	27.16	0
10,001-20,000	17.46	44.44	145.55	66.67	54.32	-18.52
20,001-40,000	5.56	29.37	428.57	6.17	7.41	20.00
40,001-60,000	0	0	0	0	11.11	100.00
60,001-80,000	0	0	0	0	0	0
80,001-100,000	0	0	0	0	0	0
มากกว่า 100,001 บาท	0	0	0	0	0	0

■ ผลกระทบต่อรายได้

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้เฉลี่ย 63,611 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกมีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 83,016 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 23.30 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงรายได้เพิ่มขึ้นในช่วงรายได้ 80,001-100,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 161.54 % ตามมาด้วยรายได้ในช่วง 60,001-80,000 สัดส่วน 40 % ส่วนรายได้อื่น ๆ มีสัดส่วนลดลง คือ รายได้ในช่วง 40,001-60,000 และมากกว่า 100,001 บาท คิดเป็นสัดส่วน 53.33 % และ 20.00 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้สัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการวางแผนเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือนในพื้นที่โครงการ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้เฉลี่ย 80,506 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกมีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 92,148 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วน 12.60 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นในช่วง ค่าใช้จ่ายที่มากกว่า 100,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วน 775 % ตามมาด้วยมีรายได้ในช่วง 60,001-80,000 และ 40,001-60,000 คิดเป็นสัดส่วน 28.67 % , 16.67 % ตามลำดับ ส่วนรายได้อื่น ๆ มีสัดส่วนลดลงคือ 20,001-40,000 และ 80,001-100,000 บาท ลดลงคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 75.00 % และ 51.67 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้สัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม กิจกรรมการรวมกลุ่มของสมาชิกจึงสามารถทำได้ยากเพราะสมาชิกทั้งหมดได้รับเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินแล้ว

■ ผลกระทบต่อรายจ่าย

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนรายจ่ายที่ลดลง จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ย 88,135 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกมีสัดส่วนรายจ่ายลดลงเหลือ 74,968 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 17.50 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงรายจ่ายเพิ่มขึ้นในช่วง 40,001-60,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 166 % ตามมาด้วยรายจ่ายในช่วง 20,001-40,000 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 100 % ส่วนรายจ่ายที่มีสัดส่วนลดลง คือ รายจ่ายในช่วง มากกว่า 100,001 และช่วง 80,001-100,000 บาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 45.00 % , 22.89 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้สัดส่วนรายจ่ายที่ลดลง ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกนำไปสู่การประกอบอาชีพภาค

การเกษตร จากการทำเกษตรพืชปลอดสาร ส่งผลให้ลดต้นทุนในด้านสารเคมีอีกทั้งการทำเกษตรแปลงรวมทำให้มีการลงทุนในด้านเครื่องจักรหนักลดลง เพราะสามารถทำพร้อมกันทั้งแปลงในหนเดียวเป็นผลให้ชุมชนมีสัดส่วนรายจ่ายที่ลดลง

บ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ย 63,309 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็น 78,175 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นสัดส่วน 11.30 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงสัดส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้นในช่วง 10,001-20,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 300 % ตามมาด้วยรายจ่ายในช่วง 60,001-80,000, 80,001-100,000 และมากกว่า 100,001 คิดเป็นสัดส่วน 50.00 %, 22.22 % และ 18.18 % ส่วนรายจ่ายที่มีสัดส่วนลดลง คือ รายจ่ายในช่วง 40,001-60,000 และ 20,001-40,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 60.00 % และ 14.29 % บุคคล ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้มีสัดส่วนรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ย 63,309 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็น 78,175 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.30 ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า สัดส่วนรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม กิจกรรมการลงทุนจึงเป็นลักษณะการลงทุนรายแปลง เป็นผลให้มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนต่อหน่วยค่อนข้างสูง

■ ผลกระทบต่อรายได้สุทธิ

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้สุทธิเฉลี่ย 10,444 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็น 19,302 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 45.80 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นในช่วง 20,001-40,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 428 % ตามมาด้วยรายได้สุทธิในช่วง 10,001-20,000 สัดส่วน 145 % ส่วนรายได้สุทธิที่มีสัดส่วนลดลง คือรายได้สุทธิในช่วงน้อยกว่า 10,000 บาท โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 65.98 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้สัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการทำเกษตรแปลงรวมส่งผลให้สมาชิกสามารถลดต้นทุนในด้านการผลิต ลดการใช้สารเคมีและลดการใช้เครื่องจักรหนัก ทำให้สมาชิกมีรายจ่ายที่ลดลงเป็นผลทำให้มีเงินเหลือมากขึ้น

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้สุทธิเฉลี่ย 14,062 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็น 17,815 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วน 21 % โดยมีความเปลี่ยนแปลงสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นในช่วง 40,001-60,000 บาท คิดเป็น 100 % ตามมาด้วยรายได้สุทธิในช่วง 20,001-40,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 20 % ส่วนรายได้สุทธิที่มีสัดส่วนลดลง คือ รายได้สุทธิในช่วง 10,001-20,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 18.52 % ส่งผลให้ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้สัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้างแต่ยังเข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม กิจกรรมการลงทุนจึงเป็นลักษณะการลงทุนรายแปลงเป็นผลให้มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนต่อหน่วยค่อนข้างสูง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

■ **สัดส่วนความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพและการกู้ยืมเพื่อการผลิต**

ตารางที่ 5.16 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของสัดส่วนความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพและมูลค่าในการกู้ยืม

รายการ	รูปแบบการถือครองที่ดิน					
	กรรมสิทธิ์ร่วม			กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล		
	ก่อน	หลัง	%	ก่อน	หลัง	%
สัดส่วนอาชีพ						
- ปลูกพืช	11.90	5.56	-53.33	4.94	2.47	-50.00
- เลี้ยงสัตว์	9.52	3.97	-58.33	7.41	18.52	150.00
- ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์	19.84	61.11	208.00	18.52	4.94	-73.33
- ค้าขาย	15.87	4.76	-70.00	4.94	18.52	275.00
- รับจ้าง	39.68	24.60	-38.00	64.20	55.56	-13.46
- อื่นๆ	3.17	0	-100.00	0	0	0
มูลค่าในการกู้ยืม						
ไม่กู้ยืม	3.97	11.90	200.00	6.17	9.88	60.00
น้อยกว่า 10,000 บาท	5.56	18.25	228.57	17.28	12.35	-28.57
10,001-20,000	10.32	23.81	130.77	14.81	24.69	66.67
20,001-40,000	33.33	15.87	-52.38	28.40	37.04	30.43
40,001-80,000	24.60	19.05	-22.58	17.28	6.17	-64.29
80,001-100,000	10.32	11.11	7.69	11.11	7.41	-33.33
มากกว่า 100,001 บาท	11.90	0.00	-100.00	4.94	2.47	-50.00

■ **สัดส่วนอาชีพ**

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการจ้างงานที่จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้สุทธิเฉลี่ย 63,611 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็น 83,016 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วน 45.80 % มีความเปลี่ยนแปลงโดยหันมาประกอบอาชีพปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากที่สุด ในสัดส่วน 208 % อาชีพอื่นๆจึงลดลงตามลำดับ ได้แก่ อาชีพอื่นๆ ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชและรับจ้าง โดยคิดเป็นสัดส่วน 100 %, 70 %, 58.33 %, 53.33 % และ 38.33 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่าการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้การรวมกลุ่มของสมาชิกในการทำเกษตรแปลงรวมในอดีตประกอบด้วย 4 กลุ่มวิสาหกิจ คือ กลุ่มวิสาหกิจกิจกรรมไร้สาร กลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดภัย กลุ่มวิสาหกิจผู้เลี้ยงโคและกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวโดยสามารถจ้างงานได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 1-2 คน ซึ่งในอนาคตจะสามารถจ้างงานได้เพิ่มขึ้นเพราะปัจจุบันอยู่ในช่วงการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอีก 11 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม

ป่าชุมชน กลุ่มปลูกผลไม้ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มนวดแผนโบราณ และกลุ่มจัดการประปาชุมชน

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนการจ้างงานที่จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนรายได้สุทธิเฉลี่ย 14,062 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็น 17,815 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วน 21 % มีความเปลี่ยนแปลงโดยหันมาประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน 275 % ตามมาด้วยอาชีพเลี้ยงสัตว์ 150 % โดยมีอาชีพที่มีสัดส่วนลดลงคือ อาชีพปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชและรับจ้าง คิดเป็นสัดส่วน 73.33 %, 50.00 % และ 13.46 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล มีสัดส่วนความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในกลุ่ม สัดส่วนการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นเกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกในการทำเกษตรแปลงรวมในอดีตประกอบด้วย 2 กลุ่มวิสาหกิจ คือ กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์และกลุ่มวิสาหกิจเกษตรชีวภาพ โดยสามารถจ้างงานได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 1 คน ซึ่งในอนาคตจะสามารถจ้างงานได้เพิ่มขึ้นเพราะปัจจุบันอยู่ในช่วงการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอีก 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทำขนมหวาน กลุ่มมะปรางหวานและกลุ่มถักพรมเช็ดเท้า

■ สัดส่วนการมูลค่าในการกู้ยืม

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนการกู้ยืมที่ลดลงเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในการวางแผนเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรของครัวเรือนในพื้นที่โครงการ โดยมีสัดส่วนมูลค่าการกู้ยืมเพิ่มขึ้นในส่วนของการกู้ไม่เกิน 10,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 228.57 % ตามมาด้วยส่วนของการไม่กู้ยืมและการกู้ระหว่าง 10,001-20,000 และ กู้ระหว่าง 80,001-100,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 200 %, 130.77 % และ 7.69 % ส่วนสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืมที่ลดลง คือ ช่วงมากกว่า 100,000 ,ไม่กู้เพิ่ม ตามมาด้วยการกู้ระหว่าง 20,001-40,000 และ 40,001-80,000 คิดเป็นสัดส่วน 52.38 %, 22.58 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่าการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ส่งผลให้ ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม มีสัดส่วนการกู้ยืมที่ลดลง จากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนการกู้ยืมเฉลี่ย 45,667 บาทต่อปี ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการสมาชิกมีสัดส่วนการกู้ยืมลดลงเป็น 28,135 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 62.30 ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีสัดส่วนการกู้ยืมที่ลดลงจากเดิมก่อนเข้าร่วมโครงการสัดส่วนการกู้ยืมเฉลี่ย 34,938 บาทต่อปี ลดลงเป็น 27,901 บาทต่อปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25.20 โดยมีสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืมเพิ่มขึ้นในส่วนของการกู้ระหว่าง 10,001-

20,000 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.67 ตามมาด้วยการไม่กู้ยืมและกู้ระหว่าง 20,001-40,000 บาท คิดเป็นสัดส่วน 60 % และ 30.43 % ส่วนสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืมที่ลดลง คือการกู้ช่วง 40,001-80,000, มากกว่า 100,000, 80,001-100,000 และน้อยกว่า 10,000 บาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 64.29 %, 50 %, 33.33 % และ 28.57 % ข้อมูลจากการสำรวจบ่งชี้ได้ว่า การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่งผลให้สัดส่วนรายได้ที่ลดลงเกิดจากสมาชิกเดิมยังคงประกอบอาชีพรับจ้าง แต่ยังไม่เข้ามาทำกินในพื้นที่ในลักษณะอาชีพเสริม กิจกรรมการรวมกลุ่มของสมาชิกจึงสามารถทำได้ยากเพราะสมาชิกทั้งหมดได้รับเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

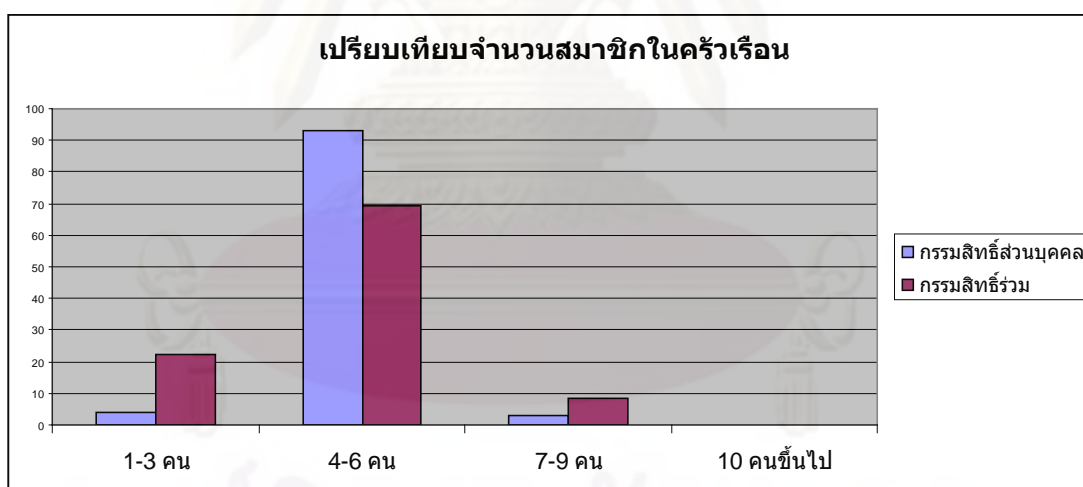
5.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วม

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 5.17 เปรียบเทียบจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน				
1-3 คน	5	3.97	18	22.22
4-6 คน	117	92.86	56	69.14
7-9 คน	4	3.17	7	8.64
10 คนขึ้นไป	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	81	100
มากที่สุด	8		9	
น้อยที่สุด	2		3	
เฉลี่ย	4.97		4.20	

แผนภูมิที่ 5.13 เปรียบเทียบถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

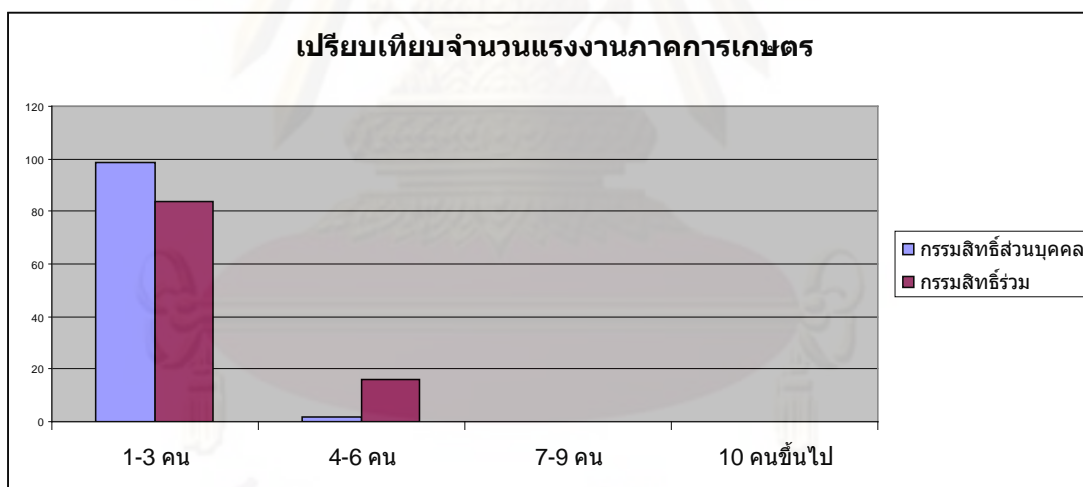
จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนสมาชิกในช่วง 4-6 คนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 92.86 รองลงมาคือ 1-3 คนโดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.97 และจำนวน 7-9 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.17 โดยครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุดคือ 8 คน น้อยที่สุดคือ 2 คน ในชุมชนดังกล่าวมีสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.97 คน ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีจำนวนสมาชิกในช่วง 4-6 คนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 69.14 รองลงมาคือ 1-3 คนโดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.22 และ 7-9 คน

คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.64 โดยครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุดคือ 9 คน น้อยที่สุดคือ 3 คน ในชุมชนดังกล่าวมีสมาชิกเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.20 คน

2. แรงงานภาคการเกษตร

ตารางที่ 5.18 เปรียบเทียบจำนวนแรงงานภาคการเกษตรของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแรงงานภาคการเกษตร				
1-3 คน	124	98.41	68	83.95
4-6 คน	2	1.59	13	16.05
7-9 คน	0	0.00	0	0.00
10 คนขึ้นไป	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	81	100
มากที่สุด	5		6	
น้อยที่สุด	2		1	
เฉลี่ย	2.04		2.64	

แผนภูมิที่ 5.14 เปรียบเทียบจำนวนแรงงานภาคการเกษตรของสมาชิก

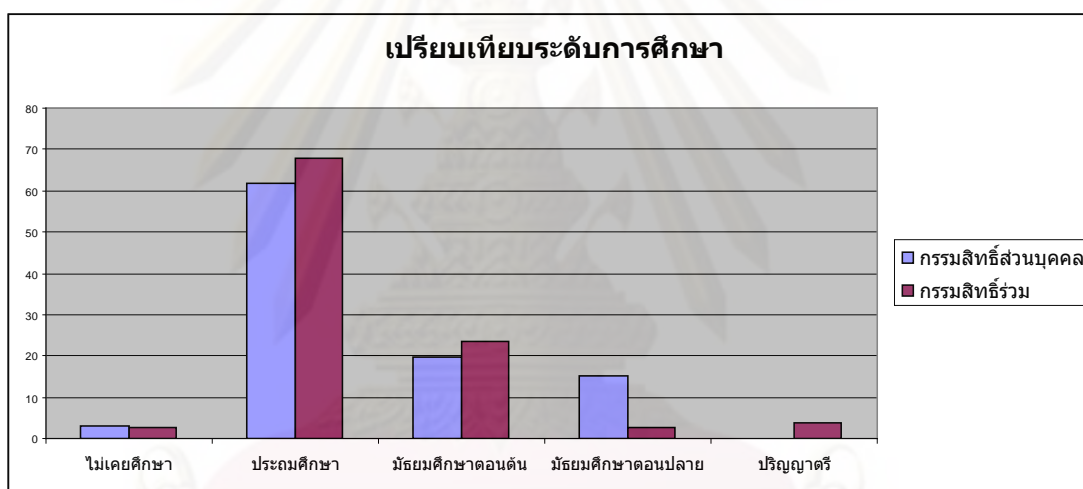
จากการศึกษาพบว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในช่วง 1-3 คนมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 98.41 รองลงมาคือ 4-6 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.59 โดยครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานมากที่สุดคือ 5 คน น้อยที่สุดคือ 2 คน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.04 คน ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในช่วง 1-3 คน มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 83.95 รองลงมาคือ 4-6 คนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.05 โดยครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานมากที่สุดคือ 6 คน น้อยที่สุดคือ 1 คน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.64 คน

3. ระดับการศึกษา

ตารางที่ 5.19 เปรียบเทียบระดับการศึกษาของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนคอนยอก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา				
ไม่เคยศึกษา	4	3.17	2	2.47
ประถมศึกษา	78	61.90	55	67.90
มัธยมศึกษาตอนต้น	25	19.84	19	23.46
มัธยมศึกษาตอนปลาย	19	15.08	2	2.47
ปริญญาตรี	0	0.00	3	3.70
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	81	100

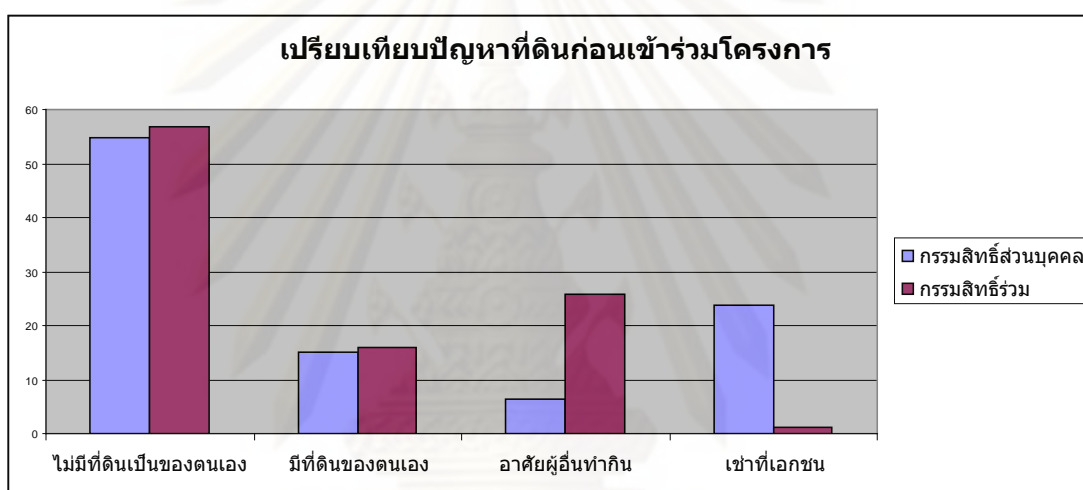
แผนภูมิที่ 5.15 เปรียบเทียบระดับการศึกษาของสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกมีระดับการศึกษาในช่วงประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 61.90 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.84 ตามมาด้วยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.08 และไม่เคยศึกษา คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.17 ส่วนบ้านมั่นคงชนบท ตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก สมาชิกมีระดับการศึกษาในช่วงประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 67.90 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.46 ตามมาด้วยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.08 และไม่เคยศึกษาคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.47

4. ปัญหาที่ดินก่อนเข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 5.20 เปรียบเทียบปัญหาที่ดินก่อนเข้าร่วมโครงการของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนคอนยอก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาที่ดินก่อนเข้าร่วมโครงการ				
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	69	54.76	46	56.79
มีที่ดินของตนเอง	19	15.08	13	16.05
อาศัยผู้อื่นทำกิน	8	6.35	21	25.93
เช่าที่เอกชน	30	23.81	1	1.23
รวม	126	100	81	100

แผนภูมิที่ 5.16 เปรียบเทียบปัญหาที่ดินก่อนเข้าร่วมโครงการของสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปัญหาที่สำคัญที่สุดของสมาชิกก่อนเข้าร่วมโครงการ คือ การไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.76 รองลงมาคือเช่าที่เอกชนทำกิน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.81 และอาศัยที่ดินผู้อื่นทำกิน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.35 โดยมีกลุ่มสมาชิกที่มีที่ดินเป็นของตนเองคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.08 แต่ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกทุกครัวเรือนมีที่ดินทำกินจำนวน 2-2-0 ไร่ เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมทุกครัวเรือน ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก ปัญหาที่สำคัญที่สุดของสมาชิกก่อนเข้าร่วมโครงการคือการไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.79 รองลงมาคืออาศัยผู้อื่นทำกิน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25.93 และเช่าที่เอกชนในการทำกิน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.23 ตามลำดับ โดยมีกลุ่มสมาชิกที่มีที่ดินเป็นของตนเองคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.05 ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกทุกครัวเรือนได้มีที่ดินทำกินจำนวน 2-2-0 ไร่ โดยมีเอกสารสิทธิการถือครองเป็น สปก.4-01

5. อาชีพ

ตารางที่ 5.21 เปรียบเทียบการประกอบอาชีพของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ								
ปลูกพืช	15	11.90	7	5.56	4	4.94	2	2.47
เลี้ยงสัตว์	12	9.52	5	3.97	6	7.41	15	18.52
ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์	25	19.84	77	61.11	15	18.52	4	4.94
ค้าขาย	20	15.87	6	4.76	4	4.94	15	18.52
รับจ้าง	50	39.68	31	24.60	52	64.20	45	55.56
อื่นๆ	4	3.17	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา อาชีพเดิมของสมาชิกก่อนเข้าร่วมโครงการคืออาชีพรับจ้างซึ่งมีมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.68 รองลงมาคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.84 และการค้าขาย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.87 ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกทุกคนเร็ววันได้มีความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต โดยการเข้ามาใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินสัดส่วนการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จึงเพิ่มขึ้น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 61.11 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก อาชีพเดิมของสมาชิกก่อนเข้าร่วมโครงการคืออาชีพรับจ้างซึ่งมีมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 64.20 รองลงมาคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.52 ภายหลังจากเข้าร่วมโครงการ สมาชิกส่วนใหญ่ยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่ได้ลดสัดส่วนในบางอาชีพลง เช่น อาชีพรับจ้างและได้เปลี่ยนเป็น ค้าขายและเลี้ยงสัตว์มากขึ้นคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.51 ซึ่งเป็นผลมาจากการรวมกลุ่ม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

1. รายได้ครัวเรือน

ตารางที่ 5.22 เปรียบเทียบรายได้ต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนคอนยอก			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ครัวเรือน								
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
10,001-20,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
20,001-40,000	0	0.00	0	0.00	4	4.94	1	1.23
40,001-60,000	75	59.52	35	27.78	6	7.41	7	8.64
60,001-80,000	5	3.97	7	5.56	7	8.64	9	11.11
80,001-100,000	26	20.63	68	53.97	60	74.07	29	35.80
มากกว่า 100,001 บาท	20	15.87	16	12.70	4	4.94	35	43.21
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100
ครัวเรือนมีรายได้มากที่สุด	110,000		140,000		120,000		110,000	
ครัวเรือนมีรายได้น้อยที่สุด	42,000		46,000		26,500		24,000	
ค่าเฉลี่ย	63,611		83,016		80,506		92,148	
S.D.	27,739		28,902		18,626		20,243	

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้อยู่ในช่วง 80,001-100,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 53.97 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายได้อยู่ในช่วง 40,001-60,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 59.52 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้มากกว่า 100,001 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.21 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายได้อยู่ในช่วง 80,001-100,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 74.07

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. รายจ่ายครัวเรือน

ตารางที่ 5.23 เปรียบเทียบรายจ่ายต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายครัวเรือน								
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
10,001-20,000	0	0.00	0	0.00	1	1.23	4	4.94
20,001-40,000	3	2.38	6	4.76	7	8.64	6	7.41
40,001-60,000	15	11.90	40	31.75	25	30.86	10	12.35
60,001-80,000	5	3.97	5	3.97	10	12.35	15	18.52
80,001-100,000	83	65.87	64	50.79	27	33.33	33	40.74
มากกว่า 100,001 บาท	20	15.87	11	8.73	11	13.58	13	16.05
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100
ครัวเรือนมีรายจ่ายมากที่สุด	120,000		110,000		110,000		120,000	
ครัวเรือนมีรายจ่ายน้อยที่สุด	35,000		21,000		14,000		15,000	
ค่าเฉลี่ย	88,135		74,968		69,309		78,185	
S.D.	19,957		23,748		26,622		29,001	

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายจ่ายลดลง โดยมีรายจ่ายอยู่ในช่วง 80,001-100,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50.79 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายจ่ายอยู่ในช่วง 80,001-100,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50.79 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้น โดยมีรายจ่ายมากกว่า 80,001-100,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40.74 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายจ่ายอยู่ในช่วง 80,001-100,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.33

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. รายได้ครัวเรือนสุทธิ

ตารางที่ 5.24 เปรียบเทียบรายได้สุทธิต่อครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ครัวเรือนสุทธิ								
น้อยกว่า 10,000 บาท	97	76.98	33	26.19	22	27.16	22	27.16
10,001-20,000	22	17.46	56	44.44	54	66.67	44	54.32
20,001-40,000	7	5.56	37	29.37	5	6.17	6	7.41
40,001-60,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	9	11.11
60,001-80,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
80,001-100,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
มากกว่า 100,001 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100
ครัวเรือนมีรายได้สุทธิมากที่สุด		35,000		37,000		37,000		21,000
ครัวเรือนมีรายได้สุทธิน้อยที่สุด		8,000		9,000		7,000		9,000
ค่าเฉลี่ย		10,444		19,302		14,062		17,815
S.D.		5,450		10,452		6,458		10,955

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น โดยมีรายได้สุทธิอยู่ในช่วง 10,001-20,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 44.44 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายได้สุทธิอยู่ในช่วง น้อยกว่า 10,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.98 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนรายได้สุทธิลดลง โดยมีรายได้สุทธิมากกว่า 10,001-20,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 54.32 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายได้สุทธิอยู่ในช่วง 10,001-20,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.67

4. มูลค่าในการกู้ยืมในครัวเรือน

ตารางที่ 5.25 เปรียบเทียบมูลค่าในการกู้ยืมในครัวเรือน ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มูลค่าในการกู้ยืมในครัวเรือน								
ไม่กู้ยืม	5	3.97	15	11.90	5	6.17	8	9.88
น้อยกว่า 10,000 บาท	7	5.56	23	18.25	14	17.28	10	12.35
10,001-20,000	13	10.32	30	23.81	12	14.81	20	24.69
20,001-40,000	42	33.33	20	15.87	23	28.40	30	37.04
40,001-60,000	31	24.60	24	19.05	14	17.28	5	6.17
60,001-80,000	7	5.56	6	4.76	4	4.94	2	2.47
80,001-100,000	13	10.32	8	6.35	7	8.64	4	4.94
มากกว่า 100,001 บาท	8	6.35	0	0.00	2	2.47	2	2.47
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100
มูลค่าการกู้ยืมมากที่สุด	130,000		95,000		145,000		130,000	
มูลค่าการกู้ยืมน้อยที่สุด	0		0		0		0	
ค่าเฉลี่ย	45,667		28,135		34,938		27,901	
S.D.	32,324		26,410		30,695		26,738	

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืมลดลง โดยมีมูลค่าในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 10,001-20,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.81 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีมูลค่าในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 20,001-40,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.33 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืมเพิ่มขึ้น โดยมีมูลค่าในการกู้ยืมมากกว่า 20,001-40,000 บาท/ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 37.04 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีมูลค่าในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 20,001-40,000 บาท/ปี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.40

5. จำนวนแห่งที่กู้ยืม

ตารางที่ 5.26 เปรียบเทียบจำนวนแห่งในการกู้ยืม ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแห่งในการกู้ยืมเงิน								
ไม่กู้ยืม	4	3.17	54	42.86	5	6.17	16	19.75
กู้ 1 แห่ง	33	26.19	50	39.68	27	33.33	57	70.37
กู้ 2 แห่ง	54	42.86	22	17.46	34	41.98	8	9.88
กู้ 3 แห่ง	35	27.78	0	0.00	15	18.52	0	0.00
กู้ 4 แห่ง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
กู้ 5 แห่ง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100.00
ครัวเรือนที่กู้มากที่สุด		3		2		3		2
ครัวเรือนที่กุน้อยที่สุด		0		0		0		0
ค่าเฉลี่ย		1.95		1		2		1
S.D.		0.82		1		1		1

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนจำนวนแห่งในการกู้ยืมลดลง โดยมีจำนวนแห่งในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 2 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.68 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีจำนวนแห่งในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 1 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.86 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีสัดส่วนจำนวนแห่งในการกู้ยืมลดลง โดยมีจำนวนแห่งในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 2 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.37 ซึ่งต่างจากช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยมีจำนวนแห่งในการกู้ยืมอยู่ในช่วง 1 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.98

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. แหล่งสินเชื่อและเหตุผลในการกู้ยืม

ตารางที่ 5.27 เปรียบเทียบแหล่งสินเชื่อและเหตุผลในการกู้ยืม ก่อน-หลังของสมาชิกภายในโครงการ

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งสินเชื่อ								
ไม่กู้ยืม	4	3.17	54	42.86	5	6.17	16	19.75
ธนาคารพาณิชย์	0	0.00	0	0.00	17	20.99	23	28.40
ธกส.	32	25.40	20	15.87	22	27.16	32	39.51
กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์	10	7.94	27	21.43	16	19.75	0	0.00
พ่อค้า นายทุน	75	59.52	25	19.84	15	18.52	10	12.35
อื่นๆ	5	3.97	0	0.00	6	7.41	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100
เหตุผลในการกู้ยืม								
ไม่กู้ยืม	5	3.97	54	42.86	5	6.17	16	19.75
ลงทุนในการเกษตร	37	29.37	4	3.17	23	28.40	45	55.56
ใช้จ่ายในครอบครัว	41	32.54	33	26.19	5	6.17	12	14.81
การเกษตรและใช้จ่าย	43	34.13	35	27.78	46	56.79	8	9.88
อื่นๆ	0	0.00	0	0.00	2	2.47	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100

■ แหล่งสินเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่กู้ยืม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.86 ตามมาด้วยกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.43 ซึ่งในอดีตแหล่งสินเชื่อที่สมาชิกใช้ คือ กู้จากพ่อค้า นายทุนคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.81 ตามมาด้วย กู้จากธกส. คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.81 และกู้จากกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.94 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ากู้ธกส. คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.51 ตามมาด้วยกู้จากธนาคารพาณิชย์คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.40 ซึ่งในอดีตแหล่งสินเชื่อที่สมาชิกใช้ คือ ธกส. คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.16 ตามมาด้วย ธนาคารพาณิชย์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.99 และกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.75

▪ เหตุผลในการกู้ยืม

จากการศึกษาพบว่า เหตุผลในการกู้ยืม บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่ขอกู้ยืมเพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.86 ตามมาด้วยกู้ไปเพื่อใช้จ่ายภาคการเกษตรและใช้จ่ายในครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.78 ซึ่งในอดีตจะกู้ไปใช้ในเรื่องภาคการเกษตรและใช้จ่ายในครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.13 และใช้จ่ายภายในครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 32.54 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ากู้ไปเพื่อใช้จ่ายภาคการเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.56 ตามมาด้วยไม่ขอกู้ยืมเพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.75 ซึ่งในอดีตจะกู้ไปใช้ในเรื่องภาคการเกษตรและใช้จ่ายในครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.79 และใช้จ่ายภาคการเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.40

7. ความต้องการสินเชื่อและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

ตารางที่ 5.28 เปรียบเทียบความต้องการสินเชื่อและความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความต้องการสินเชื่อ				
ต้องการกู้เพิ่ม	55	43.65	35	43.21
ไม่ต้องการกู้เพิ่ม	71	56.35	46	56.79
รวม	126	100	81	100
ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน				
ดีขึ้น	87	69.05	48	59.26
เหมือนเดิม	31	24.60	24	29.63
แย่ลงกว่าเดิม	8	6.35	9	11.11
รวม	126	100	81	100

▪ ความต้องการสินเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่ต้องการกู้เพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.35 ส่วนที่ต้องการกู้เพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.65 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่ต้องการกู้เพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.79 ส่วนที่ต้องการกู้เพิ่ม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.21

■ ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามี ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 69.05 รู้สึกเหมือนเดิม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24.69 และให้ความเห็นว่าแย่กว่าเดิม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.35 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามี ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 59.26 รู้สึกเหมือนเดิม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 29.63 และให้ความเห็นว่าแย่กว่าเดิม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.11

3. เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. สภาพปัญหาและความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน

ตารางที่ 5.29 เปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาในการประกอบอาชีพ				
ที่ดินสำหรับทำกินไม่เพียงพอ	20	15.87	25	30.86
ปัญหาค่าเช่าที่ดินราคาแพง	0	0.00	0	0.00
ปัญหาการขาดแคลนน้ำ	27	21.43	0	0.00
ปัญหาโรคและแมลง	9	7.14	12	14.81
ปัญหาต้นทุนการผลิตราคาแพง	28	22.22	27	33.33
ปัญหาขาดแคลนแรงงาน	1	0.79	0	0.00
ปัญหาผลผลิตตกต่ำ	33	26.19	2	2.47
ปัญหาเส้นทางคมนาคมไม่สะดวก	8	6.35	15	18.52
ปัญหาอื่นๆ	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	81	100
ความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน				
ไม่บังคับ	65	51.59	45	55.56
ต้องการให้ประกอบอาชีพทางการเกษตร	44	34.92	22	27.16
ต้องการให้ประกอบอาชีพนอกการเกษตร	15	11.90	14	17.28
อื่นๆ	2	1.59	0	0.00
รวม	126	100	81	100

▪ ปัญหาในการประกอบอาชีพ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าปัญหาที่มีความสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพเป็นอันดับ 1 คือ ปัญหาผลผลิตตกต่ำ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.19 ตามมาด้วยปัญหาต้นทุนการผลิตราคาแพง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.22 อันดับ 3 คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 21.43 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าปัญหาที่มีความสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพเป็นอันดับ 1 คือ ปัญหาต้นทุนการผลิตราคา คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.33 รองลงมาคือ ที่ดินสำหรับทำกินไม่เพียงพอคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.86

▪ ความต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่บังคับแก่ลูกหลานในการประกอบอาชีพเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 51.59 รองลงมาคือต้องการให้ลูกหลานประกอบอาชีพเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.92 ต้องการให้ประกอบอาชีพนอกการเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.90 และอื่นๆ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.59 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่บังคับแก่ลูกหลานในการประกอบอาชีพเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.56 รองลงมาคือต้องการให้ลูกหลานประกอบอาชีพเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.16 และต้องการให้ประกอบอาชีพนอกการเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.28

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การได้-เสียประโยชน์จากการรูปแบบการถือครองที่ดิน

ตารางที่ 5.30 เปรียบเทียบการได้ - เสียประโยชน์จากการรูปแบบการถือครองที่ดิน

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การได้ประโยชน์จากการถือครองที่ดิน				
ความมั่นใจในสิทธิการถือครอง	33	26.19	57	70.37
ช่วยในการแก้ไขปัญหาผลผลิต	2	1.59	2	2.47
ช่วยในการหาปัจจัยการผลิต	20	15.87	10	12.35
ช่วยปรับปรุงถนนและท่อส่งน้ำ	67	53.17	3	3.70
ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ	3	2.38	5	6.17
อื่นๆ	1	0.79	4	4.94
รวม	126	100	81	100
การเสียประโยชน์จากการถือครองที่ดิน				
ต้องมีการประชุมบ่อยครั้ง	57	45.24	6	7.41
ทำให้พื้นที่ในการถือครองลดลง	35	27.78	1	1.23
รวมตัวกันยาก	19	15.08	55	67.90
ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ	15	11.90	15	18.52
อื่นๆ	0	0.00	4	4.94
รวม	126	100	81	100

■ การได้ประโยชน์จากการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าช่วยปรับปรุงถนนและท่อส่งน้ำ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 53.17 ตามมาด้วยความมั่นใจในสิทธิการถือครอง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.19 และช่วยในการหาปัจจัยการผลิต คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.87 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าความมั่นใจในสิทธิการถือครอง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.73 ตามมาด้วยช่วยในการหาปัจจัยการผลิต คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 12.35 และไม่มีความเห็น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.17

■ การเสียประโยชน์จากการถือครองที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าต้องมีการประชุมบ่อยครั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 45.24 ตามมา

ด้วยทำให้พื้นที่ในการถือครองลดลง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.78 และรวมตัวกันยากทำ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.08 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ารวมตัวกันยาก คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 67.90 ตามมาด้วยไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.52 ต้องมีการประชุมบ่อยครั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.41

3. การเข้าร่วมกิจกรรมการประชุม ทักษะคดี ความพึงพอใจและความต้องการในกรรมสิทธิ์ที่ดินของสมาชิก

ตารางที่ 5.31 เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุม ทักษะคดี ความพึงพอใจและความต้องการในกรรมสิทธิ์ที่ดินของสมาชิก

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว		ชุมชนดอนยอ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมของสมาชิก				
ทุกครั้ง	14	11.11	9	11.11
บางครั้ง	112	88.89	72	88.89
ไม่เคยเข้าร่วมเลย/ไม่มีกิจกรรม	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	81	100
การสนับสนุนกรรมสิทธิ์ร่วมของหน่วยงานรัฐ				
เห็นด้วย	44	34.92	18	22.22
ไม่เห็นด้วย	59	46.83	54	66.67
ไม่มีความเห็น/ไม่ตอบ	23	18.25	9	11.11
รวม	126	100	81	100
ความพึงพอใจในกรรมสิทธิ์ที่ดินปัจจุบัน				
ได้ประโยชน์	84	66.67	57	70.37
เสียประโยชน์	13	10.32	14	17.28
ไม่ได้ ไม่เสีย	5	3.97	3	3.70
ทั้งได้ ทั้งเสีย	2	1.59	2	2.47
ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ	22	17.46	5	6.17
รวม	126	100	81	100
ความต้องการกรรมในสิทธิ์ที่ดิน				
กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล	120	95.24	78	96.30
กรรมสิทธิ์ร่วม	6	4.76	3	3.70
รวม	126	100	81	100

■ การเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมของสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า โครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเข้าร่วมการประชุมเป็นบางครั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 88.89 และเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.11

■ การสนับสนุนกรรมสิทธิ์ร่วมของหน่วยงานรัฐ

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่เห็นด้วย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46.83 ตามมาคือเห็นด้วย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.92 และไม่เห็นมีความเห็น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.25 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าไม่เห็นด้วย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.67 ตามมาคือเห็นด้วย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22.22 และไม่เห็นมีความเห็น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.11

■ ความพึงพอใจในกรรมสิทธิ์ที่ดินปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าได้ประโยชน์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.67 ตามมาด้วยไม่มีความเห็น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.46 และเสียประโยชน์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10.32 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าได้ประโยชน์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.37 ตามมาด้วยเสียประโยชน์ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.28 และไม่เห็นมีความเห็น คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 6.17

■ ความต้องการกรรมในสิทธิ์ที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าต้องการกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 95.24 ตามมาด้วยกรรมสิทธิ์ร่วม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 4.76 ส่วนบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าต้องการกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 96.30 ตามมาด้วยกรรมสิทธิ์ร่วม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.70

สรุป

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ภายในชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง เพราะรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม สมาชิกส่วนใหญ่จึงรู้สึกถึงเป็นเจ้าของในกรรมสิทธิ์ที่ดินร่วมกัน การวางแผนพัฒนาจำเป็นต้องรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันวางแผนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สมาชิกส่วนใหญ่จึงเน้นให้ความสำคัญในเรื่องการออมทรัพย์และการพัฒนาระบบวิสาหกิจภายในชุมชนโดยเห็นได้จากภายในชุมชนมีกลุ่มวิสาหกิจถึง 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจกิจกรรมไร้สาร กลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดสาร กลุ่มวิสาหกิจผู้เลี้ยงโค กลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยว และยังมีกรพัฒนากลุ่มกิจกรรมอีก 11 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแม่บ้านทอผ้า กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มหมอนวดแผนโบราณ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มป่าชุมชนและกลุ่มบริหารจัดการประปาชุมชน จากการรวมกลุ่มส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางอาชีพและด้านรายได้ของสมาชิก การศึกษาถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจ จึงศึกษาในประเด็นผลกระทบจากภายในและภายนอกของชุมชน ผลกระทบภาคการผลิตและผลกระทบภาคการตลาด จากการศึกษาพบว่าสมาชิกภายในชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยปัจจุบันกลุ่มมีทุนจากการออมรวม 171,400 บาท แบ่งออกเป็น ออมทรัพย์กลุ่มจำนวน 126,400 บาทและออมสวัสดิการจำนวน 45,000 บาท ผลมากจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่งผลให้ ชุมชนมีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพลดลง จาก 88,134 บาท/ปี ลดลงเหลือ 74,968 บาท/ปี มีสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมรายได้เฉลี่ย 63,611 บาท/ปี เพิ่มขึ้นเป็น 83,016 บาท/ปี มีรายจ่ายที่ลดลง จาก 88,135 บาท/ปี ลดลงเหลือ 74,968 บาท/ปี สัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น จากเดิม 10,444 บาท/ปี ภายหลังจากเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 19,302 บาท/ปี สมาชิกส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากที่สุด มีสัดส่วนในการกู้ยืมลดลง จากเดิม 45,667 บาท/ปี ลดลงเป็น 28,135 บาท/ปี ผลจากการรวมกลุ่มและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัจจุบันจะพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ คิดว่ารูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยที่ไม่ต้องการกู้เพิ่ม และให้ความเห็นว่าร่วมกันว่าจะไม่บังคับแก่ลูกหลานในการประกอบอาชีพเกษตร ในด้านการได้ประโยชน์จากการถือครองที่ดิน สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ารูปแบบการถือครองที่ดินช่วยปรับปรุงถนนและท่อส่งน้ำ สมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมเป็นครั้งคราว สมาชิกส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยสนับสนุนเรื่องรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม เพราะยังไม่มีชัดเจนในด้านการถือครองกรรมสิทธิ์และการเข้าถึงสถาบันทาง

การเงิน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ ต้องการกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเพราะสามารถสร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดินในระยะยาวได้

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมีระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับน้อย เพราะรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล สมาชิกส่วนใหญ่จะได้รับเอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน เป็นผลให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการใช้พื้นที่ สมาชิกส่วนใหญ่จะเน้นให้ความสำคัญเอกสารสิทธิและการออมทรัพย์ เพราะจะมีส่วนสำคัญในการกั๊ยืมทุน เพื่อนำทุนไปใช้ลงทุนไปในภาคการเกษตร เห็นได้จากกลุ่มวิสาหกิจที่มีอยู่ 2 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลา กลุ่มวิสาหกิจเกษตรชีวภาพและกำลังก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมอีก 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทำขนมหวาน กลุ่มแม่บ้านมุสลิม กลุ่มมะพร้าวหวาน กลุ่มถักพรมเช็ดเท้า จากการรวมกลุ่มส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางอาชีพและด้านรายได้ของสมาชิก การศึกษาถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจ จึงศึกษาในประเด็นผลกระทบจากภายในและภายนอกของชุมชน ผลกระทบภาคการผลิตและผลกระทบภาคการตลาด จากการศึกษาพบว่า สมาชิกภายในชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น โดยปัจจุบันมีเงินรวม 103,400 บาท แบ่งออกเป็น ออมทรัพย์กลุ่มจำนวน 85,000 บาทและออมสวัสดิการจำนวน 18,400 บาท ผลมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่งผลให้ ชุมชนมีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น จาก 88,134 บาท/ปีเพิ่มขึ้นเป็น 74,968 บาท/ปี มีสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากเดิมก่อนเข้าร่วมรายได้เฉลี่ย 80,506 บาท/ปี เพิ่มขึ้นเป็น 92,148 บาท/ปี มีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น จาก 63,309 บาท/ปี เพิ่มขึ้นเป็น 78,175 บาท/ปี สัดส่วนรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น จากเดิม 14,062 บาท/ปี ภายหลังจากเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 17,815 บาท/ปี สมาชิกส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด มีสัดส่วนในการกั๊ยืมลดลง จากเดิม 34,938 บาท/ปี ลดลงเป็น 27,901 บาท/ปี ผลจากการรวมกลุ่มและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปัจจุบันจะพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ คิดว่ารูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยที่ไม่ต้องการกั๊ยเพิ่ม และให้ความเห็นร่วมกันว่าจะไม่บังคับแก่ลูกหลานในการประกอบอาชีพเกษตร ในด้านการได้ประโยชน์จากการถือครองที่ดิน สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ารูปแบบการถือครองที่ดินช่วยให้เกิดความมั่นใจในสิทธิการถือครอง สมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมเป็นครั้งคราว สมาชิกส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยสนับสนุนเรื่องรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม เพราะยังไม่มีความชัดเจนในด้านการถือครองกรรมสิทธิ์และการเข้าถึงสถาบันทางการเงิน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ ต้องการกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเพราะสามารถสร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดินในระยะยาวได้

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัย คือ การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมภายในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน โดยวิเคราะห์ได้จาก 4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและการเปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กระบวนการเหล่านี้เป็นผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดีกว่าชุมชนที่ครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

▪ ลักษณะการถือครองที่ดิน บริบทด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาภายในพื้นที่

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีสมาชิกทั้งหมด 150 ครัวเรือน ปัจจุบันเข้าทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ แต่ละครัวเรือนถือครองที่ดินเฉลี่ย 2-2-0 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ดังนั้นสมาชิกทุกครัวเรือนจึงมีสิทธิเข้าไปทำกินในพื้นที่โดยไม่สามารถขายหรือเปลี่ยนมือในการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ในพื้นที่ทำกินมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการประกอบอาชีพ ประกอบด้วยระบบไฟฟ้า ระบบประปา ถนน บ่อน้ำภายในชุมชน โครงการมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 705 ไร่ แบ่งออกเป็น พื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย 450 ไร่ พื้นที่แปลงเศรษฐกิจพอเพียง 200 ไร่ พื้นที่ส่วนกลาง 5 ไร่ พื้นที่ส่วนกลางนิคม 50 ไร่ ในประเด็นการจ้างงาน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีสมาชิกในวัยแรงงานเฉลี่ย 1-3 คน อาชีพที่มีในพื้นที่ปัจจุบัน คือ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ค้าขายและรับจ้าง รายได้จากการประกอบอาชีพและกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกมีรายได้เฉลี่ย 83,016 บาทต่อปี คิดเป็นรายจ่ายเฉลี่ย 74,968 บาทต่อปี คงเหลือสุทธิเฉลี่ย 19,302 บาทต่อปี มีสัดส่วนการกู้เงินเฉลี่ย 28,135 บาท ปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่ไม่กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินนอกระบบแต่จะกู้จากแหล่งเงินภายในโดยใช้กลุ่มเป็นตัวค้ำประกันโดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3-5 บาทต่อเดือน

บ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก จังหวัดนครนายก มีสมาชิกทั้งหมด 145 ครัวเรือน ปัจจุบันทำกินอยู่ในพื้นที่ทำกินเดิมโดยมีส่วนหนึ่งที่เข้ามาทำกินภายในพื้นที่ แต่ละครัวเรือนถือครองที่ดินเฉลี่ย 2-2-0 ไร่ สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย อีกส่วนประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ซึ่งกลุ่มดังกล่าวปัจจุบันได้เข้ามาทำกินภายในโครงการ ชุมชนนี้ถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ดังนั้นสมาชิกทุกครัวเรือนจึงมีสิทธิเข้าไปทำกินในพื้นที่โดยสามารถขายหรือเปลี่ยนมือในสิทธิการถือครองกรรมสิทธิ์ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่ม ในพื้นที่ทำกินมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการประกอบอาชีพ ได้แก่ ถนนและบ่อน้ำภายในชุมชน โครงการมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 578 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย 490 ไร่ พื้นที่แปลงสาธิต 8 ไร่ พื้นที่ส่วนกลาง 80 ไร่ ในประเด็นการจ้างงาน ครัวเรือนส่วนใหญ่มีสมาชิกในวัยแรงงานเฉลี่ย 1-3 คน อาชีพที่มีในพื้นที่ปัจจุบัน คือรับจ้าง ค้าขาย ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ รายได้จากประกอบอาชีพและกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกมีรายได้เฉลี่ย 92,148 บาทต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ย 78,185 บาทต่อปี คงเหลือรายได้สุทธิเฉลี่ย 17,815 บาทต่อปี มีสัดส่วนการกู้เงินเฉลี่ย 27,901 บาท ครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ต้องการกู้เพิ่ม การกู้เงินส่วนใหญ่ใช้เอกสารสิทธิ์เป็นตัวค้ำประกันโดยกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรโดยผู้มาเพื่อลงทุนเพิ่มเพื่อในภาคการเกษตร การกู้เงินจะเสียค่าดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อปี

■ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม มีระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง เพราะรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม สมาชิกส่วนใหญ่จึงรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดินร่วมกัน จำเป็นต้องรวมกลุ่ม ร่วมกันวางแผนในการใช้ประโยชน์พื้นที่ สมาชิกส่วนใหญ่จึงเน้นให้ความสำคัญในเรื่องการออมทรัพย์และการพัฒนาระบบวิสาหกิจภายในชุมชน เห็นได้จากกลุ่มวิสาหกิจที่มีถึง 4 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจสีกรรมไร้สาร กลุ่มวิสาหกิจเกษตรปลอดสาร กลุ่มวิสาหกิจผู้เลี้ยงโค กลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยว และอีกทั้งยังพัฒนากลุ่มกิจกรรมอีก 11 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มแม่บ้านทอผ้า กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มผลิตอิฐดินซีเมนต์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มหมอนวดแผนโบราณ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มป่าชุมชนและกลุ่มบริหารจัดการประปาชุมชน การพัฒนาอาชีพจำเป็นต้องใช้ทุนเพื่อลงทุนสำหรับการประกอบอาชีพ ปัจจุบันภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาอาชีพ จำนวน 10,650,000 บาท ได้รับจากภาคเอกชนจำนวน 170,000 บาท ชุมชนร่วมกันออกทรัพย์ได้อีกจำนวน 141,400 บาท รวม 10,820,000 บาท จากงบประมาณที่มี ส่งผลให้สมาชิกต้องร่วมกันวางแผน ตรวจสอบการใช้งบประมาณที่มีอยู่ ให้ได้รับ

ประโยชน์มากที่สุดกับทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆสามารถกู้เงินจากกองทุนส่วนกลางไปใช้ในการลงทุนของแต่ละอาชีพได้ โดยต้องชำระคืนในระยะเวลา 1 ปี โดยมีการคิดดอกเบี้ยจากการกู้ไปลงทุนร้อยละ 5 บาทต่อเดือน

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกมีรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมีระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับน้อย เพราะรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล สมาชิกส่วนใหญ่จะได้รับเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดิน เป็นผลให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนการใช้พื้นที่ สมาชิกส่วนใหญ่จะเน้นให้ความสำคัญเอกสารสิทธิ์และการออมทรัพย์ เพราะจะมีส่วนสำคัญในการกู้ยืมเงิน เพื่อนำทุนไปใช้ลงทุนไปในภาคการเกษตร เห็นได้จากกลุ่มวิสาหกิจที่มีอยู่ 2 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลา กลุ่มวิสาหกิจเกษตรชีวภาพและและกำลังก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมอีก 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทำขนมหวาน กลุ่มแม่บ้านมุสลิม กลุ่มมะพร้าวหวาน กลุ่มถักพรมเช็ดเท้า ปัจจุบันภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาอาชีพ จำนวน 6,700,000 บาท ได้รับจากภาคเอกชนจำนวน 120,000 บาท ชุมชนร่วมกันออกทรัพย์ได้อีกจำนวน 103,400 บาท รวม 6,820,000 บาท จากงบประมาณที่มี ส่งผลให้กรรมการชุมชนต้องร่วมกันวางแผน ตรวจสอบการใช้งานงบประมาณที่มีอยู่ ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุดกับทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆสามารถกู้เงินจากกองทุนส่วนกลางไปใช้ในการลงทุนของแต่ละอาชีพได้ โดยต้องชำระคืนในระยะเวลา 1 ปี โดยมีการคิดดอกเบี้ยจากการกู้ไปลงทุนร้อยละ 5 บาทต่อเดือน

■ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก มีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านการประกอบอาชีพ การลงทุนเพื่อการผลิต การตลาด รายได้ รายจ่าย และด้านการบริหารจัดการกันเองของสมาชิก

การศึกษาถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจในประเด็นผลกระทบของการพัฒนาเงินทุนจากภายในและภายนอก พบว่า สัดส่วนการออมทรัพย์ การจัดระบบสวัสดิการและงบประมาณ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีสัดส่วนที่ได้รับงบประมาณมากกว่าบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก ซึ่งเท่ากับ 10,650,000 บาท และ 6,700,000 บาท ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโดยได้รับความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชน คือ การที่ชุมชนร่วมกันถือครองที่ดินร่วมกันแบบ

กรรมสิทธิ์ร่วม เป็นผลให้สมาชิกในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาต้องร่วมกันวางแผนเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกัน ขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนก็สามารถเข้าไปหนุนร่วมพัฒนาโครงการร่วมกับภาคประชาชนได้ ส่วนรูปแบบการถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล สมาชิกส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการทำกินเฉพาะแปลงส่วนตัว ภาครัฐและภาคเอกชนก็ไม่สามารถเข้าไปร่วมพัฒนาโครงการได้ เนื่องจากในพื้นที่ไม่มีกลุ่มอาชีพ อีกทั้งยังเป็นที่ดินส่วนบุคคล การสนับสนุนที่เกิดขึ้นจึงสามารถทำได้เพียงพื้นที่รอบนอกโครงการเท่านั้น

การศึกษาถึงผลกระทบด้านภาคการผลิตในประเด็นสัดส่วนการลงทุนเพื่อการเพาะปลูก สัดส่วนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์และสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการลงทุนอื่นๆ พบว่า บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก ทั้งสองชุมชนมีสัดส่วนในการลงทุนที่ต่างกัน โดยที่บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้ที่ดินร่วมกัน โดยสมาชิกจะร่วมกันวางแผนเพื่อใช้ที่ดินแบบเกษตรแปลงรวม ส่งผลให้มีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพลดลง 17.50 % สมาชิกในชุมชนจะได้รับการหนุนเสริมจากภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ การหนุนเสริมความรู้ งบประมาณในการพัฒนา การรับซื้อผลผลิตจากการเกษตร ผลผลิตที่ได้จากสมาชิกในชุมชนจึงเป็นที่ต้องการของท้องตลาด ส่งผลให้สมาชิกมีสัดส่วนรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น 23.30 % โดยที่มีรายจ่ายที่ลดลง 17.50 % เพราะการประกอบกิจกรรมเป็นกลุ่มนั้นใช้งบประมาณที่มากแต่ใช้ระยะเวลาที่น้อยทำให้ประหยัด อีกทั้งแผนการพัฒนาอาชีพที่วางร่วมกันไว้นั้นเป็นการเพาะปลูกไม่ต้องใช้สารเคมีและเครื่องจักร เป็นผลให้มีสมาชิกสามารถลดค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพื่อการผลิตได้เป็นจำนวนมาก ทำให้สมาชิกมีเงินเหลือเก็บมากขึ้น ผลจากการลดต้นทุนของกลุ่มส่งผลให้สมาชิกส่วนใหญ่มีสัดส่วนการกู้ยืมลดลง 21 % ในขณะเดียวกันบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกกลับมีสัดส่วนการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น 12.60 % เพราะว่าสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเฉพาะแปลงที่ดินส่วนบุคคลมากกว่าที่ดินแปลงรวม แต่ละครั้วเรือนจะแยกกันเข้าไปทำกินในแปลงที่ดินส่วนตัว สัดส่วนการลงทุนเพื่อการผลิตจึงมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น กิจกรรมการผลิตหรือกิจกรรมการรวมกลุ่มที่นี้จะเกิดในพื้นที่รอบนอกโครงการเพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันในพื้นที่ โดยสมาชิกจะรวมกันเป็นกลุ่มตามความต้องการของกลุ่ม ภาครัฐและภาคเอกชนจะไม่สามารถเข้าไปสนับสนุนในพื้นที่โครงการได้ จะสามารถสนับสนุนได้ก็เฉพาะในพื้นที่โดยรอบเท่านั้น สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ยังคงประกอบอาชีพเดิมเพราะคิดว่าอาชีพนั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ เพราะรายได้ที่เกิดเป็นรายได้ต่อเดือน กิจกรรมกลุ่มต่างๆ จึงเป็นเพียงการสร้างรายได้จากอาชีพเสริมเท่านั้น ผลจากการพัฒนาโครงการส่งผลให้สมาชิกมีสัดส่วนของรายได้ที่มากขึ้น ถึงแม้ว่ารายได้และรายจ่ายจะ

เพิ่มขึ้นก็ตาม แต่ยังมีรายจ่ายมากกว่าเดิมเพราะกู้ยืมจากเงินออมทรัพย์ของกลุ่มที่ดอกเบี้ยยสูงกว่าภายนอก

ด้านความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสังคม พบว่าทั้งสองชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน โดยที่บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ให้ความเห็นว่าสภาพปัญหาในพื้นที่เกิดจากผลผลิตตกต่ำ 26.19 % ขาดการหนุนเสริมในด้านการแปรรูปผลผลิต แต่รูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมสามารถนำเอาโครงการพัฒนาของภาครัฐมาหนุนเสริมโครงการได้ ในขณะที่บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกกลับมีปัญหาในเรื่องปัญหาต้นทุนการผลิตราคาแพง 33.33 % แต่ทั้งสองชุมชนให้ความเห็นตรงกันในเรื่องการกำหนดในอาชีพรุ่นลูกหลาน 51.59 % และ 55.56 % โดยไม่สนับสนุนให้รุ่นลูกเพราะต้องการให้รุ่นลูก รุ่นหลานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ต้องลำบากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนรุ่นพ่อรุ่นแม่ เนื่องจากกระบวนการของทั้งสองโครงการจำเป็นต้องได้รับการมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นผลให้สมาชิกต้องเข้าร่วมการประชุม ทั้งสองชุมชนสมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมการประชุมเป็นบางครั้ง 88.89 % โดยมีความเห็นที่แตกต่างกัน สมาชิกในบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาให้ความเห็นว่ามีการประชุมบ่อยครั้งจึงไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมทุกครั้งได้ 45.24 % โดยที่สมาชิกในบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกให้ความเห็นว่าเนื่องจากไม่ได้อยู่ร่วมกันในพื้นที่จึงทำให้รวมตัวกันได้ลำบาก 67.90 % ทั้งสองชุมชนรู้สึกพอใจในรูปแบบการถือครองที่ดินที่ถือครองของตนแต่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของให้ภาครัฐในการแก้ไขปัญหาที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม 46.83 % และ 66.67 % เพราะปัจจุบันกรรมสิทธิ์ร่วมยังไม่เป็นที่แพร่หลายประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการ มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ยุ่งยาก ไม่สามารถนำเอกสารสิทธิ์ไปจำนองกับสถาบันทางการเงินได้ และไม่สามารถใช้เป็นมรดกให้กับรุ่นลูกรุ่นหลานได้ สมาชิกที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนทำให้มีปัญหาด้านการขาดแหล่งทุน ถ้าหากเลือกได้สมาชิกส่วนใหญ่ทั้งสองชุมชนขอเลือกรูปแบบการถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล 95.24 % และ 96.30 % เพราะสามารถเป็นหลักประกันในความมั่นคงในการถือครองที่ดิน สามารถเข้าถึงแหล่งทุนและเป็นมรดกให้กับรุ่นลูกรุ่นหลานได้

6.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการถือครองที่ดิน

- 1) โครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐ ควรมีการคำนึงถึงปัญหาภายหลังจากการพัฒนาโครงการ ที่ผ่านมาภายหลังจากการแก้ไขปัญหาคือ เกษตรกรหรือสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการขายสิทธิ์ในที่ดิน เป็นผลให้ชาวบ้านกลุ่มเดิมยังคงบุกรุกที่ดินของภาครัฐต่อไป

- 2) การถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมนั้นจะไม่มีเอกสารสิทธิ์แต่สมาชิกสามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ได้ตลอด แต่จำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นรูปแบบกรรมสิทธิ์ดังกล่าวจะส่งผลให้ชาวบ้านพูดคุย แลกเปลี่ยน ร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหา จนนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ร่วมกันได้
- 3) ภาครัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมเพราะนอกจากสมาชิกจะมีการกระบวนการรวมกลุ่มแล้ว กิจกรรมการประกอบอาชีพจะดำเนินการเป็นกลุ่มใหญ่ ดังนั้นถ้าหากต้องการผลผลิตในจำนวนมากตรงกับความต้องการ ควรเข้ามาสนับสนุนกลุ่มสมาชิกในชุมชนเหล่านี้ อีกทั้งจะสามารถสร้างคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจให้กับสมาชิกในชุมชนเหล่านี้ให้ดีขึ้นด้วย
- 4) แนวทางหรือข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินของภาครัฐ ควรมีการกำหนด วางแผนให้มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ต้องมีการคาดการณ์ไว้ในอนาคต โดยกระจายการเจริญเติบโตของเมืองออกไปจากศูนย์กลางของเมือง เพื่อให้ไม่ให้ประชาชนจากชนบทหรือต่างจังหวัดอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำกินและเข้ามาบุกรุกที่ดินในเมือง สิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ดินในเมืองหรือชนบท ควรให้ประชาชนมีที่ดินอย่างพอมีพอกิน สามารถเลี้ยงชีพในถิ่นกำเนิดของตนได้ มากกว่าการเข้ามาดิ้นรนในเมือง
- 5) ภาครัฐควรหาแนวทางสนับสนุนเรื่องทุนสำหรับการประกอบอาชีพให้กับกลุ่มเหล่านี้ เพราะการถือครองกรรมสิทธิ์ร่วมจะไม่สามารถนำเอาหลักทรัพย์ไปค้ำประกันเพื่อนำทุนมาประกอบอาชีพได้ เจ้าของกรรมสิทธิ์จำเป็นต้องไปกู้ยืมจากแหล่งทุนที่มีดอกเบี้ยสูงมาประกอบอาชีพ
- 6) แนวคิดรูปแบบการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ในชนบทของประเทศไทย หากได้รับการสนับสนุนจากนโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐ อีกทั้งรัฐยังสามารถ
  - ลดค่าใช้จ่ายในด้านงบประมาณในการดำเนินการ
  - ลดข้อจำกัดในเรื่องกรรมสิทธิ์และการใช้ที่ดิน
  - ลดข้อจำกัดในด้านการซื้อขายและการเช่าที่ดิน

6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเรื่องกองทุนที่ดินหรือธนาคารที่ดิน เพื่อจะเป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาที่ดิน สร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดินให้เกษตรกรทั้งที่ดินชนบท
- 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการถือครองที่ดินในพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน เพื่อได้เป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาที่ดินทั้งที่ดินเมืองและที่ดินชนบท และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป
- 3) ควรมีการประเมินผลทางเศรษฐกิจและสังคมในโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของหน่วยงานภาครัฐทั้งที่ดินเมืองและที่ดินชนบท เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้จากการศึกษา และนำผลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการแก้ไขปัญหาที่ดินและประยุกต์ใช้ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย. สื่อศึกษาเพื่อพัฒนา ขบวนการเคลื่อนไหวคนไร้ที่ดิน.

กรุงเทพมหานคร : ปัญญาการพิมพ์, 2552.

ไชยยงค์ ชูชาติ. จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2517.

จิรัฐดี เสนาคำ. จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540.

ธิตี กิตติวิฑิตคุณ. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540

นเรศ สงเคราะห์สุข. จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ : เลี้ยวหนึ่งของประสบการณ์การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมบนพื้นที่สูง. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูง, 2541.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : โรง

พิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2546

บัญญัติ สุชีวะ. กฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันกฎหมาย, 2543.

ปิยะ ประทีปรัตน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายทะเลบางขุน

เทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสังคมวิทยา
ประยุกต์. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

มหาดไทย, กระทรวง. กรมการปกครอง. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวคิดและยุทธศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2541.

มหาดไทย, กระทรวง. กรมการปกครอง. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

เฉลิมพระเกียรติ แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง พ.ศ.2542-2544.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2542.

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. ปัญหาการถือครองที่ดินที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร :

เรือนแก้วการพิมพ์, 2514.

ประมุข สุวรรณศรี. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, 4 ว่าด้วยทรัพย์,

กรุงเทพมหานคร : กิติการพิมพ์, 2547.

พรพนทิพย์ เพชรมาก. การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยคนยากจนในชนบท.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2547.

มนตรี ดีมานพ. ผลกระทบจากแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

วันชัย วัฒนศัพท์. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. นนทบุรี : สถาบัน

พระปกเกล้า, 2545.

ศยามล ไกยูรวงศ์. ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์สยามเจริญพาณิชย์, 2549.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์. คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง โดยองค์กรชุมชนและองค์กรท้องถิ่น.

พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน),
2547.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์. บ้านมั่นคง แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด. พิมพ์ครั้งแรก.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2547.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. รายงานวิจัยการศึกษา. โครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ
ที่ดิน: การวางแผนการถือครองที่ดิน การสงวนและพัฒนาที่ดินและการสงวนหรือ
หวงห้ามที่ดินของรัฐ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนโยบายและ
แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. โครงการศึกษาการถือครองและการใช้
ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์
ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนโยบายและ
แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร. กรุงเทพมหานคร :

ภัทรการพิมพ์, 2542.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสงค์พานิชย์, 2534.

สุวัฒนา ธาดานิติ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อัจฉราภรณ์ สามิภักดิ์. พฤติกรรมกรรมการเปิดรับข่าวสาร กับความรู้ ทักษะคนดี และการมีส่วนร่วม
ส่งเสริมการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ของเยาวชนทั้งในระบบนอกระบบ
การศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Austin. The Low-income Housing System in Bangkok. Ekistics, 1980.

Cohen. J.and N.T.Uphoff. Participations in Rural Development : Seeking Clarify
Through Specificity. World Development, 1980.

Bromley, Daniel W. Environment and Economy: Property Rights and Public
Policy. Massachusetts: Basil Blackwell, 1991.

Johnson. Urban Development, Housing and Community Involvement. In
Community Participation. Social Development and the State, ed. James
 Mildly. New York: Methuen & Co, 1986.

Deininger, Klaus. The Evolution of the World Banks Land Policy: Principles,
Experience, and Future Challenges. Oxford University, 1999.

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัด นครราชสีมา

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การ ทำความเข้าใจสมาชิก	15	43	52	12	4	325	2.58	ปานกลาง
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงานชุมชน	14	43	47	19	3	332	2.63	ปานกลาง
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ลำคลอง ทรัพยากร	21	27	56	21	1	332	2.63	ปานกลาง
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือ ครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	23	25	45	31	2	342	2.71	ปานกลาง
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การ จัดทำแผนที่มือ	14	42	58	7	5	325	2.58	ปานกลาง
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำ กินและที่อยู่อาศัย	16	23	63	19	5	352	2.79	ปานกลาง
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคาร ที่ดิน”	24	22	72	4	4	320	2.54	ปานกลาง
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่าย อื่นๆ	59	39	14	9	5	240	1.90	น้อย
ค่าเฉลี่ย	23	33	51	15	4	321	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	31	31	29	29	6	326	2.59	ปานกลาง
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	25	25	34	35	7	352	2.79	ปานกลาง
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	24	31	34	33	4	340	2.70	ปานกลาง
- กองทุนเด็กและเยาวชน	25	41	26	29	5	326	2.59	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	26	32	31	32	6	336	2.67	ปานกลาง

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	24	33	36	30	3	333	2.64	ปานกลาง
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	33	29	34	21	9	322	2.56	ปานกลาง
- การผลิตแบบรวมหมู่	25	39	26	34	2	327	2.60	ปานกลาง
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	26	34	32	27	7	333	2.64	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	27	34	32	28	5	329	2.61	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	34	33	29	29	1	308	2.44	น้อย
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	22	24	36	36	8	362	2.87	ปานกลาง
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการ การก่อสร้าง	29	40	28	25	4	313	2.48	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	28	32	31	30	4	328	2.60	ปานกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การทำความเข้าใจสมาชิก	25	41	40	15	5	312	2.48	น้อย
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงานชุมชน	32	26	37	26	5	324	2.57	ปานกลาง
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน	43	23	22	34	4	311	2.47	น้อย
- เส้นทาง ล้ำคลอง ทรัพยากร								
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	16	46	45	15	4	323	2.56	ปานกลาง
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การจัดทำแผนที่มือ	14	26	36	41	9	383	3.04	ปานกลาง
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	14	39	49	21	3	338	2.68	ปานกลาง
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคารที่ดิน”	13	48	53	7	5	321	2.55	ปานกลาง
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ	14	71	19	13	9	310	2.46	น้อย
ค่าเฉลี่ย	21	40	38	22	6	328	2.60	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	22	42	34	25	3	323	2.56	ปานกลาง
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	26	37	29	25	9	332	2.63	ปานกลาง
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	20	34	41	29	2	337	2.67	ปานกลาง
- กองทุนเด็กและเยาวชน	28	41	26	24	7	319	2.53	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	24	39	33	26	5	328	2.60	ปานกลาง

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	31	34	33	24	4	314	2.49	น้อย
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	28	37	28	27	6	324	2.57	ปานกลาง
- การผลิตแบบรวมหมู่	27	29	33	34	3	335	2.66	ปานกลาง
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	31	34	36	21	4	311	2.47	น้อย
ค่าเฉลี่ย	29	34	33	27	4	321	2.55	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	28	29	31	34	4	335	2.66	ปานกลาง
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	26	38	24	32	6	332	2.63	ปานกลาง
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการ การก่อสร้าง	31	37	26	29	3	314	2.49	น้อย
ค่าเฉลี่ย	28	35	27	32	4	327	2.60	ปานกลาง

ตารางที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การ ทำความเข้าใจสมาชิก	6	31	30	34	25	419	3.33	ปานกลาง
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงานชุมชน	4	29	44	33	16	406	3.22	ปานกลาง
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ลำคลอง ทรัพยากร	9	43	23	27	24	392	3.11	ปานกลาง
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือ ครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	5	51	11	36	23	399	3.17	ปานกลาง
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การ จัดทำแผนที่มือ	3	19	35	38	31	453	3.60	มาก
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำ กินและที่อยู่อาศัย	4	33	23	41	25	428	3.40	ปานกลาง
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคาร ที่ดิน”	15	35	54	13	9	344	2.73	ปานกลาง
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่าย อื่นๆ	21	26	56	19	4	337	2.67	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	8	33	35	30	20	397	3.15	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	25	34	23	36	8	346	2.75	ปานกลาง
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	29	25	39	24	9	337	2.67	ปานกลาง
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	21	36	25	41	3	347	2.75	ปานกลาง
- กองทุนเด็กและเยาวชน	25	34	39	24	4	326	2.59	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	25	32	32	31	6	339	2.69	ปานกลาง

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	24	37	37	26	2	323	2.56	ปานกลาง
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	26	31	27	39	3	340	2.70	ปานกลาง
- การผลิตแบบรวมหมู่	19	36	31	36	4	348	2.76	ปานกลาง
- การนำเงินออกมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	35	41	21	23	6	302	2.40	น้อย
ค่าเฉลี่ย	26	36	29	31	4	328	2.61	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	34	38	19	31	4	311	2.47	น้อย
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	26	37	34	26	3	321	2.55	ปานกลาง
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง การก่อสร้าง	29	27	34	32	4	333	2.64	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	30	34	29	30	4	322	2.55	ปานกลาง

ตารางที่ 4 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การทำความเข้าใจสมาชิก	16	76	26	4	4	282	2.24	น้อย
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงานชุมชน	25	56	33	7	5	289	2.29	น้อย
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ลำคลอง ทรัพยากร	31	66	22	4	3	260	2.06	น้อย
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	40	55	19	8	4	259	2.06	น้อย
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การจัดทำแผนที่มือ	43	34	31	12	6	282	2.24	น้อย
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	38	36	26	17	9	301	2.39	น้อย
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคารที่ดิน”	63	25	24	7	7	248	1.97	น้อย
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ	67	21	23	14	1	239	1.90	น้อย
ค่าเฉลี่ย	40	46	26	9	5	270	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	37	26	33	21	9	317	2.52	ปานกลาง
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	40	34	28	16	8	296	2.35	น้อย
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	51	36	21	14	4	262	2.08	น้อย
- กองทุนเด็กและเยาวชน	35	24	37	25	5	319	2.53	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	41	30	30	19	7	299	2.37	น้อย

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	40	26	25	29	6	313	2.48	น้อย
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	27	24	33	33	9	351	2.79	ปานกลาง
- การผลิตแบบรวมหมู่	39	28	31	25	3	303	2.40	น้อย
- การนำเงินออกมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	32	38	24	28	4	312	2.48	น้อย
ค่าเฉลี่ย	35	29	28	29	6	320	2.54	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	29	39	21	34	3	321	2.55	ปานกลาง
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	29	38	24	26	9	326	2.59	ปานกลาง
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง การก่อสร้าง	40	41	29	9	7	280	2.22	น้อย
ค่าเฉลี่ย	33	39	25	23	6	309	2.45	น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การทำความเข้าใจสมาชิก	53	12	4	2	10	147	1.81	น้อย
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงานชุมชน	45	8	10	10	8	171	2.11	น้อย
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ล้ำคลอง ทรัพยากร	36	16	15	8	6	175	2.16	น้อย
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	29	21	13	12	6	188	2.32	น้อย
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การจัดทำแผนที่มือ	33	19	9	8	12	190	2.35	น้อย
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	34	23	11	2	11	176	2.17	น้อย
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคารที่ดิน”	40	15	14	5	7	167	2.06	น้อย
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ	56	7	9	4	5	138	1.70	น้อย
ค่าเฉลี่ย	41	15	11	6	8	169	2.09	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	24	26	7	15	9	202	2.49	น้อย
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	29	21	10	13	8	193	2.38	น้อย
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	29	26	3	19	4	186	2.30	น้อย
- กองทุนเด็กและเยาวชน	28	24	8	16	5	189	2.33	น้อย
ค่าเฉลี่ย	28	24	7	16	7	193	2.38	น้อย

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	24	12	20	21	4	212	2.62	ปานกลาง
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	29	24	10	9	9	188	2.32	น้อย
- การผลิตแบบรวมหมู่	24	26	17	12	2	185	2.28	น้อย
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	22	24	20	8	7	197	2.43	น้อย
ค่าเฉลี่ย	25	22	17	13	6	196	2.41	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	28	21	19	9	4	183	2.26	น้อย
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	23	37	16	3	2	167	2.06	น้อย
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการ การก่อสร้าง	26	25	18	7	5	183	2.26	น้อย
ค่าเฉลี่ย	26	28	18	6	4	178	2.19	น้อย

ตารางที่ 6 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การ ทำความเข้าใจสมาชิก	30	14	12	15	10	204	2.52	ปานกลาง
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงานชุมชน	20	16	14	22	9	227	2.80	ปานกลาง
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ล้ำคลอง ทรัพยากร	33	22	6	7	13	188	2.32	น้อย
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือ ครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	29	18	4	15	15	212	2.62	ปานกลาง
- การสำรวจ ราววัดแนวเขต การ จัดทำแผนที่มือ	21	19	5	30	6	224	2.77	ปานกลาง
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำ กินและที่อยู่อาศัย	33	21	4	15	8	187	2.31	น้อย
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคาร ที่ดิน”	26	23	3	20	9	206	2.54	ปานกลาง
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่าย อื่นๆ	38	4	2	31	6	206	2.54	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	29	17	6	19	10	207	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	24	24	28	4	1	177	2.19	น้อย
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	26	29	18	6	2	172	2.12	น้อย
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	24	32	12	9	4	180	2.22	น้อย
- กองทุนเด็กและเยาวชน	25	21	22	4	9	194	2.40	น้อย
ค่าเฉลี่ย	25	27	20	6	4	181	2.23	น้อย

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	27	22	16	8	8	191	2.36	น้อย
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	21	26	15	12	7	201	2.48	น้อย
- การผลิตแบบรวมหมู่	27	24	12	9	9	192	2.37	น้อย
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	24	20	19	16	2	195	2.41	น้อย
ค่าเฉลี่ย	25	23	16	11	7	195	2.40	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	28	21	4	24	4	198	2.44	น้อย
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	20	26	15	15	5	202	2.49	น้อย
-การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการ การก่อสร้าง	24	19	12	23	3	205	2.53	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	24	22	10	21	4	202	2.49	น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	7	19	29	24	2	238	2.94	ปานกลาง
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	10	12	24	29	6	252	3.11	ปานกลาง
- การผลิตแบบรวมหมู่	15	17	21	20	8	232	2.86	ปานกลาง
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	10	15	25	27	4	243	3.00	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	11	16	25	25	5	241	2.98	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	20	13	21	22	5	222	2.74	ปานกลาง
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	5	21	23	23	9	253	3.12	ปานกลาง
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง การการก่อสร้าง	11	16	28	21	5	236	2.91	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	12	17	24	22	6	237	2.93	ปานกลาง

ตารางที่ 8 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนนรวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการที่ดินร่วมกัน								
- การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การทำความเข้าใจสมาชิก	26	29	15	8	3	176	2.17	น้อย
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงานชุมชน	35	23	12	9	2	163	2.01	น้อย
- ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ล้ำคลอง ทรัพยากร	31	13	21	12	4	188	2.32	น้อย
- การจัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์	31	24	16	4	6	173	2.14	น้อย
- การสำรวจ รางวัดแนวเขต การจัดทำแผนที่มือ	25	18	23	8	7	197	2.43	น้อย
- การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	22	34	15	7	3	178	2.20	น้อย
- การจัดตั้ง “กองทุนธนาคารที่ดิน”	31	18	24	4	4	175	2.16	น้อย
- การสานสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นๆ	44	24	9	3	1	136	1.68	น้อย
ค่าเฉลี่ย	31	23	17	7	4	173	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์								
- กองทุนออมทรัพย์	18	29	12	13	9	209	2.58	ปานกลาง
- กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	22	18	21	12	8	209	2.58	ปานกลาง
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	23	26	10	15	7	200	2.47	น้อย
- กองทุนเด็กและเยาวชน	19	28	22	8	4	193	2.38	น้อย
ค่าเฉลี่ย	21	25	16	12	7	203	2.50	น้อย

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม					คะแนน รวม	เฉลี่ย	แปรผล
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
	1	2	3	4	5			
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจ								
- ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้ พึ่งพาตนเอง	28	24	11	12	6	187	2.31	น้อย
- การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อ กระจายผลผลิต	26	25	11	14	5	190	2.35	น้อย
- การผลิตแบบรวมหมู่	28	24	17	4	8	183	2.26	น้อย
- การนำเงินออมมาเป็นทุนใน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	26	15	25	6	9	200	2.47	น้อย
ค่าเฉลี่ย	27	22	16	9	7	190	2.35	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง								
- แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการ ทำงาน	24	19	26	9	3	191	2.36	น้อย
- การสร้างกลไกการตรวจสอบ	25	31	20	3	2	169	2.09	น้อย
- การจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง การการก่อสร้าง	42	16	12	7	4	158	1.95	น้อย
ค่าเฉลี่ย	30	22	19	6	3	173	2.13	น้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์แกนนำในพื้นที่งานวิจัย

เรื่อง ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

กลุ่มแกนนำ..... ลำดับที่.....
วันที่.....
เวลา.....
ผู้สัมภาษณ์.....

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่

- 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนและแนวทางในการต่อสู้เรื่องที่ดินทำกิน
- 2) เจ้าของที่ดินเดิมเป็นใคร มีแนวทางในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดิน อย่างไร?
- 3) จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมในโครงการ อาชีพและระดับการศึกษา ?
- 4) การใช้ประโยชน์ที่ดินก่อน-หลังการจัดทำโครงการ ?
- 5) รูปแบบการถือครองที่ดินปัจจุบันและการบริหารจัดการภายในชุมชน อาทิ ค่าเช่าที่ดิน เงินออมทรัพย์?
- 6) จำนวนพื้นที่ทั้งหมด สัดส่วนการแบ่งแปลงทำกิน-อยู่อาศัย-พื้นที่ส่วนกลาง?
- 7) การจัดการพื้นที่ส่วนกลางและการจัดการทรัพยากรเดิมที่มีอยู่ อาทิ แหล่งน้ำ พื้นที่ป่า เป็นต้น ?
- 8) ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในพื้นที่ ?

2. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

- 1) อดีต-ปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร มีรายได้-รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีเท่าไร ?
- 2) ภาระหนี้สินของสมาชิก แหล่งทุนเพื่อใช้ในการกู้ยืม ?
- 3) กลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชน รายได้และการจ้างงาน ?
- 4) การสนับสนุนด้านอาชีพจากหน่วยงานรัฐและภาคเอกชน ?
- 5) การบริหารกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการระบบสวัสดิการภายในชุมชน ?

3. ข้อมูลทางสังคม

- 1) กระบวนการในการคัดเลือกสมาชิก เกณฑ์และกติกาในการอยู่ร่วมกัน ?
- 2) โครงสร้างคณะทำงานภายในกลุ่ม ?
- 3) ประเพณีและวัฒนธรรมภายในพื้นที่ ?

4. ข้อมูลทางความพึงพอใจ

- 1) รูปแบบในการถือครองที่ดินภายในชุมชน คิดว่าสมาชิกส่วนใหญ่ได้-เสียประโยชน์จากรูปแบบการถือครองที่ดิน ด้านใด ?
- 2) รูปแบบในการถือครองที่ดินภายในชุมชน คิดว่าสามารถช่วยให้ชุมชนมีสภาพทางเศรษฐกิจสังคมดีขึ้นหรือไม่ ?
- 3) ปัจจุบันภาครัฐสนับสนุนให้ชุมชนถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม มีความเห็นอย่างไร ?

5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ

- 1) ที่ผ่านมา ชุมชนมีการประชุมมาแล้วในประเด็นเรื่องใดบ้าง ความถี่ในการจัดประชุมสมาชิกและการเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้งของสมาชิก?
- 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมประชุม เหตุผลในการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมการประชุม ?
- 3) สถานที่ใดจะเป็นที่ตั้งกลุ่มอาชีพและพื้นที่ใดจะใช้เป็นแปลงสาธิตในเรื่องการเกษตร ?
- 4) ท่านคิดว่าการที่ประชุมร่วมกันของสมาชิก จะส่งผลให้เกิดการใช้ที่ดินร่วมกันอย่างไร และจะส่งผลอย่างไรต่อเศรษฐกิจภายในชุมชน ?

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามงานวิจัย

เรื่อง ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก

กลุ่ม..... ลำดับที่.....

วันที่.....

เวลา.....

ผู้สัมภาษณ์.....

คำชี้แจง โปรดเติมข้อความลงในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย / ให้ตรงกับข้อความที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือตรงกับความเป็นจริงในปัจจุบันของท่านมากที่สุด

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ท่านเข้าร่วมโครงการ นี้มาแล้ว.....ปี

2. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (นับรวมผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย)

☐ 1 คน	☐ 2 คน	☐ 3 คน
☐ 4 คน	☐ 5 คน	☐ 6 คน
☐ 7 คน	☐ 8 คน	☐ 9 คน
☐ 10 คนขึ้นไป		

3. จำนวนแรงงานที่ทำงานด้านการเกษตร ในครอบครัวของท่านมีจำนวนทั้งหมดกี่คน (หมายถึงผู้ที่ช่วยทำให้เกิดรายได้ในครอบครัว)

☐ 1 คน	☐ 2 คน	☐ 3 คน
☐ 4 คน	☐ 5 คน	☐ 6 คน
☐ 7 คน	☐ 8 คน	☐ 9 คน
☐ 10 คนขึ้นไป		

4. ระดับการศึกษา

☐ ไม่เคยศึกษา	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ ประถมศึกษา	☐ ปริญญาตรี
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ อื่นๆ (ระบุ) .....

5. อาชีพ ก่อน เข้าร่วมโครงการ

- ปลูกพืช   ค้าขาย   เลี้ยงสัตว์
 รับจ้าง   ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์   อื่นๆ(ระบุ).....

6. อาชีพ ปัจจุบัน (หมายถึงอาชีพที่ใช้เวลาทำมากที่สุดในรอบปี)

- ปลูกพืช   ค้าขาย   เลี้ยงสัตว์
 รับจ้าง   ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์   อื่นๆ(ระบุ).....

2. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

1. ก่อน เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงชนบท ท่านทำเกษตรเนื้อที่จำนวน.....ไร่.....งาน.....ตร.ว

- แบ่งตามการถือครอง
ที่ดินของตนเอง	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
ที่เช่า	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
อื่นๆ(ระบุ)	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
รวม	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว

2. สถานภาพการถือครองที่ดิน ก่อน เข้าร่วมโครงการ

- ที่ดินของตนเอง   ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง
 อาศัยที่ดินผู้อื่นทำมาหากิน   เช่าที่เอกชน

3. ค่าเช่าที่ดิน ก่อน เข้าร่วมโครงการ ไร่ละ.....บาท ต่อ ปี4. รายได้จากการประกอบอาชีพ ก่อน เข้าร่วมโครงการ.....บาท ต่อ ปี5. หลัง เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงชนบท ท่านทำเกษตรเนื้อที่จำนวน.....ไร่.....งาน.....ตร.ว

- แบ่งตามการถือครอง
ที่ดินของตนเอง	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
ที่เช่า	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
อื่นๆ(ระบุ)	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว
รวม	.....ไร่.....งาน.....ตร.ว

6. สถานภาพการถือครองที่ดิน หลัง เข้าร่วมโครงการ

- กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (ที่ดินของตนเอง)   กรรมสิทธิ์ร่วม (เช่าที่ร่วมกัน)

7. ค่าเช่าที่ดิน หลัง เข้าร่วมโครงการ ไร่ละ.....บาท ต่อ ปี8. รายได้จากการประกอบอาชีพ หลัง เข้าร่วมโครงการ.....บาท ต่อ ปี

9. รายได้-รายจ่าย ก่อน เข้าร่วมโครงการ จากการประกอบอาชีพทางการเกษตร

รายจ่าย	รายได้
ทำนา <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท / ปี ▪ ค่าเมล็ดพันธุ์.....บาท / ปี ▪ ค่าปุ๋ยเคมี.....บาท / ปี ▪ ค่ายาปราบศัตรูพืช.....บาท / ปี ▪ ค่าจ้างแรงงานต่างๆ.....บาท / ปี ▪ ค่าเช่าที่ดิน / ภาษีที่ดิน.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	ผลผลิตที่ได้ จำนวน.....เกวียน ราคาขายเฉลี่ย.....บาท ต่อ เกวียน รวม รายได้จากการทำนา.....บาท ต่อ ปี
ทำไร่-ปลูกพืช <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท / ปี ▪ ค่าเมล็ดพันธุ์.....บาท / ปี ▪ ค่าปุ๋ยเคมี.....บาท / ปี ▪ ค่ายาปราบศัตรูพืช.....บาท / ปี ▪ ค่าจ้างแรงงานต่างๆ.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	รายได้จากกรปลูกพืช.....บาท ต่อ ปี
เลี้ยงสัตว์ <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าพันธุ์สัตว์.....บาท / ปี ▪ ค่าอาหารสัตว์.....บาท / ปี ▪ ค่าป้องกันโรค.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	รายได้จากกรเลี้ยงสัตว์.....บาท ต่อ ปี
อื่นๆ (ระบุ)..... <ul style="list-style-type: none"> ▪ .....บาท / ปี ▪ .....บาท / ปี 	รายได้.....บาท ต่อ ปี

รวม รายได้ จากการประกอบอาชีพ.....บาท / ปีรวม รายจ่าย จากการประกอบอาชีพ.....บาท / ปีสรุป รายได้สุทธิ (รายได้-รายจ่าย).....บาท / ปี

10. รายได้-รายจ่าย หลัง เข้าร่วมโครงการ จากการประกอบอาชีพการเกษตรภายในโครงการ

รายจ่าย	รายได้
ทำนา <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท / ปี ▪ ค่าเมล็ดพันธุ์.....บาท / ปี ▪ ค่าปุ๋ยเคมี.....บาท / ปี ▪ ค่ายาปราบศัตรูพืช.....บาท / ปี ▪ ค่าจ้างแรงงานต่างๆ.....บาท / ปี ▪ ค่าเช่าที่ดิน / ภาษีที่ดิน.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	ผลผลิตที่ได้ จำนวน.....เกวียน ราคาขายเฉลี่ย.....บาท ต่อ เกวียน รวม รายได้จากการทำนา.....บาท ต่อ ปี
ทำไร่-ปลูกพืช <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง.....บาท / ปี ▪ ค่าเมล็ดพันธุ์.....บาท / ปี ▪ ค่าปุ๋ยเคมี.....บาท / ปี ▪ ค่ายาปราบศัตรูพืช.....บาท / ปี ▪ ค่าจ้างแรงงานต่างๆ.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	รายได้จากกรปลูกพืช.....บาท ต่อ ปี
เลี้ยงสัตว์ <ul style="list-style-type: none"> ▪ ค่าพันธุ์สัตว์.....บาท / ปี ▪ ค่าอาหารสัตว์.....บาท / ปี ▪ ค่าป้องกันโรค.....บาท / ปี ▪ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี 	รายได้จากกรเลี้ยงสัตว์.....บาท ต่อ ปี
อื่นๆ (ระบุ)..... <ul style="list-style-type: none"> ▪ .....บาท / ปี ▪ .....บาท / ปี 	รายได้.....บาท ต่อ ปี

รวม รายได้ จากการประกอบอาชีพ.....บาท / ปี

รวม รายจ่าย จากการประกอบอาชีพ.....บาท / ปี

สรุป รายได้สุทธิ (รายได้-รายจ่าย).....บาท / ปี

11. ท่านเป็นสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจ หรือไม่

- ไม่เป็น เหตุผล.....
- เป็น กลุ่ม.....
สมาชิกในกลุ่มมีทั้งหมด.....คน
เกิดการจ้างงานในครัวเรือนท่าน จำนวน.....คน มีรายได้.....บาท / ปี

12. ก่อน การเข้าร่วมโครงการ ท่านได้กู้ยืมเงินและวัสดุทางการเกษตรจากแหล่งใด มูลค่าเท่าไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ธนาคารพาณิชย์ มูลค่า.....บาท
- ธนาคาร ธกส. มูลค่า.....บาท
- กลุ่มออมทรัพย์ - สหกรณ์ มูลค่า.....บาท
- พ่อค้า-นายทุน มูลค่า.....บาท
- อื่นๆ(ระบุ)..... มูลค่า.....บาท
- รวม.....บาท

13. หลัง การเข้าร่วมโครงการ ท่านได้กู้ยืมเงินและวัสดุทางการเกษตรจากแหล่งใด มูลค่าเท่าไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ธนาคารพาณิชย์ มูลค่า.....บาท
- ธนาคาร ธกส. มูลค่า.....บาท
- กลุ่มออมทรัพย์ - สหกรณ์ มูลค่า.....บาท
- พ่อค้า-นายทุน มูลค่า.....บาท
- อื่นๆ(ระบุ)..... มูลค่า.....บาท
- รวม.....บาท

14. เหตุผลในการกู้ยืม

- ลงทุนในการเกษตรลงทุนในการเกษตรและใช้จ่ายในครอบครัว
- ใช้จ่ายในครอบครัวอื่นๆ(ระบุ).....

15. ถ้าหากท่านสามารถกู้ได้มากขึ้น ท่านจะกู้เพิ่มขึ้นหรือไม่

- กู้เพิ่มขึ้น เหตุผล.....
- ไม่กู้เพิ่ม เหตุผล.....

16. ปัญหาในการประกอบอาชีพที่สำคัญที่สุด

☐ มีที่ดินสำหรับทำกินไม่เพียงพอ	☐ ปัญหาต้นทุนการผลิตราคาแพง
☐ ค่าเช่าที่ดินราคาแพง	☐ ปัญหาขาดแคลนแรงงาน
☐ ปัญหาขาดแคลนน้ำ	☐ ปัญหาผลผลิตราคาต่ำ
☐ ปัญหาโรคและแมลง	☐ ปัญหาเส้นทางคมนาคมไม่สะดวก
☐ ปัญหาอื่นๆ(ระบุ).....	

3. ข้อมูลทางสังคม

1. ท่านต้องการให้ลูกหลานของท่าน ประกอบอาชีพใด

☐ ไม่บังคับ ปล่อยให้ตามความต้องการของเขา
☐ ต้องการให้ประกอบอาชีพทางการเกษตร
☐ ต้องการให้ประกอบอาชีพนอกการเกษตร
☐ อื่นๆ(ระบุ).....

2. นอกจากสหกรณ์หรือกลุ่มออมทรัพย์ภายในชุมชน ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มใดอีกบ้าง

☐ ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลย	☐ ธกส.
☐ สหกรณ์การเกษตร	☐ สปก.
☐ อื่นๆ(ระบุ).....	

3. ท่านเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มทุกครั้ง หรือไม่

☐ ทุกครั้ง	เหตุผล.....
☐ บางครั้ง	เหตุผล.....
☐ ไม่เคยเลย/ไม่มีกิจกรรม	เหตุผล.....

4. ข้อมูลทางความพึงพอใจ

1. สถานภาพการถือครองที่ดิน ปัจจุบัน ของท่าน คือ

☐ กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (ที่ดินของตนเอง)
☐ กรรมสิทธิ์ร่วม (เช่าที่ร่วมกัน)

2. รูปแบบการถือครองที่ดินปัจจุบัน ท่านได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์

☐ ได้ประโยชน์	☐ เสียประโยชน์
☐ ไม่ได้-ไม่เสีย	☐ ทั้งได้-ทั้งเสีย
☐ ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ	

3. ถ้าได้ประโยชน์ ท่านคิดว่าจะได้ในด้านใด

☐ ความมั่นใจในสิทธิการถือครอง	☐ ช่วยในการแก้ไขปัญหามลพิษ
☐ ช่วยจัดหาปัจจัยการผลิต	☐ ช่วยปรับปรุงถนนและท่อส่งน้ำ
☐ ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ	
☐ อื่นๆ (ระบุ).....	

4. ถ้าเสียประโยชน์ ท่านคิดว่าจะเสียในด้านใด

☐ ต้องมีการประชุมบ่อยครั้ง	☐ ทำให้พื้นที่ในการถือครองลดลง
☐ รวมตัวกันยากเพราะต่างคนต่างทำ	☐ ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ
☐ อื่นๆ (ระบุ).....	

5. ท่านคิดว่ารูปแบบการถือครองที่ดินปัจจุบันของชุมชนท่าน สามารถช่วยให้ สภาพทางเศรษฐกิจสังคม ของชุมชนท่านดีขึ้นหรือไม่

☐ ดีขึ้น	☐ เหมือนเดิม	☐ แย่กว่าเดิม

เหตุผล.....
.....

6. ปัจจุบันภาครัฐสนับสนุนให้ชุมชนถือครองที่ดินร่วมกันแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ท่านเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวหรือไม่

☐ เห็นด้วย	☐ ไม่เห็นด้วย	☐ ไม่มีความเห็น-ไม่ตอบ

เหตุผล.....
.....

7. ถ้าหากเลือกได้ ท่านต้องการถือครองที่ดินในรูปแบบใด

☐ กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (ที่ดินของตนเอง)
☐ กรรมสิทธิ์ร่วม (เช่าที่ร่วมกัน)

เหตุผล.....
.....

8. ความเห็นอื่นๆ

.....

5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ

ท่านมีส่วนร่วมในเข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดปัญหาและวางแผน-การปฏิบัติงาน-รับผลประโยชน์และประเมินผลโครงการ ตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน มากน้อยเพียงใด

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องว่างทางขวามือของแต่ละข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด (ต่อปี)

หมายเหตุ ระบุจำนวนครั้งในการประชุมในช่วงที่ 5 ปีที่ผ่านมา

กระบวนการ	ระดับการมีส่วนร่วม (จำนวนครั้ง)			
	การกำหนด ปัญหาและ วางแผน	การ ปฏิบัติงาน	การรับ ผลประโยชน์	การติดตาม ประเมินผล
1. ด้านการบริหารจัดการ ที่ดินร่วมกัน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การจัดทำระบบกรรมสิทธิ์ การทำความเข้าใจ สมาชิก	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงานชุมชน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
ร่วมกันจัดทำประวัติชุมชน เส้นทาง ลำคลอง ทรัพยากร	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การจัดทำฐานข้อมูลการถือครองที่ดิน การใช้ ประโยชน์	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การสำรวจ ราววัดแนวเขต การจัดทำแผนที่มือ	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การตั้งกติกาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การจัดตั้ง “กองทุนธนาคารที่ดิน”	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
2. ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์				
กองทุนออมทรัพย์	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
กองทุนเด็กและเยาวชน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
3. ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์				
กองทุนออมทรัพย์	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
กองทุนสวัสดิการ วันละบาท	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง

กระบวนกร	ระดับการมีส่วนร่วม (จำนวนครั้ง)			
	การกำหนด ปัญหาและ วางแผน	การ ปฏิบัติงาน	การรับ ผลประโยชน์	การติดตาม ประเมินผล
กองทุนเด็กและเยาวชน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
3. ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน				
ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้พึ่งพาตนเอง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การจัดหาแหล่งตลาดเพื่อกระจายผลผลิต	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การผลิตแบบรวมหมู่	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การนำเงินออมมาเป็นทุนในการพัฒนาวิสาหกิจ ชุมชน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
4. ด้านการบริหารจัดการ งานก่อสร้าง				
แบ่งบทบาท ตั้งคณะกรรมการทำงาน	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การสร้างกลไกการตรวจสอบ	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง
การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการก่อสร้าง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง	.....ครั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายกรณ์พงศ์ ทองศรี เกิดที่จังหวัดสุรินทร์ วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2523 สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามเมื่อปี 2546 ทำงานที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ส่วนโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ระหว่างปี 2546-2551 มีประสบการณ์ด้านการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินและการออกแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังดูแลเรื่องการจัดการองค์กรการเงินและการจัดระบบสวัสดิการ ในปี 2551-2553 ได้เข้าศึกษาต่อที่ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยและได้ช่วยงานในตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์และผู้ช่วยนักวิจัยในขณะที่กำลังศึกษาอยู่

ใบประกอบวิชาชีพ

- สาขา สถาปัตยกรรมหลัก หมายเลข ภ-สถ. 12743
- สาขา สถาปัตยกรรมผังเมือง หมายเลข ภ-สผ. 47

งานวิจัย

- ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน
- การออกแบบองค์ประกอบเมืองหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทความ   ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน

โดย   กรณ์พงศ์ ทองศรี

ภาควิชา   การวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้องานประชุมทางวิชาการ   “การนำเสนอวิทยานิพนธ์งานพัฒนาที่ชุมชนเป็นแกนหลัก”

วันที่ 28-29 มกราคม 2553   ณ ห้องประชุมชั้น 1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน

กรณีนพศ์ ทองศรี

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ความสำคัญ และที่มาของปัญหาการวิจัย

ปัญหาความขัดแย้งในที่ดินเป็นตัวอย่างหนึ่งของ ความขัดแย้งในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเกิดจากการมองปัญหา “สิทธิในที่ดิน” ที่ต่างกันของหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มธุรกิจเอกชนและประชาชนที่เดือดร้อน ทำให้การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาเป็นเพียงการบรรเทาความขัดแย้งไว้ชั่วคราว ไม่สามารถแก้ไขที่ต้นเหตุได้อย่างแท้จริงรวมถึงขาดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม ปัญหาที่ดินทำกินเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญของคนจนในชนบท เนื่องจากที่ดินเป็นสิ่งที่แสดงถึงความมั่นคงในชีวิต หากคนในชนบทไร้อินจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ อาทิ อาชีพ รายได้เป็นผลให้เกิดการอพยพเข้าสู่เมืองส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามมา

ปัจจุบันแนวทางการสร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดิน (Land tenure security) มี 4 รูปแบบ คือ แบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) แบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ (state property) แบบกรรมสิทธิ์ร่วม (common property) และแบบกรรมสิทธิ์แบบเปิดกว้าง (Open access) ที่ผ่านมารูปแบบที่หน่วยงานภาครัฐใช้ในการแก้ไขปัญหา คือ แบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล รูปแบบดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นคงในที่ดินได้เพราะการมีเอกสารสิทธิ์ แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาในระยะยาวได้ เพราะเจ้าของที่ดินยังมีการขายเอกสารสิทธิ์ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจึงมีแนวคิดการแก้ไขปัญหาที่ดินโดยให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการที่ดินร่วมกัน คือ รูปแบบกรรมสิทธิ์ร่วม หลักการสำคัญ คือ การมองที่ดินเป็นปัจจัยในการผลิต เป็นแหล่งพึ่งพิงเพื่อการดำรงชีพ การจัดการที่ดินจึงต้องไม่มีฐานคิดแบบระบบตลาด ซึ่งที่มองที่ดินเป็นสินค้าปล่อยให้มีการซื้อขายเก็งกำไร กล่าวคือ ทุกคนควรเป็นเจ้าของที่ดินให้ทุกคนได้มีสิทธิและถือครองในกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน ไม่ควรมีการถือครองในแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ไม่ควรถูกนำมาซื้อขายในกลไกตลาด หากผู้ใดไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินให้คืนสิทธิการใช้ประโยชน์แก่ชุมชนผ่านองค์กรที่บริหารจัดการภายในกลุ่ม

ปัจจุบันการศึกษาเรื่องการถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการถือครองที่ดินที่ดินยังไม่ได้ได้รับการศึกษามากนัก ที่มีการศึกษามาแล้วได้แก่ ความกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการปฏิรูปที่ดินที่มีต่อเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ข้อพิพาทและความขัดแย้ง

ปัญหาที่ดินในประเทศไทย อำนาจรัฐกับสิทธิในการถือครองที่ดินของเกษตรกร เป็นต้น การศึกษาค้นคว้านี้จะศึกษาถึงผลความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน ภายหลังจากการเข้าไปอยู่อาศัยและทำกินภายในพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์ เปรียบเทียบถึงรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ผลจากการศึกษาจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าหลังจากเข้าร่วมและเข้าไปทำกินภายในโครงการ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนต่างจากก่อนเข้าร่วมอย่างไรและรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันจะมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ต่างกันอย่างไร

คำถามงานวิจัย

รูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน ส่งผลให้เศรษฐกิจในระดับครัวเรือนภายในชุมชนต่างกันอย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน เป็นผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดีกว่าชุมชนที่ครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาถึงลักษณะการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน สิทธิในที่ดินและรูปแบบการถือครองที่ดิน
- 2) ศึกษาบริบทด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมในพื้นที่ที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในชุมชน
- 3) วิเคราะห์ เปรียบเทียบผลกระทบด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน จากรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกันภายในชุมชน

3. ทบทวนวรรณกรรม

1) สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดิน(Land Tenure) เป็นเรื่องของความเกี่ยวข้องระหว่างคนกับที่ดินในแง่สิทธิการใช้ที่ดิน การครอบครอง ตลอดจนการเช่าที่ดิน การถือครองที่ดินตลอดจนหมายถึงความถึงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและทางกฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ที่ดินและการควบคุมที่ดิน¹ เหตุนี้การถือครองที่ดินจึงเกี่ยวข้องอยู่กับสิทธิของการเป็นเจ้าของการใช้และการ

¹ ทองโรจน์ อ่อนจันทร์, “ปัญหาการถือครองที่ดินที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ” ข่าวสารเศรษฐศาสตร์เกษตร, ฉบับ 4,10 (มิถุนายน 2414), 44

ควบคุมที่ดิน หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การถือครองที่ดินย่อมหมายถึงสิทธิต่างๆ ที่บุคคลมีอยู่ในการใช้ที่ดิน แม้ว่าจะเป็สิทธิระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้ครอบครองที่ดินนั้น หรือระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่า หรือระหว่างเจ้าของที่ดินที่เป็นเอกชนกับสาธารณะ ตลอดจนการประเมินภาษีตามสิทธิส่วนบุคคลและระเบียบการใช้ที่ดินโดยวิธีการควบคุมทางสังคม

2) สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ร่วม

โฉนดชุมชนหรือกรรมสิทธิ์ร่วม คือ รูปแบบการบริหารจัดการของการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 66 ซึ่งเป็นสิทธิรวมหมู่ของชุมชน ในการจัดการที่ดินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชนและเป็นการรักษาพื้นที่เกษตร หลักการสำคัญของโฉนดชุมชนหรือกรรมสิทธิ์ร่วมคือ ต้องมองที่ดินว่าเป็นฐานชีวิตสำคัญของชุมชนเกษตรกรรมรายย่อย เพราะที่ดินเป็นทั้งปัจจัยการผลิตแหล่งพึ่งพิงเพื่อการดำรงชีพ ดังนั้น การจัดการที่ดินจึงต้องไม่มีฐานคิดแบบระบบตลาดที่มองที่ดินเป็นสินค้า ปล่อยให้มีการเก็งกำไรซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันอย่างเสรี กล่าวคือ ต้องเอาที่ดินออกจากระบบกลไกตลาด ดังนั้น ที่ดินจึงควรเป็นเจ้าของโดยชุมชน ให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน ไม่ควรมีการถือครองในรูปแบบกรรมสิทธิ์เป็นรายบุคคล ไม่ควรถูกนำมาซื้อขายในกลไกตลาด หากผู้ใดไม่ใช้ประโยชน์ให้คืนสิทธิการใช้ประโยชน์แก่ชุมชนผ่านองค์กรที่บริหารจัดการ และอาจได้รับค่าชดเชยบางระดับที่ไม่ใช่ราคาที่ดินท้องตลาด

3) สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
3. การมีส่วนร่วมในการผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

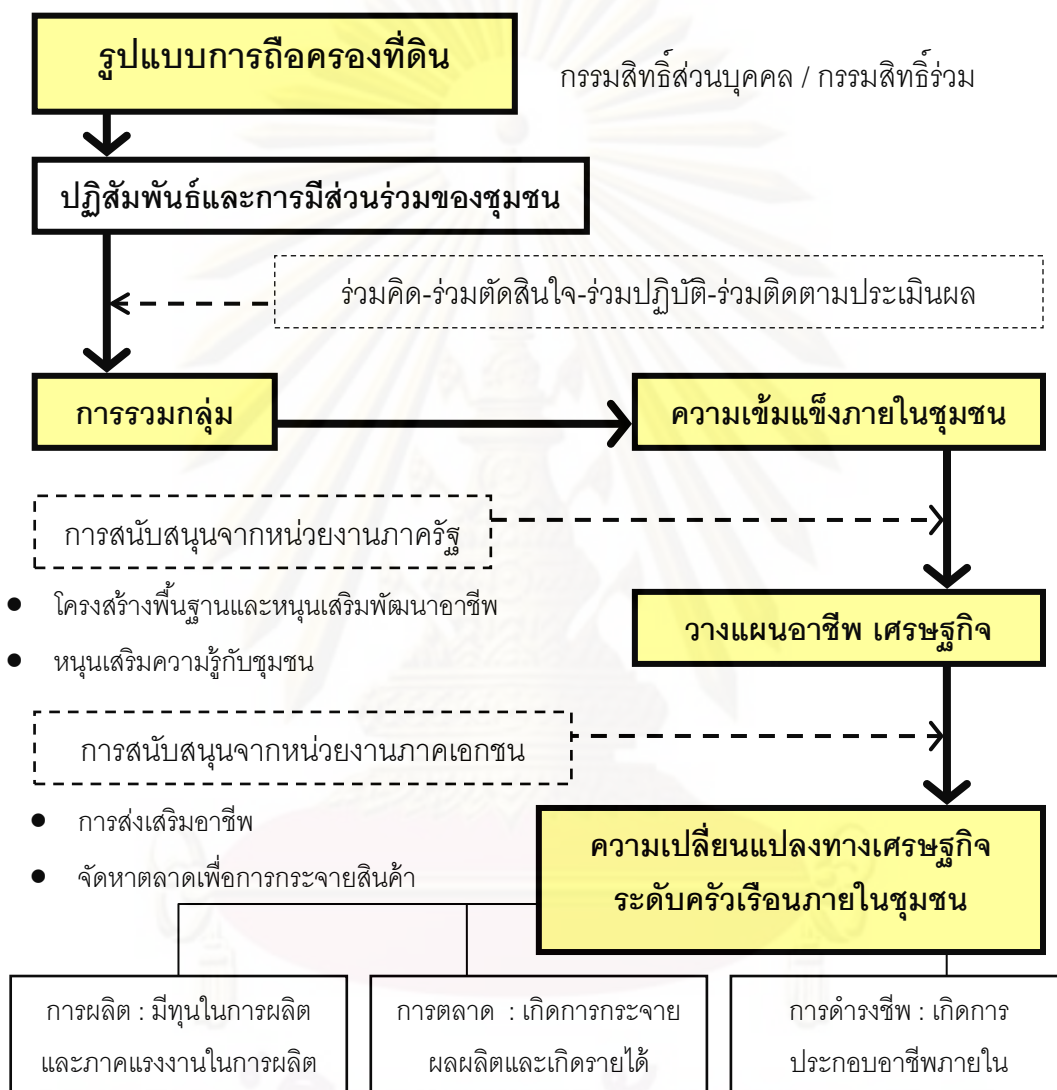
การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจจากการถือครองที่ดิน โดยเลือกศึกษาจากโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐคือ บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาและบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายก เป็นกรณีศึกษาโดยสาเหตุที่เลือกโครงการดังกล่าวเป็นกรณีศึกษา คือ

1. เป็นโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนของภาครัฐ
2. เป็น 1 ใน 13 โครงการนำร่องที่นำที่ดินของภาครัฐมาใช้ในการจัดทำโครงการ โดยได้รับร่วมมือและสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

3. ทั้ง 2 โครงการมีรูปแบบการถือครองที่ดินที่ต่างกัน โดยสมาชิกได้เข้าไปใช้ที่ดินสำหรับทำกินและอยู่อาศัยมาแล้วประมาณ 5 ปี

4. กรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก่อน-หลังการเข้าร่วมโครงการ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงปริมาณและคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการถือครองที่ดิน ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ประวัติความเป็นมาของชุมชน เช่น เอกสารรายงานการจัดทำโครงการ รายงานการอนุมัติงบประมาณสนับสนุน รายงานการวิจัย ตำรา หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และหนังสือที่เกี่ยวข้องอื่นๆ
2. การสัมภาษณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามแนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์เลือกจากบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ผู้นำชุมชน โดยดำเนินการสัมภาษณ์สมาชิกทุกครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 2 ชุมชน จำนวน 295 ครัวเรือน ระหว่างวันที่ 1-31 ธันวาคม พ.ศ 2552
3. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเคยทำงานในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อน จึงสามารถรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆของชาวบ้าน เพื่อจะได้มีความเข้าใจเรื่องที่จะศึกษาดีที่สุด

เรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจของรูปแบบการถือครองที่ดิน จำเป็นต้องศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล โดยเลือกศึกษาจากโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของภาครัฐคือ โครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย โดยมี

- **ตัวแปรต้น** คือ รูปแบบในการถือครองที่ดิน
- **ตัวแปรตาม** คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
- **ตัวชี้วัด** คือ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ยและร้อยละ

ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา

บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมาอยู่ในความดูแลของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคลองมะนาว มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 150 ครัวเรือนอยู่อาศัยในพื้นที่กว่า 5 ปี มีพื้นที่ทั้งหมด 3,700 ไร่แบ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 200 ไร่และจัดสรรเป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2-2-0 ไร่ พื้นที่ส่วนกลาง 5 ไร่และเป็นพื้นที่ส่วนกลางของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงประมาณ 50 ไร่ ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าชุมชนและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ โดยถือครองเอกสารสิทธิ์ร่วมมีกลุ่มกิจกรรม 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าสาธิต กลุ่มผลิตอัฐดินซีเมนต์ กลุ่มกลกิกรรมไร่สารพิษ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์และกลุ่มบริหารจัดการประปาชุมชน มีการประชุมกันต่อเนื่องทุกเดือน

โดยมีหน่วยงานรัฐมาอบรมและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้สมาชิกเรียนรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษและหน่วยงานเอกชนมาส่งเสริมอาชีพและรับซื้อสินค้าจากภาคการผลิตซึ่งเป็นเกษตรปลอดสารพิษโดยโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียวมีแนวการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม

บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ จังหวัดนครนายกอยู่ในความดูแลของสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัด มีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 145 ครัวเรือนอาศัยในพื้นที่กว่า 5 ปีมีพื้นที่ทั้งหมด 578 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ 5,6,7 ของตำบลดอนยอ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินครอบครัวละ 2-2-0 ไร่ ส่วนพื้นที่ที่เหลือจะใช้เป็นพื้นที่ในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือสวัสดิการของสมาชิกจัดทำแผนที่ทำมือและผังการใช้ที่ดินของชาวบ้านเอง ปัจจุบันอบต.ดอนยอมีแผนจะสนับสนุนในเรื่องการระบบประปา สระน้ำ ปลูกป่าชุมชน โรงเรียนกีฬาและสนามเด็กเล่นและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่และสินเชื่อในการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายในชุมชนโดยโครงการบ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอมีแนวการจัดการที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

5. ข้อค้นพบ

1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมกลุ่ม

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

กระบวนการ	บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว			บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ		
	คะแนน	คะแนน	แปรผล	คะแนน	คะแนน	แปรผล
	รวม	เฉลี่ย		รวม	เฉลี่ย	
การจัดการที่ดินร่วมกัน	321	2.55	ปานกลาง	196	2.09	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	336	2.67	ปานกลาง	193	2.38	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	329	2.61	ปานกลาง	196	2.41	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	328	2.60	ปานกลาง	178	2.19	น้อย
ค่าเฉลี่ย	329	2.61	ปานกลาง	184	2.27	น้อย

เมื่อเปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผนของทั้ง 2 ชุมชนพบว่าชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่มากกว่าชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ในสัดส่วนระดับปานกลางและน้อย โดยชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมให้ความสำคัญกับประเด็นการจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการกลุ่มวิสาหกิจมากที่สุด ส่งผลให้ชุมชนนี้มีการรวมกลุ่ม มีการวางแผนการสร้างกลุ่มอาชีพ สามารถวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินนำไปสู่

การสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ปัญหาสำคัญของกลุ่มอาชีพคือ งบในการลงทุน การออมทรัพย์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มมีทุนในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ผลของการมีส่วนร่วมภายในชุมชนส่งผลให้ชุมชนนี้เกิด 4 กลุ่มวิสาหกิจและ 11 กลุ่มกิจกรรม ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลนั้นให้ความสำคัญในประเด็นการจัดการงานก่อสร้างและการจัดการที่ดินร่วมค่อนข้างน้อย เป็นผลให้ชุมชนดังกล่าวมีการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นผลให้ที่ดินไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งเจ้าของที่ดินในชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลจะดูแลเฉพาะแปลงของตนเอง ส่วนในพื้นที่อื่นๆจะไม่มีส่วนร่วมในการจัดการดูแล ปล่อยให้เป็นที่ของคณะกรรมการ จึงทำให้ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเกิดกลุ่มอาชีพเพียง 2 กลุ่มวิสาหกิจและ 4 กลุ่มกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

กระบวนการ	บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว			บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	328	2.60	ปานกลาง	207	2.55	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	328	2.60	ปานกลาง	181	2.33	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	321	2.55	ปานกลาง	195	2.40	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	327	2.60	ปานกลาง	202	2.49	น้อย
ค่าเฉลี่ย	326	2.59	ปานกลาง	196	2.42	น้อย

เมื่อเปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของทั้ง 2 ชุมชนพบว่า ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมมีระดับการมีส่วนร่วมที่มากกว่าชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ในสัดส่วนระดับปานกลางกับน้อย โดยชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมได้ให้ความสำคัญกับประเด็นการจัดการที่ดินร่วม การจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการงานก่อสร้างในระดับใกล้เคียงกัน เป็นผลให้ชุมชนนี้มีการพัฒนาในระดับพื้นที่ ส่วนหนึ่งเกิดจากการวางแผนร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ส่งผลให้มีการตั้งกองทุนอาชีพและการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เพื่อรองรับการสร้างอาชีพภายในอนาคต กลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มกิจกรรมต่างๆที่ร่วมกันตั้งขึ้นมาจึงมีบทบาทสำคัญมากในขั้นตอนนี้ ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลนั้นให้ความสำคัญในประเด็นการจัดการกลุ่มวิสาหกิจและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ค่อนข้างน้อย เป็นผลให้ชุมชนนี้ไม่มีกิจกรรมภายในพื้นที่เป็นผลให้ที่ดินไม่ได้รับการพัฒนา ไม่มีการเข้ามาปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่

เจ้าของที่ดินทำประโยชน์เฉพาะในแปลงที่ดินของตนเอง ส่วนพื้นที่ส่วนกลาง ถนน คูระบายน้ำจึงไม่ได้
รับการพัฒนามากนัก การตั้งกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกิจกรรมต่างๆจึงเกิดนอกที่ตั้งโครงการ อาทิ บ้านเดิม
ของเจ้าของหรือเช่าที่ในบริเวณกลางหมู่บ้านเพื่อตั้งร้านค้า เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและ
กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

กระบวนการ	บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว			บ้านมั่นคงชนบทตำบลดอนยอ		
	คะแนน รวม	คะแนน เฉลี่ย	แปรผล	คะแนน รวม	คะแนน เฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	397	3.15	ปานกลาง	248	3.07	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	339	2.69	ปานกลาง	243	2.99	ปานกลาง
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	328	2.61	ปานกลาง	241	2.98	ปานกลาง
การจัดการงานก่อสร้าง	322	2.55	ปานกลาง	237	2.93	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	347	2.75	ปานกลาง	242	2.99	ปานกลาง

เมื่อเปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของทั้ง 2 ชุมชนพบว่า ทั้ง 2
ชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมที่ใกล้เคียงกันในสัดส่วนระดับปานกลาง โดยชุมชนที่ถือครองแบบ
กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ได้ให้ความสำคัญกับประเด็น การจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการกลุ่ม
วิสาหกิจมากที่สุด เพราะชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเมื่อได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินแล้ว
หน่วยงานต่างๆจะเข้ามาสนับสนุนในโครงการไม่ได้ด้วยข้อติดขัดในเรื่องกฎหมายและปัญหาอื่นๆ ส่วน
ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ซึ่งให้ความสำคัญในประเด็น การจัดการที่ดินร่วมและการจัดการ
งานก่อสร้างค่อนข้างน้อย เพราะว่าชุมชนได้มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน กลุ่มตั้งกลุ่มอาชีพและ
ได้ร่วมแรงกันในการทำกิจกรรมแล้ว ประเด็นการจัดการที่ดินร่วมจึงกลายเป็นประเด็นรอง เพราะสภาพ
พื้นที่นั้นมีกิจกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพให้สมาชิกครอบคลุมทั้งพื้นที่โครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

กระบวนการ	บ้านมั่นคงชนบทตำบลวังน้ำเขียว			บ้านมั่นคงชนบทตำบลคอนยอก		
	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	แปรผล
การจัดการที่ดินร่วมกัน	270	2.14	น้อย	173	2.14	น้อย
การจัดการกลุ่มออมทรัพย์	299	2.37	น้อย	203	2.50	น้อย
การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	320	2.54	ปานกลาง	190	2.35	น้อย
การจัดการงานก่อสร้าง	309	2.45	น้อย	173	2.13	น้อย
ค่าเฉลี่ย	300	2.38	น้อย	185	2.28	น้อย

เมื่อเปรียบเทียบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลของทั้ง 2 ชุมชนพบว่า ทั้งชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่ใกล้เคียงกันในระดับสัดส่วนน้อย โดยชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมได้ให้ความสำคัญกับประเด็นการจัดการกลุ่มวิสาหกิจและการจัดการงานก่อสร้างมากที่สุด เพราะหลังจากมีการวางแผน การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ร่วมกันโดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมาสนับสนุนจนสามารถสร้างรายได้ให้กับตัวสมาชิกแล้ว ส่วนที่ต้องมองในระยะยาวซึ่งจะส่งผลต่ออาชีพคือ การพัฒนาวิสาหกิจ ซึ่งจะนำไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การหาช่องทาง การตลาดใหม่ ๆ หรือหาอาชีพใหม่ ๆ มาทดลองทำในพื้นที่รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้สามารถครอบคลุมไปในทุกพื้นที่ อาทิ ถนน ประปาชุมชน ไฟฟ้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพ ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลซึ่งให้ความสำคัญในประเด็น การจัดการที่ดินร่วมและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ค่อนข้างน้อย เพราะว่าภายหลังจากการได้เอกสารสิทธิ์ที่ดินแล้ว การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสมาชิก จะสามารถทำได้น้อยเป็นผลมาจากสิทธิในการถือครองที่ดินและการที่สมาชิกไม่ได้เข้าทำกินร่วมกันภายในพื้นที่ มีเพียงกลุ่มออมทรัพย์เท่านั้นที่เป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้สมาชิกรวมกลุ่มกันได้เพราะสมาชิกต้องการกู้ยืม เพื่อนำไปเป็นทุนสำหรับประกอบอาชีพ

2) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในชุมชน

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์

เมื่อเปรียบเทียบถึงข้อมูลทั่วไปภายในครัวเรือนของทั้ง 2 ชุมชน พบว่าชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คือ มีจำนวนสมาชิก 4-6 คน โดยมีแรงงานภาคการเกษตร 1-3 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับ

ประถมศึกษา ก่อนเข้าร่วมโครงการมีปัญหาด້ายกันคือ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ในด้านอาชีพพบว่าชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ปัจจัยสำคัญเกิดจากสมาชิกมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและตั้งกลุ่มอาชีพร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรและพัฒนาที่อยู่อาศัยในที่ดินทำกินควบคู่กันไป ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการ สมาชิกส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเดิมคือ รับจ้าง เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกัน ส่งผลให้ที่ดินไม่ได้รับการพัฒนาเป็นผลให้ไม่มีการเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่

2. สภาพทางเศรษฐกิจ เมื่อเปรียบเทียบถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือนของทั้ง 2 ชุมชน พบว่า

1) ในด้านรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบสัดส่วนรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ครัวเรือน								
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
10,001-20,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
20,001-40,000	0	0.00	0	0.00	4	4.94	1	1.23
40,001-60,000	75	59.52	35	27.78	6	7.41	7	8.64
60,001-80,000	5	3.97	7	5.56	7	8.64	9	11.11
80,001-100,000	26	20.63	68	53.97	60	74.07	29	35.80
มากกว่า 100,001 บาท	20	15.87	16	12.70	4	4.94	35	43.21
รายจ่ายครัวเรือน								
น้อยกว่า 10,000 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
10,001-20,000	0	0.00	0	0.00	1	1.23	4	4.94
20,001-40,000	3	2.38	6	4.76	7	8.64	6	7.41
40,001-60,000	15	11.90	40	31.75	25	30.86	10	12.35
60,001-80,000	5	3.97	5	3.97	10	12.35	15	18.52
80,001-100,000	83	65.87	64	50.79	27	33.33	33	40.74
มากกว่า 100,001 บาท	20	15.87	11	8.73	11	13.58	13	16.05

รายได้ครัวเรือนสุทธิ								
น้อยกว่า 10,000 บาท	97	76.98	33	26.19	22	27.16	22	27.16
10,001-20,000	22	17.46	56	44.44	54	66.67	44	54.32
20,001-40,000	7	5.56	37	29.37	5	6.17	6	7.41
40,001-60,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	9	11.11
60,001-80,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
80,001-100,000	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
มากกว่า 100,001 บาท	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100

เมื่อเปรียบเทียบถึงในด้านรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิ ของทั้ง 2 ชุมชนพบว่า ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมก่อน-หลังร่วมโครงการส่วนใหญ่มีสัดส่วนรายได้ รายจ่าย และรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น เป็นผลมาจากการประกอบอาชีพในที่ดินทำกินโดยทำเป็นกลุ่ม ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีสัดส่วนรายได้ รายจ่ายและรายได้สุทธิที่เท่าเดิม เป็นผลมาจากไม่เข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินและสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและอาชีพ

2) ในมูลค่าในการกู้ยืม จำนวนในการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อ

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบสัดส่วนมูลค่าในการกู้ยืม จำนวนในการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อระหว่างชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

รายการ	ชุมชนวังน้ำเขียว				ชุมชนดอนยอ			
	ก่อน		หลัง		ก่อน		หลัง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มูลค่าในการกู้ยืมในครัวเรือน								
ไม่กู้ยืม	5	3.97	15	11.90	5	6.17	8	9.88
น้อยกว่า 10,000 บาท	7	5.56	23	18.25	14	17.28	10	12.35
10,001-20,000	13	10.32	30	23.81	12	14.81	20	24.69
20,001-40,000	42	33.33	20	15.87	23	28.40	30	37.04
40,001-60,000	31	24.60	24	19.05	14	17.28	5	6.17
60,001-80,000	7	5.56	6	4.76	4	4.94	2	2.47
80,001-100,000	13	10.32	8	6.35	7	8.64	4	4.94
มากกว่า 100,001 บาท	8	6.35	0	0.00	2	2.47	2	2.47

จำนวนแห่งในการกู้ยืมเงิน								
ไม่กู้ยืม	4	3.17	54	42.86	5	6.17	16	19.75
กู้ 1 แห่ง	33	26.19	50	39.68	27	33.33	57	70.37
กู้ 2 แห่ง	54	42.86	22	17.46	34	41.98	8	9.88
กู้ 3 แห่ง	35	27.78	0	0.00	15	18.52	0	0.00
กู้ 4 แห่ง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
กู้ 5 แห่ง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
แหล่งสินเชื่อ								
ไม่กู้ยืม	4	3.17	54	42.86	5	6.17	16	19.75
ธนาคารพาณิชย์	0	0.00	0	0.00	17	20.99	23	28.40
ธกส.	32	25.40	20	15.87	22	27.16	32	39.51
กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์	10	7.94	27	21.43	16	19.75	0	0.00
พ่อค้า นายทุน	75	59.52	25	19.84	15	18.52	10	12.35
อื่นๆ	5	3.97	0	0.00	6	7.41	0	0.00
รวม	126	100	126	100	81	100	81	100.00

เมื่อเปรียบเทียบถึงสัดส่วนในมูลค่าในการกู้ยืม จำนวนในการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อ ของทั้ง 2 ชุมชนพบว่า ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีมูลค่าในการกู้ยืม จำนวนในการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อที่ลดลง เป็นผลมาจากการประกอบอาชีพในที่ดินทำกินโดยทำเป็นกลุ่มและส่วนหนึ่งจะใช้บริการการกู้จากกลุ่มไม่ต้องไปกู้จากภายนอก ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีมูลค่าในการกู้ยืม จำนวนในการกู้ยืมและแหล่งสินเชื่อที่เท่าเดิม เป็นผลมาจากไม่เข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินร่วมกัน ยังคงประกอบอาชีพลักษณะเดิม

3) สภาพปัญหาในพื้นที่ ความต้องการสินเชื่อและการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน

ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วมและชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล มีสภาพปัญหาเหมือนกัน คือ ต้นทุนการผลิตมีราคาแพง ยังคงต้องการสินเชื่อในการลงทุนพัฒนาอาชีพ และไม่ต้องการกำหนดอาชีพให้ลูกหลาน ด้วยเหตุผลว่าลูกหลานควรมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าปัจจุบัน มีการศึกษาที่สูงขึ้น มีรายได้ที่สูงขึ้นจะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนพ่อแม่

3. ทศนคติ ความพึงพอใจของเกษตรกรในพื้นที่

1) ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน การได้-เสียประโยชน์จากรูปแบบกรรมสิทธิ์ที่ดินและการเข้าร่วมการประชุมของสมาชิก

ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วม หลังการเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือนมีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เพราะการประกอบอาชีพในกลุ่มวิสาหกิจส่งผลให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับสมาชิก โดยได้ประโยชน์คือการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยการสร้างถนนและท่อระบายน้ำเพราะสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้สะดวกมากขึ้น ที่เสียประโยชน์คือ ต้องมีการประชุมสมาชิกบ่อยครั้งเพราะเกิดความเบื่อหน่าย คุยเรื่องเดิมๆบ่อยครั้ง สมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุมในบางครั้งเพราะบางครั้งก็ติดธุระจึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล หลังการเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือนมีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เพราะสามารถสร้างรายได้เสริมกับสมาชิก โดยได้ประโยชน์คือ ความมั่นใจในสิทธิการถือครองที่ดิน เพราะได้รับเอกสารสิทธิ์ ที่เสียประโยชน์คือ รวมตัวกันยาก เพราะแต่ละคนไม่ได้อยู่ในแปลงที่ดินเดียวกันทั้งหมด สมาชิกส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุมในบางครั้ง เพราะบางครั้งติดธุระ ติดงานที่ทำประจำระยะทางที่ไกลจึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งได้

2) ความพึงพอใจในกรรมสิทธิ์ปัจจุบัน ทศนคติเกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมกรรมสิทธิ์ร่วมและความต้องการในกรรมสิทธิ์ ชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ร่วม

หลังการเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ พึงพอใจในรูปแบบกรรมสิทธิ์ปัจจุบันเพราะเห็นว่าได้ประโยชน์จากการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ทั้งเรื่องการสร้างอาชีพและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่มีทศนคติไม่เห็นด้วยกับนโยบายส่งเสริมการแก้ไขปัญหาที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม เพราะรูปแบบกรรมสิทธิ์ร่วมไม่สามารถนำไปค้าประกัน หรือนำไปจำนองได้ เป็นผลให้เจ้าของที่ดินไม่สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินต่างๆ ทำให้ขาดแคลนทุนในการประกอบอาชีพ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการเอกสารสิทธิ์ส่วนบุคคล ส่วนชุมชนที่ถือครองแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล หลังการเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ พึงพอใจในรูปแบบกรรมสิทธิ์ปัจจุบันเพราะเห็นว่าได้ประโยชน์จากเอกสารสิทธิ์ เพราะสามารถเข้าไปทำกินและสามารถกู้เงินเพื่อนำมาลงทุนสำหรับประกอบอาชีพ มีทศนคติไม่เห็นด้วยกับนโยบายส่งเสริมการแก้ไขปัญหาที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม เพราะรูปแบบกรรมสิทธิ์ร่วมไม่สามารถนำไปค้าประกัน หรือนำไปจำนองได้ อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงในที่ดินเพราะไม่มีเอกสารสิทธิ์รับรอง จากเหตุผลดังกล่าวทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ต้องการเอกสารสิทธิ์ส่วนบุคคล

6. สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานงานวิจัย คือ การถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วม ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมภายในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ภาคเอกชนเกิดความเชื่อมั่นในการลงทุน โดยดูได้จาก 4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและการเปรียบเทียบถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดีกว่าชุมชนที่ครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล

7. ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการศึกษาเรื่องกองทุนที่ดินหรือธนาคารที่ดิน เพื่อจะเป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาที่ดิน สร้างความมั่นคงในการถือครองที่ดินให้เกษตรกรทั้งที่ดินชนบท
- 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการถือครองที่ดินในพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน เพื่อได้เป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาที่ดินทั้งที่ดินเมืองและที่ดินชนบท และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป
- 3) ควรมีการประเมินผลทางเศรษฐกิจและสังคมในโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินของหน่วยงานภาครัฐทั้งที่ดินเมืองและที่ดินชนบท เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้จากการศึกษาและนำผลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและประยุกต์ใช้ต่อไป

8. สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงพื้นที่ศึกษาและทำงานร่วมกับชุมชน

จากการลงพื้นที่ศึกษาและทำงานร่วมกับชุมชน พบว่า ปัจจัยสำคัญของชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นภายในชุมชน การวางแผนร่วมกันของสมาชิกหน่วยงานของภาครัฐสามารถเข้ามาหนุนสนับสนุนโครงการได้ทั้งความรู้และงบประมาณ การมีส่วนร่วมมีข้อดีคือ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานในเรื่องที่ยากบางสำเร็จได้ การดำเนินงานของกลุ่มจะมีความโปร่งใสและการหนุนเสริมสนับสนุนของภาครัฐก็จะตรงกับความต้องการของชุมชน อีกความร่วมมือร่วมใจและความรู้สึกรับผิดชอบที่เป็นเจ้าของโดยชุมชน แต่ข้อเสียของการมีส่วนร่วมคือ ความล่าช้าในการทำกิจกรรมเนื่องจากถ้าหากความเห็นของแต่ละฝ่ายขัดแย้งกัน ทำให้เสียทรัพยากรในการระดมความคิดเห็นและ

การมีส่วนร่วม ชุมชนที่ถือครองที่ดินแบบกรรมสิทธิ์ร่วมเมื่อจะพัฒนาเรื่องใดที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต้องผ่านความเห็นจากกลุ่ม โดยมีองค์ประกอบของกิจกรรมมี 5 เรื่อง ดังนี้

- 1) ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน
- 2) ร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมแนวทางแก้ไข
- 3) ร่วมเลือกวิธีการที่เหมาะสมจากแนวทางเลือกต่างๆ แล้ววางแผนแก้ไขปัญหา
- 4) แบ่งความรับผิดชอบ ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 5) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินไปแล้ว

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะเกิดขึ้นได้ ต้องเริ่มจากความต้องการช่วยเหลือตนเองและความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะบรรลุผลสำเร็จได้ ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังนี้

- 1) ประชาชนต้องมีความรู้ความสามารถ มีอิสรภาพและมีความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- 2) ประชาชนต้องมีเวลา มีความสนใจ มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ โดยไม่กระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่การงาน
- 3) ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรในการให้โอกาสแก่ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย